

27221

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

TEFSİR ANABİLİM DALI

EL - CUM'A SÜRESİ TEFSİRİ VE
TASVİR ETTİĞİ YAHÛDÎ KİŞİLİĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

HİDAYET AKÖZ

Danışman :

Prof.Dr. BEDREDDİN ÇETİNER

İSTANBUL - 1994

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ	5
KISALTMALAR	10
GİRİŞ	11
1. MÜSTAKİL SÛRE TEFSİRLERİNE DUYULAN İHTİYAÇ.....	13
2. DAHA ÖNCE YAPILMIŞ "EL-CUM'A" SÛRESİ TEFSİRLERİ.....	13
I. BÖLÜM	14
EL-CUM'A SÛRESİ TEFSİRİNE GİRİŞ	14
A- GENEL MUHTEVASI.....	14
B- CUM'A SÛRESİ METİN VE MEÂLİ.....	16
C- SÛREDEKİ İSTİLAHLAR VE ĞARİB LAFIZLAR.....	19
A) İSTİLAHLAR.....	19
1- <i>Et-Tesbîh</i> :.....	19
2- <i>El-Melik</i> :.....	19
3- <i>El-Kuddûs</i> :.....	20
4- <i>El-Azîz</i> :.....	20
5- <i>El-Hikme ve'l-Hakîm</i> :.....	20
6- <i>El-Ümmî</i> :.....	20
7- <i>Er-Rasûl</i> :.....	21
8- <i>El-Âye</i> :.....	21
9- <i>Et-Tezkiye</i> :.....	21
10- <i>Ed-Dalâle</i> :.....	22
11- <i>El-Hidâye</i> :.....	22
12- <i>Ez-Zulûm</i> :.....	22
13- <i>El-Veli, (cem'i: el- Evliyâ)</i> :.....	23
14- <i>Es- Sâdik, (cem'i: Es- Sâdikûn)</i> :.....	23
15- <i>Es-Salât</i> :.....	24
16- <i>El-Cum'a</i> :.....	24
17- <i>Zikrullâh</i> :.....	24
18- <i>El-Hayr</i> :.....	24
19- <i>El-Felâh</i> :.....	25
B) ĞARİB LAFIZLAR.....	26
1- <i>Humar</i> :.....	26
2- <i>Yahûdî</i> :.....	26
3- <i>Tevrât</i> :.....	26

4- Esfâr:.....	27
5- Bey' :	27
6- Ticâret:.....	27
7- Lehv:.....	27
II. BÖLÜM.....	28
TEFSİR (ÂYETLER VE İHTİVA ETTİKLERİ KONULAR).....	28
I. ÂYET	28
A - MEÂLİ	28
B - TEFSİR (İHTİVA ETTİĞİ KONULAR).....	28
II - IV. A Y E T L E R	30
A - MEALLERİ	30
B - TEFSİR (İHTİVA ETTİKLERİ KONULAR).....	30
RASÛLÛLLAHIN ASLÎ GÖREVLERİ VE HZ. İBRAHİM İLE HZ. İSMÂİL'İN DUASI	33
RASÛLULLAH'ın ASLÎ GÖREVLERİ.....	33
HZ. İBRÂHİM İLE HZ. İSMÂİL'İN DUASI.....	36
V. - VIII. A Y E T L E R.....	36
A - MEALLERİ	37
B- TEFSİR (İHTİVA ETTİKLERİ KONULAR)	37
1- Yahûdilerin Tevrâtı Bildikleri Halde Tatbik Etmemeleri.....	38
2- Yahûdilerin Sadece Kendilerinin "Evliyâullah" Olduklarını İddiâ Etmeleri:	38
3- Yahûdilerin Büyük İmtihanı ve Kur'an'ı Kerim'in Onlara Meydan Okuması :	39
4- Ölümden Kaçılamayacağı :	40
5- Ölüm :	40
6- Şehidlerin Hayatı :	42
7- Kâfirlerin İşitmeleri :	44
8- Müminlerin Kabırdeki Hâli:.....	44
9- Allâh'a Kavuşmayı Sevme	45
IX. - XI. A Y E T L E R.....	46
A- MEALLERİ	46
B- TEFSİR (İHTİVA ETTİKLERİ KONULAR).....	47
1- Cum'a Namazı İçin " Nidâ " = Ezân	47
2- Cuma Namazı :	48
3- Hz. Peygamberin Kıldırduğu İlk Cum'a Namazı :	49
4- Cuma Gününün Fazileti :	49
5- Allâh'ın Zikrine Koşmak :	50

6- Allâh'ın Fazlından Aramak :	52
7- Allâh'ı Çok Zikretmek.	53
8- Eğlence Ve Ticâret.....	54
9- Allâh "Hayrurrâzıkîn"dir.....	55
10- Sonuç.....	56
III. BÖLÜM	57
YAHÛDÎ KARAKTERİ	57
A - KUR'AN'I KERİMDE "İSRAİL" (YAKÛB A.S.)	57
B - KUR'AN-I KERİMDE "BENÜ İSRAİL" VE "YAHÛDİLER "	58
1- Verilen Nimetler ve Nimetlerin Hatırlatılması (Tezkîru'n - Ni'me)	59
2- İsrâîloğullarının " Üstün İrk " İddiaları ve " Alemlere Üstün Kılınmaları " Meselesi :	61
3- İsrâîloğullarının Allâh'a Verdikleri Sözleri :	63
4- Allâh'ın İsrâîloğullarına Verdiği Sözü:.....	64
5- İsrâîloğullarının Allâh'a Verdikleri Sözde Durmamaları :	64
6- İsrâîloğullarının Dünyada Zillet ve Meskenete,Ahirette de Büyük Bir Azâba Uğrayacakları :	65
7- Yâhûdîlerin Tevrât'ı Tahrif Etmeleri Meselesi :	66
Tanah, Mişna ve Talmud :	67
Apokrif (uydurma) Kitaplar:.....	71
8- Yâhûdîlerin Saçmalaması ve Müşrikleri Tercihleri :	71
9- Yâhûdîlerin Hakikatı Gizlemeleri ve Hz.Muhammedi Bile Bile İnkâr Etmeleri :	72
10-Hz. Muhammed'in Tevrât'taki Vasıfları	75
C ASR-I SAADETTEKİ YAHUDİLERİN, İSLAM VE MÜSLÜMANLARA KARŞI HEPSİNİN BİR OLMAMASI	78
D) İMAN EDİP İLTİFATA MAZHAR OLANLAR	79
1- ABDULLAH B. SELAM (R.A.)	79
2- MUHAYRIK (R.A.).....	81
E) YAHÛDİLERİN KORKAKLIĞI	82
F) YAHÛDİLERİN DÜNYAYA BAĞLILIKLARI	83
G) YAHÛDİLERİN İNATÇILIĞI	84
H) CUMÂ-SEBT KARŞILAŞTIRMASI	85
İ) KUR'ÂN'IN YAHÛDİLERE TAVSİYESİ.....	87
J) KUR'ÂN'IN YAHÛDİLER HAKKINDA MÜSLÜMANLARA TAVSİYESİ	88
SONUÇ	89
BİBLİYOGRAFYA	93

ÖNSÖZ

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla.

Hamd âlemlerin rabbı Allâh'adır. Salât ve selâm Efendimiz Muhammed'e (S.A.S.) ve O'nun âl'ine ve ashâb'ına olsun.

Bilindiği gibi, Allâh (c.c.) kâinâtı, boş yere, abes olarak yaratmamıştır. "Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık.* Ve Allâh semâlarda ve yerde olan her şeyi insanların emrine müsahhar kıldı, emrine amâde kıldı, hizmetine sundu. "Görmediniz mi ? Allâh, göklerde ve yerde bulunan şeyleri size boyun eğdirdi. Ve size zâhir ve bâtın (dış ve iç, görülen - görülmeyen, bildiğiniz-bilmediğiniz) nimetlerini bol bol verdi."1 Ve yine buyurulmuştur ki; "Göklerde ve yerde bulunan şeyleri kendinden (bir lütuf olarak) size boyun eğdirdi. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır."2

---

* Sâd 38/27

1 Lokman 31/20

2 Câsiye 45/13

Anlıyoruz ki; Allâh her şeyi insanlar için yaratmıştır. İnsanları da kendisine ibadet için yaratmış "Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."³ Buyurmuş ve imtihan için dünyaya göndermiştir. "O, hanginizin daha güzel davranacağını imtihan etmek için, ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak gâlibtir. Ve çok bağışlayıcıdır."⁴

Elbette buradaki imtihandan maksat, meçhul olanın, Allâh tarafından bilinmesi için değil, imtihan edilen varlığın (insanın) itirazının önlenmesi içindir. "Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi demeyesiniz."⁵ "Kıyamet gününde biz bundan habersizdik demeyesiniz..."⁶

Allâh Teâla kullarından imtihanı kazananlara türlü mükâfât'ını va'detti. Bunlar, Cennet'i, nimet'i, bunların da fevkinde rıza'sı ve muhabbet'i; "Allâh mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler va'detti. Allâh 'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur."⁷

Allâh'dan gelen elçilerin ve mesajların iki asıl gayesi:

Rahmetle müjdelemek, azâb ile korkutmak. "Biz seni ancak müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik."⁸ " (Rasûlüm) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."⁹

Korkutmak, müjdeden ve rahmetten anlamayanlar için olsa gerek. Öyle olunca da aslolan rahmettir, merhamettir, sevgidir, saadettir. Hz. Muhammed (S.A.S.) de rahmet peygamberi değil midir? Kur'ân da Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla başlamıyor mu?

Bir tarafta, kendilerini zeki sananların, uğrunda derece derece herşeylerini fedâ ettikleri maddî ve manevî zevkler; gıdalar, şehvetler, sevgiler, sohbetler, saadetler... Diğer tarafta bunları yaratan Allâh'ın rahmeti, nimeti, cenneti, rızası ve sevgisi." Kadınlardan, oğullardan, kantarlarca yığılmış altın ve gümüşten, salma

---

³ Zâriyat 51/56

⁴ Mülk 67/2

⁵ Mâide 5/19

⁶ A'râf 7/172

⁷ Tevbe 9/72

⁸ Furkan 25/56

⁹ Enbiya 21/107

atlardan, davarlardan ve ekinlerden gelen zevklere aşırı düşkünlük, insanlara süslü (câzip) kılındı. Bunlar,sâdece dünya hayatının geçici menfaatleridir. Asıl varılacak güzel yer Allâh'ın yanındadır."¹⁰ "De ki: "Bunlardan daha iyisini size söyleyeyim mi? Takvâ sahipleri için Rabb'leri katında altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde) Allâh'ın hoşnutluğu vardır. Allâh kullarını çok iyi görendir."¹¹

İşte, insanı,yukarıdaki nimetlere götürecek olan Allâh' ın kitâb'ı, kopmaz ipi, sırât-ı müstakîm'i.

İnsanların, maddî-manevî, ferdî-içtimaî, siyâsî-iktisâdî, dâhilî-hâricî, kısaca, dünyevî ve uhrevî her çeşit meselelerinin çaresi Kur'ân. Kur'ân da Allâh'ın kelâmı ve murâdı olduğuna göre, İlimlerin en şerefli, " Tefsir ilmi" olsa gerektir."¹²

Tefsir sahasında yapılmış ve yapılmakta olan çalışmalar her türlü takdîrin üstünde olması gerekir. Bu sahada, islâmın ilk asrından beri yaptıkları üstün çalışmalardan dolayı bütün alimlerimizi rahmetle yadederken, günümüz hocalarımızı da takdîr ve tebriklerimizle izlemekteyiz.

"El-Cum'a Sûresi Tefsîri ve Tasvir ettiği Yahûdî Kişiliği" konulu Yüksek Lisans Tezi'miz münasebetiyle yapmış olduğum çok mütevazî bir çalışma ile bu mutlu kervana katılabilmek ümit ve heyecanından dolayı çok mutluyum.

Bu çalışmam üç bölümden müteşekkildir.

BİRİNCİ BÖLÜM : Cum'a Sûresi'nin genel muhtevâsı, meâl'i ve sûredeki istihlâhlar, ğarîb lafızlar.

İKİNCİ BÖLÜM : Âyet-i Kerîmelerin tefsîri ve ihtivâ ettikleri konular.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : Sûrede geçen yahûdîler ve yahûdî karakteri, Kur'ân'ın yahûdîlere ve yahûdîler hakkında müslümanlara tavsiyesi.

---

¹⁰ Âl-i 'Imrân 3/14

¹¹ Âl-i 'Imrân 3/15

¹² Celâlüddin Abdurrahmân es-Suyûtî, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut 1987, II/1193, 1195

Âyet-i Kerîm'e meâllerini verirken, herhangi bir "Meâl"i iltizâm etmedik. Mevcut "Meâl" lerden bizce en isabetli olanını tesbit etmeye çalışarak onu tercih ettik.

Transkripsiyon işaretlerini, bir kolaylık olmak üzere, türkçemizde çok kullanılan isimlerde değil de sadece garîb lafızlarda ve az kullanılan isimlerde kullandık. Çalışmalarım esnasında, başta kendisinden büyük destek gördüğüm danışman hocam Prof.Dr.Bedreddin ÇETİNER olmak üzere tüm hocalarıma şükranlarımı arzederim.

Hidayet AKÖZ İstanbul - 1994

TRANSKRİPSİYON

Sesliler :

^ : (Med İşareti)

◁ : a, e

▷ : l, i

⌒ : u, ü

Sessizler :

ء : ' (Apostrof)

ب : b

ت : t

ث : s

ج : c

ح : h

خ : h

د : d

ذ : z

ر : r

ز : z

س : s

ش : s

ص : s

ط : d

ظ : t

ظ : z

ع : ' (Apostrof)

غ : g

ف : f

ق : k

ك : k

ل : l

م : m

ن : n

و : v

ه : h

ي : y

KISALTMALAR

age : Adı geçen eser

b. : İbn

bak. : Bakınız

c. : Cilt

Diyanet İ.B.Y. : Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

H. : Hicri

İst. : İstanbul

K. : Kitâb

No. : Numara

Nşr. : Neşreden

s. : Sayfa

thk. : Tahkik eden

Terc. : Tercüme eden

trhs. : Tarihsiz

V. : Vefat tarihi

Vd. : Ve devamı

GİRİŞ

Bilindiği gibi, "Tefsir İlmî" nin konusu, Allâh'ın kelâmı, gayesi de, Allâh'ın, kelâmından murâd'ını anlamaktır."¹³ Daha doğrusu anlamaya çalışmaktır. Nitekim, bu ilmin yapılan tariflerinden biri de şöyledir: " Beşerin tâkatı nisbetinde, Allâh Teâlâ'nın murâdına delâlet etmek yönünden Kur'an-ı Kerîm'i inceleyen bir ilimdir."¹⁴

Hiç şüphesiz, Allâh, kitabını, açıklansın ve anlaşılsın diye göndermiş, sonuçta da kullanı hem dünyada ve hem de ukbâda ebedî Saâdete kavuşsunlar istemiştir. " (O peygamberler) apaçık burhanlarla (mu'cizelerle) ve kitaplarla (gönderildiler). (Habibim) biz sana da Kur'an'ı indirdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklayasın. Tâ ki düşünüp öğüt alsınlar."¹⁵ "Ey peygamber Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan (Allâh'ın) elçiliğini tebliğ (ve ifâ) etmiş olmazsın. Allâh seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allâh kâfirler gürûh'unu muvaffak etmez."¹⁶ "Sana (bu) mübârek kitabı indirdik ki, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar."¹⁷

---

¹³ Bedrûddin Muhammed İbn Abdillâh ez-Zerkeşî, el-Burhan fî Ulûmi'l- Kur'ân, Beyrut trhs, I/13.

¹⁴ Muhammed Abdulazım ez-Zerkânî, Menâhîlu'l-l'rfan fî Ulûmi'l-Kur'ân, II/4

¹⁵ Nahl 16/44

¹⁶ Maide 5/67

¹⁷ Sâd 38/29

"Onlar, Kur'an'ı(n anlamını) düşünmüyorlar mı? Yoksa kalbleri (in) üzerinde kilitler mi var ? "18

Kur'ân-ı Kerîm, hem kendisine inananlar ve hem de inananların dışında onu tetkik eden insaf ve ilim sahipleri tarafından kabul edilmiştir ki; hem şekil hem de ihtivâ ettiği konular itibariyle en büyük mu'cizedir. Böyle büyük ilâhî bir mu'cize'nin herkes tarafından kolaylıkla anlaşılacağı tabîdir. Öyle olunca bu mübarek kitâbın anlaşılıp, anlatılabilmesi için ihtivâ ettiği ilmî konularla meşgul olan ihtisas sahibi zevât'a ihtiyaç vardır. Müfessir adını verdiğimiz bu zevât'ın ittifakla kabul ettikleri bir husus: "Allâh'ın kitâbını tefsîr edebilmek için, bilinmesi gereken Lüğat, Sarf, Nahiv, İştikâk, Meânî, Beyan, Bedî, Kıraat, Kelâm, Hadîs, Fıkıh, Usûl-ü Fıkıh, Esbâbü'n-Nüzûl, Nâsîh-Mensûh ve Mevhîbe ilmi gibi ilimler vardır.19

Bu gibi ilimlerle mücehhez olan islâm uleması, tâ asr-ı saadetten beri Allâh'ın kitâbını tefsîr edebilmek için her türlü gayreti sarfederek, büyük çalışmalar yapmışlar ve çok kıymetli eserler vücûd'a getirmişlerdir. Bir kısmı da kelâmullâh'ı bütün halinde değil de, çeşitli sebeplerden dolayı ondan bir veya birkaç sûreyi tefsîr etmeyi, tercih etmişlerdir.

1. MÜSTAKİL SÛRE TEFSİRLERİNE DUYULAN İHTİYAÇ

Kur'ân-ı Kerîm'in tamamının tefsîrine duyulan ihtiyacın yanında onun bölümlerinden olan sûre tefsirlerine de ayrı bir ihtiyaç duyulmuştur. Gerek müfessirler ve gerekse okuyucu açısından, bütünü elde etme imkânlarına ulaşılamayınca, hiç olmazsa bölümlerini elde etme fikri doğmuştur.

Tefsîr ilmi ile meşgul olan bir kısım âlimler yaşlı oluşları ve ömürlerinin yetmeyeceği sebebi ile, sûre tefsirlerine yönelmişler, hiç olmazsa Kitâbullâh'tan bazı sûreleri tefsîr etmek suretiyle de olsa ona hizmet etme şerefini elde etmek istemişlerdir.

Bütünü elde edemiyen okuyucuya cüz'ü ile de olsa ulaşabilmek maksadıyla da sûre tefsirlerine lüzûm görülmüştür.

18 Muhammed 47/24

19 Celâluddin Abdurrahmân es-Suyûtî, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut 1987, II/1209; Bilmen Ömer Nasûhî, Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtu'l-Müfessirîn, İst. 1974, I/123

"Fâtîha"²⁰ , "Yâsîn"²¹ , "İhlâs"²² sûreleri gibi, faziletleri hakkında, "hadîs" vârid olan sûrelerin, sûre seçiminde ilk sırayı almış oldukları görülür.

Ayrıca bir kısım sûreler ihtivâ ettikleri konularına nazaran, bir kısmı da, namaz sûreleri gibi, çok okunmaları sebebi ile müstakillen ele alınıp tefsir edilmişler ve böylece okuyucuların istifadesine sunulmuşlardır.

2. DAHA ÖNCE YAPILMIŞ "EL-CUM'A" SÜRESİ TEFSİRLERİ

"Keşf-el-Zunûn"²³ un "tefsîr" maddesinde diğer müstakil sûre tefsirlerinin isimleri olduğu halde müstakil "Cum'a Sûresi Tefsîri"ne rastlayamadık. Kâtib Çelebi (V.1067/1656) den sonraki zamanlarda yazılabileceği ihtimaline binaen, "Keşf-el-Zunun" Zeyli²⁴ ne baktık. Bir tek, "Mîr Sadruddin Muhammed Huseyn ibn Ali Şîrâzî" (1281/1864 te hayatta idi)²⁵ ye âit "Şerhu ve Tefsîru Sûretü'l-Cum'a" adında bir müstakil sûre tefsirine rastlayabildik. Bir de, Kemâl Pilavoğlu'na âit "Cum'a Sûre'si Manâsı, Tefsîri ve Hikmeti"²⁶ isimli "Cum'a Sûresi Tefsîri" olduğunu tesbit ettik.²⁷ Ancak mezkur tefsirleri elde etme imkânını bulamadık.

²⁰ Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmâîl el-Buhârî, Sahîhu'l- Buhârî, İstanbul 1992, K. Tefsîri'l-Kur'ân, I; Ebû İ'sâ Muhammed İbn İ'sâ et-Tirmizî, Sünenu't-Tirmizî, İstanbul 1992, K. Tefsîri'l-Kur'ân, 1; Ebû Muhammed Abdillâh Abdurrahmân ed-Darimî, Sünenu'd-Dârimî İstanbul 1992, K. Fedâilü'l-Kur'ân 12

²¹ Tirmizî, age, K. Fedâilü'l-Kur'ân 7 ; Dârimî, K. Fedâilü'l-Kur'ân 21

²² Buhârî, age, K. Tevhîd, I; Tirmizî, age, K. Fedâilü'l-Kur'ân, 11 16

²³ Mustafa İbn Abdillâh Hacı Halîfe Kâtib Çelebî, Keşfu'z-Zunûn an Esâmi'l, Kütüb ve'l-Fünûn, Millî Eğitim Basımevi 1971, I/449-451

²⁴ Bağdatlı İsmâîl Paşa, İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli alâ Keşfi'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Funûn, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1945, I/306

²⁵ Adil Nuveyhid, Mu'cemu'l-Müfessirîn, 1409/1988, II/523

²⁶ Ankara'da 1973 de neşredilmiştir. bak.: Muhammed Hamîdullâh, Kur'ân-ı Kerim Tarihi, Terc. Salih Tuğ, İstanbul 1993, s. 208

²⁷ M. Hamîdullah, age, s. 208

I. BÖLÜM

EL-CUM'A SÜRESİ TEFSİRİNE GİRİŞ

A- GENEL MUHTEVASI

Sûre-i Celîle Medine'de nâzil olmuştur, 11 âyettir.

Sûrenin genel muhtevâsı ile ilgili olarak, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (v.1942) şöyle der: "Bu sûrenin evveli Allâh'a tesbîhu takdîs ve risaleti Muhammediyyenin Arab ve gayrilerine şâmil pek büyük bir fadıl ve ni'meti ilahiyye olduğunu beyan ile ta'zîm ve ortası Yehûde tevbih, âhiri de mü'minleri Cum'a'ya terğîbdir."²⁸

Süleyman Ateş ise bu hususta şöyle der: "Adını, Cuma namazına koşmayı emreden 9 uncu âyetinden alan bu sûre iki bölüme ayrılır: Birinci bölümde Allâh'ın, ümmî Arablar içerisinde, onları manen yücelten, onlara Kitâbı ve hikmeti öğreten bir elçi göndermesinin O'nun bir lütfu olduğu belirtilir; Tevrât'ı yüklenip onun buyrukları uyarınca hareket etmeyen yahûdiler, taşıdığı kitâplardan yararlanmayan eşeğe benzetilir ve onların lâf ile Allâh'ın dostları olduklarını iddiâ etmeleri kınanır.

İkinci bölümde Cuma günü ezân okununca alış-verişi bırakıp namaza koşulması emredilir, namaz kılarken bir ticaret ve eğlence görünce Peygamber'i namazda bırakıp çıkanlar kınanır."²⁹

Görülüyor ki; Sûrenin evveli, İmân'ın esâsını teşkil eden Allâh Teâlâ'yı, tevhiid, tesbîh ve takdîs ile başlar (1. âyet).

²⁸ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'ân Dili Yeni Meâllî Türkçe Tefsir, İstanbul 1960, VII/4951

²⁹ Ateş, Süleyman, Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri, Ankara 1988, IX/429

Risalet-i Muhammediyye'nin pek büyük bir nimet olduğunu beyan ile devam eder (2. âyet). Ortası yahûdîleri tevbih; azarlayarak kınama ve ayıplama, (5. âyet) sonu da mü'minlere cuma namazına koşmayı emreder (9. âyet)

İslâm'da cemâat ruhunun geliştirildiği ve cemâatleşme fikrinin pekiştirildiği cuma namazı ve hutbesi "Zikrullâh" ta'biri ile ifade edilir.

Yahûdîlerin tevbihi, müslümanlara da bir uyarıdır: Ey müslümanlar Tevrât'ı bilip de amel etmeyen yahûdîlerin durumuna düşmeyin. Allâh'ın kitâbını hem yüklenin hem de uygulayın.

Gerek asr-ı saadette ve gerekse günümüzde, diğer din ve mensublarına nazaran önemli bir yer tutan Yahûdîliğin ve Yahûdîlerin, İslâm dini ve İslâm toplumu karşısındaki maddî ve manevî durumları, sanki, sûre-i celîle'nin başında tevhid, tesbih ve takdis sonunda da İslâm cemâatinin sembolü Cuma Namazı konuları arasında, onların tevbih'i ile tablolştırılmış gibidir.

سُورَةُ الْجُمُعَةِ مَكِّيَّةٌ
وَمِنْ آيَاتِهَا عَشْرٌ أَلْفًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقَدُّوسِ الْعَزِيزِ
 الْحَكِيمِ ۝ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمَمِينَ رَسُولًا مِنْهُمْ تَلَوُا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
 وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
 مُبِينٍ ۝ وَأَخْرَجَ مِنْهُمْ لِمَا لِيَقْبُولُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝
 ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝
 مَثَلُ الَّذِينَ حَمَلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحَارِثِ بْنِ عَسَاكَ
 إِسْمَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
 الظَّالِمِينَ ۝ قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ
 مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝ وَلَا
 تَمَنَّوْهُ أَبًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ۝
 قُلْ إِنْ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
 إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

الْحَجْرُ الثَّامِنُ وَالْعِشْرُونَ

٥٥٥

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ فَإِذَا قُضِيَتِ
الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَبِيرًا الْعَلَمُ
تُفْلِحُونَ ۝ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ
مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ۝

CUM'A SÛRESİ MEÂLİ

1. Göklerde ve yerde olanların hepsi, Melik, Kuddûs, Azîz ve Hakîm Allâh'ı tesbîh eder.

2. Ümmilere içlerinden, kendilerine (Allâh'ın) âyetlerini okuyan,onları arındıran, onlara kitâbı ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderen O'dur. Halbuki onlar daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.

3. (O Peygamberi), onlardan (mü'minlerden) henüz kendilerine katılmamış bulunan diğerlerine de (göndermiştir). O, Azîzdir, Hakîmdir.

4. Bu, Allâh'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allâh büyük lütuf sâhibidir.

5. Tevrâtla yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin hâli, koca koca kitâblar taşıyan merkebin hâli gibidir. Allâh'ın âyetlerini yalanlamış olan kavmin vasfı ne kötüdür! Allâh zâlimler topluluğunu hidâyet etmez.

6. De ki: Ey Yahûdiler! Diğer insanların değil de yalnız kendinizin, Allâh'ın dostları olduğunuzu iddiâ' ediyorsanız, bunda da samimî iseniz, haydi ölümü temennî edin.

7. (Ama onlar) önceden yaptıklarından dolayı ölümü asla temennî etmezler. Allâh zâlimleri çok iyi bilir.

8. De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra ğaybı da, âşikârı da bilen Allâh'a döndürüleceksiniz de, O, size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.

9. Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okun duğu) zaman hemen Allâh'ı anmaya koşun. Ve alış-verişi bırakın. Eğer biliyorsanız, bu, sizin için daha hayırlıdır.

10. Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın. Ve Allâh'ın lütfundan arayın. Allâh'ı çok zikredin ki felâha eresiniz.

11. Onlar bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman, seni ayakta bırakarak ona yönelip dağıldılar. De ki : Allâh'ın yanında bulunan, eğlenceden de, ticaretten de hayırlıdır. Ve Allâh rızık verenlerin en hayırlısıdır.

C- SÛREDEKİ İSTILAHLAR VE ĞARİB LAFIZLAR

a) İSTILAHLAR

1- Et-Tesbîh: التسبيح

Tesbîh kelimesi, suda pek iyi yüzerek uzaklara gitmek manasına gelen sbh سبح kökünden müştaktır. Tesbîh, tef'îl vezninde masdardır. Ve "Sübhânellâh"

سبحان الله demektir. Kişi, "Sübhânellâh" dediği zaman, tesbîh etti denir. Mütercim Âsım Efendi'nin ifadesiyle, "tesbîh", Hak Teâlâ'yı, sâhibe'den, yâni, zevce'den ve veled'den vesâir nakâyis'dan tenzîh ve takdîs manâsınadır.

Hak Teâlâ'yı, noksan sıfatlardan ve şân-ı ulûhiyyet'e aykırı sıfatlardan, kemâli ile tenzîh ve takdîs iderim. Böylece itikâd ve ikrar iderim, demektir.³⁰

2- El-Melik: الملِك

Emretmek ve nehyetmek yetkisine sahip olan ve bu hususta tasarruf sâhibi, demektir.³¹ "Mülkün sahibi, bütün eşyanın mülk-ü melekûtu onun, bütün mevcudat üzerinde emr-ü nehy, tedbir-u tasarruf, azî-ü nasb, i'zâz-u izlâl, mükâfat ve mücâzat ile zâhirde ve batında hüküm, kuvvet-ü kudret kendisinin olan yegâne hükümdar O" demektir.³²

³⁰ Asım Efendi, Kâmûs Tercemesi İstanbul 1305(H.), I/895; İbn Manzûr, Lsânu'l-Arab, Beyrut 1968 II/471 (Kâmûs'un ifadesini aynen almadık. Günümüz Türkçesine uyarlayabilmek için bazı tasarruflarla aldık.)

³¹ er-Râğıb el-İsfehânî (Ebu'l-Kâsım el-Huseyn İbn Muhammed), el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'ân, Beyrut tarhs. s.472

³² Yazır, Eimallî Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'ân Dili Yeni Meallî Türkçe Tefsir, İstanbul 1960, VII/4871

3- El-Kuddûs: القدس

kds قفس kökünden müştaktır. طهر ve تبارك (temiz ve mubârek oldu) manâsınadır. قفس طهر demektir. "Kuddûs" esmâ-i husnâ'dan olup, ayıp ve noksanlıklardan pâk, müberrâ ve mubârek ma'nâlarına mubâlağa sığasıdır. Gayet mukaddes ve her şâibe'den münezzehtir demektir.³³

4- El-Azîz: العزيز

"Azîz" kelimesi, üstün gelmek, galebe çalmak ve kahretmek manâlarına gelen azze= عز kökünden türemiştir. Azîz, mubâlağa sığası olup her zaman muhakkak üstün ve gâlip olan ve güç, kuvvet manasına gelen izzet sahibi demektir. Râğıb el-İsfehânî'nin ifadesiyle Azîz; Kahreder de asla mağlûb edilmez, demektir.³⁴

5- El-Hikme ve'l-Hakîm: الحكمة والحكيم

"Hikmet" adl, ilim, hilm ve nübüvvet, "Kur'ân" ve "İncil" e itlâk olunur. Sifât-ı ilâhiyye" den olan hikmet çeşitli şekillerde ta'rif edilmişse de ulemâ'nın ekserisi şöyle ta'rif etmişlerdir: معرفة الأشياء وإيجادها على غاية الإحكام والإتقان³⁵ (eşyayı en mükemmel ihkâm ve itkân üzere yaratmasını bilmektir.) "İlmin muhkemliği yakîniyetinde amelin muhkemliği ğayesine hakkıyla isabetindedir."³⁶

İnsânî hikmetin tarifi ise şöyledir:

37 معرفة الموجودات وفعل الخيرات

El-Hakîm الحكيم : "Emîr" vezninde, "hikmet" le muttasıf olan, hikmet sâhibi kimse demektir.³⁸

6- El-Ümmî : الامى

okuyup-yazmayı, aslâ ta'lim ve taallüm eylemeyen tâife'nin içinde doğup-büyüyen ve onlar gibi okuyup-yazmayı bilmeyen ve o hâl üzere büyüyüp gelişen

³³ Kâmûs Tercemesi, II/984; Lisânu'l-Arab, VI/168

³⁴ Râğıb, age,s. 333; Lisânu'l-Arab V/378

³⁵ Kâmûs Tercemesi IV/244

³⁶ Eimalılı age, II/916

³⁷ Kâmûs Tercemesi IV/244

³⁸ Lisânu'l-Arab II/140

kimse demektir.³⁹ Ümmî kelimesi ana manasına gelen ümm ام kelimesinin ism-i mensûbu olup, lügat manası ana ile ilgili, yani anadan doğduğu hal üzere büyüyen demektir.

7- Er-Rasûl : الرسول

"Sabûr" vezninde elçilik manasınadır. Aslında masdardır. İsm-i masdar olarak elçi manasında kullanılmıştır. Cem'i, "rusul" رسل gelir.⁴⁰ Bununla bazan melâike kastedilmiş, bazan da enbiyâ kastedilmiştir.⁴¹

8- El-Âye : الآية

"Hâle" vezninde, alâmet ve nişân manasınadır. Cem'i, "âyât" ve "ây" dir. Kur'ân'ın cümlelerine, Allâh'ın varlığına, birliğine delalet eden alâmetlere, mucizelere itlak olunur. ⁴²

9- Et-Tezkiye: التزكية

Zekâ= kökünden زكا، يزكو، زكوا و زكاة :neşv-ü nemâ bulmak, temiz olmak, salah bulmak demektir. Tezkiye ise tefîl babındandır. Bu babdan manası, artırmak, temizlemek ve ıslah etmek manâlarıdır.⁴³ İnsanın temizlenmesinin bulunduğu en güzel şeyi araştırmasıdır.⁴⁴ Tezkiye bazan kula nisbet edilir. "Nefsini tezkiye eden felâh bulmuştur."⁴⁵ بل الله يزكى من يشاء

"Hayır Allâh kimi dilerse onu temize çıkarır."⁴⁶ âyetinde olduğu gibi. Ba'zan, vâsıta olduğu için peygambere nisbet edilir. خذ من أموالهم صدقة تطهرهم

"onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıttıp yüceltirsin."⁴⁷ كما ارسلنا فيكم رسولا منكم

"Nitekim kendi içinizden يتلو عليكم آياتنا ويزكيكم ويعلمكم الكتاب والحكمة ويعلمكم ما لم تكونوا تعلمون

39 Kâmûs Tercemesi IV/177; Lisânu'l-Arab XII/34

40 Kâmûs Tercemesi III/1324; Lisânu'l-Arab XI/283

41 Râğıb, age,s. 195

42 Kâmûs Tercemesi IV/868; Lisânu'l-Arab XIV/61-62; Muhammed Abdulazim ez-Zerkânî, Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut, 1988/1404, I/338

43 Kâmûs Tercemesi IV/995,996

44 Râğıb, age,s. 213

45 Şems 91/9

46 Nisâ 4/49

47 Tevbe 9/103

size âyetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size kitâb'ı hikmet'i ve bilmediklerinizi öğreten bir elçi gönderdik."48 âyetlerinde olduğu gibi. Bazan âlet olduğu için ibâdet'e nisbet edilir. والذين هم للزكاة فاعلون " (Öyle müminler) ki zekât (vazife)lerini yapanlardır."49 Âyetinde olduğu gibi.50 İnsanın nefisini temizlemesi iki çeşittir. Birisi, fiil ile. Ve bu öğülmüştür. قد افلح من زكيتها "Muhakkak nefisini temizleyen felâh'a ermiştir"51 âyetinde olduğu gibi. Diğeri söz ile. Bu ise zemmedilmiştir. "فلا تزكوا انفسكم هو اعلم بمن اتقى" Nefislerinizi (söz ile) temize çıkarmayın. Çünkü O, korunanı daha iyi bilir."52 Âyetinde olduğu gibi.53

10- Ed-Dalâle: الضلالة

Dalle kökünden masdar olup, hidayet'in zıddı olarak yolunu şaşırma, şaşırma ve hak yoldan sapma, sapma denir. Tarîk-i mustakîm'den, 'amden yahut sehven az veya çok saptır. diye de ta'rif edilmiştir.54

11- El- Hidâye: الهداية

(hdy), kökünden masdardır. Hak yola, gitmeye ve irşad edip delâlet etmeye denir. Hidâyet bulmak, hidâyetlenmek manâsındır.55 Allâh'ın kuluna basîret vermesi ve ona kendisini bilme yolunu bildirmesi böylece kulun, Allâh'ın rubûbiyyet'ini ikrâr etmesidir.56

12- Ez- Zulüm: الظلم

(zim) kökünden masdar olup, bir nesneyi mahalline vaz' eylemeyip, mahall-i mahsûsa'nın ğayri'ye, vaz' eylemeye denir. "zulüm" maddesi, zulmet'ten alınmadır. "وضع الشيء في غير موضعه" manâsındır. Bu koyma işi, ya ziyade ile, ya noksan ile, ya vaktinden, ya mekân'ından u'dûl ile olur.

48 Bakara 2/151

49 Mü'minûn 23/4

50 Râğıb, age, s. 213, 214

51 Şems 91/9

52 Necm 53/32

53 Râğıb, age, s. 214

54 Kâmûs Tercemesi III/1402; Lisânu'l-Arab XI/390

55 Kâmûs Tercemesi IV/1229

56 Lisânu'l-Arab XV/353

Zulüm üç çeşittir. Biri, insanla Allâh arasında olur. Bunun en büyüğü, küfür, şirk ve nifâktir. İkincisi, zâlim ile insan arasında olur. Üçüncüsü, zâlim ile nefsi arasında olur. Kaldı ki, zulmün üçü de hakikatte nefse zulümdür. Zâlim bir zulme başladığında önce nefesine zulm etmiş olur. "Allâh onlara zulmetmedi, fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı."⁵⁷ Âyetinde olduğu gibi.⁵⁸

"Zâlim" de zulüm masdarının ism-i fâil'i olup, zulm eden demektir.

13- El- Veli, (cem'i: el- Evliyâ) : الولى ج الأولياء

Dost, yâr, sâdik, seven, yardım eden sâhip ve mâlik manasınadır.⁵⁹

"60 " Allâh, inananların dostudur. " الله ولى الذين آمنوا...

يا ايها الذين آمنوا لاتتخذوا اليهود والنصارى اولياء بعضهم اولياء بعض

"Ey inananlar, yahûdileri ve hiristyanları dostlar edinmeyin.Onlar birbirinin dostlarıdırlar."⁶¹

"İnsanlar arasında yalnız sizin, Allâh'ın dostları olduğunuzu sanıyorsanız..."⁶² Âyetlerinde olduğu gibi.⁶³

14- Es- Sâdik, (cem'i: Es- Sâdikûn): الصادق ج الصادقون :

الصدق masdarının, ism-i fâil'i'dir. Sıdk : Bir sözü, bir haberi gerçek söylemek manâsınadır ki : Vâkı'a mutâbik olmaktan ibarettir. "Kizb" mukâbilidir. Gerçek ve gerçeklik manâsına, haber gerçek olmak ve bir adam gerçek olmak ve bir adam gerçek sözlü olmak, gerçek söylemek manâlarına olur.⁶⁴ "De ki: Allâh doğruyu söylemiştir."⁶⁵ "Gerçekten O sözüne sâdıkı."⁶⁶ Âyetlerinde olduğu gibi.

57 Nahl 16/33

58 Kâmûs Tercemesi IV/386

59 Kâmûs Tercemesi IV/1223

60 Bakara 2/257

61 Mâide 5/51

62 Cum'a 62/6

63 Râğıb, Müfredât, s.533

64 Kâmûs Tercemesi III/914

65 Â-i Imrân 3/95

66 Meryem 19/54

15- Es-Salât: الصلاة

"Zekât" vezninde, düâ, rahmet ve istiğfâr manâlarıdır. Hakk Teâlâ'ya isnâd edilirse, rahmet; melâike'ye isnâd edilirse, istiğfâr; İnsanlara isnâd edilirse düâ manâsı kasdolunur. "Allâh ve melekleri, Peygambere salat getirirler. Ey müminler ! Siz de O'na salat getirin. Ve teslimiyetle selam edin."⁶⁷ Âyetinde olduğu gibi. Ve rükû'u, sücûd'u müştemil olan ibadet-i mahsûsa'ya denir ki : "namâz" ta'bir olunur. Taraf-ı ilâhiyye'den rasûl hakkında sâdir olursa, hüsnü's-senâ, manâsı murâd olur.⁶⁸

16- El- Cum'a: الجمعة

"Cim" in zammı ve " mim " in sükûn'u ile ve zammeteyn'le ve "mim" in fethi ile "hümeze" vezninde. Yani: "El-Cum'a " الجمعة " El- Cümü'a " الجمعة , " El- Cüme'a " الجمعة , " l'dü'l- mü'minin " عيد المومنين olan yevm-i ma'rûf'dur. İnsanlar câmiye Cem' olup ve cem' eylediği için itlâk olundu. Nitekim O yevm-i ma'rufta insanların toplandığı câmiye de mescidü'l-cum'a veya mutlak olarak "cami" denilmiştir. Cem'i, " Cüma' " الجمع , الجمعات "Cümü'ât", الجمعات " Cüm'ât " الجمعات , "Cüme'ât" الجمعات gelir. Ülfet ve imtizâç manâsına da musta'meldir.⁶⁹

17- Zikrullâh : ذكر الله

Allâh'ın zikri, yâni, Allâh'ı zikretmek. Ez-Zikr: ا لذكر Bir şeyi unutmayıp, hatırdâ tutmak manâsınadır. Ba'zan bir şeyin kalbe yahut kavi ve lisana hâzır olmasına itlâk olunur. Bu cihetle zikr ikidir : 1- Zikrun bi'l-kalb. 2- Zikrun bi'l-lisan. Zikr, namaza itlâk olunur, Allâh'ı zikretme yeri olduğu için. Zikr, düâ' ve niyâz-ı ilâhiyye'ye itlâk olunur. Zikr, kitâb'a itlâk olunur; murâd, kitâb-ı semâvî'dir.⁷⁰

18- El- Hayr: الخير

Cem'i, " huyûr " خمير dur. "Şer" karşılığıdır. Bazıları, "mutlak hayr"ı halkın, meyl ve rağbet ve muhabbet eylediği nesne ile tarif eylediler : Akıl, ilim, mal, adl ve ihsan gibi.

⁶⁷ Ahzâb 33/56

⁶⁸ Kâmus Tercemesi IV/1043; Lisânu'l-Arab 24/465

⁶⁹ Kâmus Tercemesi III/214, 215

⁷⁰ Kâmus Tercemesi II/346; Lisânu'l-Arab IV/308

Hayr, iki nevî'dir: Birincisi, " hayr'ı mutlak "tır ki : Her durumda ve herkes nezdinde rağbet edilen ve sevilmiş olandır. Cennet, gibi. İkincisi, " hayr-ı mukayyed " dir ki: Bir kimse nezdinde hayr olan, başkası yanında şer olabilir. Çok mal, gibi.

"Hayır" kelimesi iki türlü kullanılır. Biri, isim olur. Yukarıda zikrolundu. İkincisi, sıfat olup, ya "ism-i tafdîl" ya da "ism-i fâil" manasına kullanılır ki " tafdîl " murâd olmaz. " الصلاة خير من النوم " (namaz uykudan hayırlıdır.) İbaresinde olduğu gibi.⁷¹

19- El- Felâh : الفلاح

"sehâb" سحب vezninde, fevz-ü zafer, necât ve halâs manasınadır. Hayr ve nimetlerde, refah ve rahatda daim ve bâkî olmağa denir. Ayrıca, fevz-ü zafer ve idrâk-i âmâl manasınadır. Dünyevî, olur. Uhrevî, olur. Dünyevî olan : Hayât-ı dünyeviyenin, medâr-ı tatyîb'i olan saadet'e zaferyâb olmaktan ibarettir. Ömr-ü bekâ, gınâ-vü izzet ve devlet gibi. Uhrevî olan: Dört nesnedir. Bekâ bilâ fenâ, gınâ bilâfakr, l'zzet bilâ zillet, l'im bilâ cehl.⁷²

⁷¹ Kâmûs Tercemesi I/943; Lisânu'l-Arab IV/264

⁷² Kâmûs Tercemesi I/943; Lisânu'l-Arab II/548

b) ĞARĪB LAFIZLAR

1- Hımar: حمار

" hâ " nın kesri ile, " Eşek " e denir. Şiddet manasından me'hûzdur.⁷³

2- Yahûdî : يهودى

" hâde yehûdû hevden " هاد، يهود، هودا "El-Hevdü" الهود : Bir adamın irtikâb ettiği günâha pişman olup, ondan Hakk'a tevbe ve rücû' eylemek manasınadır. Aslı "hevd" هود : Bir nesneden rıfk ve suhûletle rücû' eylemek manasına mevzûdur. "El-Hûd" الهود hâ'nın zammı ile, yehûd tâife'sine denir. "Hûd", peygamber-i zîşân ismidir. "Hûd" "hâid" in cem'idır. "tâibûn" manasınadır. Sonra "yehûd" tâife'sinde, ism-i cins olmuştur. "yehûd , zikredilen yukardaki maddeden muzarî-dir. "İbâdet-i r'cl"den tâib oldukları mülâhaza'sına mebnî, "tâife-i cühûd"a alem olmuştur. "Vezn-i fiil" dir. "Bâb-ı esmâ" ya nakl olunmuştur. Ve nisbetinde "yahûdî" denir.⁷⁴

3- Tivrât: تورا

"Kütüb-ü Erbe'a" dan, Mûsâ (A.S.) hazretlerine nâzil olan kitâb'ın ismidir. Sebeb-i ziyâ ve nûr olduğu için itlâk olundu. Ekser ulemâ, "İbranî" den muarreb olmasına zâhiblerdir. "Nûr" ve "Ziyâ" manasınadır.⁷⁵

⁷³ Kâmûs Tercemesi II/271

⁷⁴ Kâmûs Tercemesi II/70, 71; Lisân'l-Arab III/439

⁷⁵ Kâmûs Tercemesi IV/1210; Lisân'l-Arab XV/389

4- Esfâr: أسفار

"Es-Sifr" in Cem'idir. Sifr ise, Kitâb-ı kebîr'e denir. Alâ kavlin "Tevrât-ı şerif" eczasından bir cüz'e denir. Cem'ı "esfâr" gelir.⁷⁶

5- Bey' : بيع

"bâ" nın fethi ve "yâ" nın sükûn'u ile satmak manasına mastardır. Bir de değiş-tokuş anlamı vardır ki (trampa) denir. Kişi eşya'sını para ile değiştirdiği zaman "bâa" = (sattı) denir.⁷⁷

6- Ticâret: تجارة

"Ticâret" "kitabet" vezninde bezirgân'lık eylemek manasına mastardır. Kişi, sattığı ve aldığı zaman "Tecere'r-racûl" تجر الرجل denir.⁷⁸

7- Lehv: لهو

"lehv", "Sehv" vezninde oyun oynamak manasındadır. "Lehv" in aslı, insanı, mühim ve "mâ ya'ni" ما يعنى (ilgilendiren şeyden) sarf eden nesne ile meşgul olmak manasına dır. "Lei'b" ondan ehâs (daha husûsî)dir. Lehvin bir manası da bir nesneden pek hoşlanmakla ona meftûn olup dâima onunla avunup kalmaktır.⁷⁹

⁷⁶ Kâmûs Tercemesi II/399; Lisânu'l-Arab IV/370

⁷⁷ Kâmûs Tercemesi III/195; Lisânu'l-Arab VIII/23

⁷⁸ Kâmûs Tercemesi II/182; Lisânu'l-Arab IV/39

⁷⁹ Kâmûs Tercemesi IV/1171; Lisânu'l-Arab XV/258

II. BÖLÜM

TEFSİR (ÂYETLER VE İHTİVA ETTİKLERİ KONULAR)

I. ÂYET

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَسْبِحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

A - MEÂLÎ

" Göklerde ve yerde olanların hepsi, Melik, Kuddûs, Azîz ve Hakîm Allâh'ı tesbih eder.

B - TEFSİR (İHTİVA ETTİĞİ KONULAR)

Allâh Teâlâ'yı Tesbîh, Takdîs ve el-Melik, el-Kuddûs, el-Azîz el-Hakîm Sıfatları:

Tesbîh , "Sübhânellâh" demektir. Hâk Teâlâ'yı şânına lâyık olmayan her türlü noksan sıfatlardan tenzîh ve takdîs etmektir.

Kâinâтта ne varsa hepsi Allâh'ı tesbîh eder. "Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar, O'nu tesbîh ederler, O'nu hamd ile tesbîh etmeyen hiç bir şey yoktur. Ama siz onların tesbîhlerini anlamazsınız. O, halîm'dir, çok bağışlayıcıdır."⁸⁰

---

80 İsrâ 17/44

Öyle ise ey insanlar ! Siz de Allâh'ı tesbîh ediniz. Tesbîhin, Allâh katında pek makbûl bir ibadet olduğu hadis-i şeriflerde de beyan olunmuştur. Meselâ, bir hadiste: "İki kelime vardır ki; Rahmân Allâh'a sevgili, dilde hafif ve mîzan'da ağırdır. Bunlar: "Sübhânallâhi ve bi hamdihî, Sübhânallâhi'l-Azîm"dir.⁸¹

Bu hadisten anlıyoruz ki; Cenab-ı Hakk'ı tesbih, O'nun varlığını ve birliğini zatını ve sıfatlarını olduğu gibi kabul etmek ve öylece iman ve tasdik etmektir. O'nu her türlü yanlış ve söyleyişten tenzih etmektir.

"Sübhâneke Allâhümme" (سبحانك اللهم), Allâhım seni tesbîh ederim. Seni gerçek bilgi ile bilemedim. Seni her halükarda tesbîh ederim. Noksan tesbîhimden de tesbîh ederim.

İnsanların Allâh'ı gereği gibi bilmeleri mümkün değildir. Hatta gereği gibi tesbîh etmeleri de mümkün değildir. Nitekim âyet-i kerîmede öyle buyrulur: "Allâh'ı layıkıyla takdir edemediler. (O'nu gereği gibi bilemediler.) Allâh kuvvetlidir, üstündür."⁸²

Kâinâtın tesbîh ettiği ve biz insanların da tesbîh ile emrolunduğu, O, Zât-ı Bârî öyle bir Allâh'tır ki; "Melik"dir. Yani: Emretmek ve nehyetmek yetkisine sahip yegane hükümdardır ve aynı zamanda mâlikü'l-mülk, bu mülkün sahibidir. Gerçek melik ve mâlik yalnız O'dur. Yeryüzündekiler gerçek melik ve mâlik olmayıp "abdü'l-melik" ve "abdü'l-mâlik"tirler. O öyle bir meliktir ki aynı zamanda "Kuddüs"tür. Her türlü noksanlık şâibesinden, ayıp ve kusurlardan befidir ve Azîzdir. Çok izzetli, çok onurlu, kahreder de aslâ mağlûb edilemez. Hükmünü hikmet üzere yürütür. Hakîmdir, hikmetle muttasıf olup emrinde ve nehyinde, hükmünde ve icraatında hep hikmet vardır.

Göklerde ve yerde ne varsa her şeyin fitrî olarak tesbîh ettiği ve sizin de, ey insanlar! iman ederek, itaat ederek, severek iradenizle tesbîh edeceğiniz Allâh, göklerin ve yerin melik'idir. Mukaddestir, mübârek'tir. Şayet, iman edip, itaat etmezseniz, O, azîz'dir. Hükmünü yürütür. Asilerden intikamını alır. Hükmünü ve adaletini hikmet üzere gerçekleştirilir.

⁸¹ Buhârî, Kitabu't-Tevhîd 58, Kitabu'd-Da'avât 66, Kitâbu'l-Îmân 19; Müslim, Kitâbu'z-Zikr 31; Tirmizî, Kitâbu'd-Da'avât 59; İbn Mâce, Kitâbu'l-Edeb 56; İbn Hanbel, Müsned III/232.

⁸² Hâc 22/74

II - IV. AYETLER

هو الذى بعث فى الأميين رسولا منهم يتلوا عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب وا لحكمة وإن كانوا من قبل لفى ضلال مبين*

وآخرين منهم لما يلحقوا بهم وهو العزيز الحكيم* ذلك فضل الله يؤتیه من يشاء و الله ذو الفضل العظيم*

A - MEALLERİ

II. Ümmilere içlerinden, kendilerine (Allâh'ın) âyetlerini okuyan, onları arandıran, onlara kitâbı ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderen O'dur. Halbuki, onlar daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.

III. (O, Peygamberi), onlardan (müminlerden) henüz kendilerine katılmamış bulunan diğerlerine de (göndermiştir). O, Azîzdir, Hakîmdir.

IV. Bu, Allâh'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allâh büyük lütuf sâhibidir.

B - TEFSİR (İHTİVA ETTİKLERİ KONULAR)

O elçiyi (Hz. Muhammed'i), göklerde ve yerdekilerden akıl sâhibi olmayanların tabîi olarak tesbîh ettiği, biz insanların da şuur ve irade ile tesbîh edeceği Melik, Kuddûs, Azîz, Hakim olan Allâh göndermiştir.

Allâh, ümmilere kendi içlerinden kendilerine âyetlerini okuyan, onları arandıran, onlara kitâb'ı ve hikmet'i öğreten bir peygamber gönderdi. Halbuki onlar daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.

Araplar ümmî bir kavim idi. Çoğunluğu okuma yazma bilmezdi. Bilenleri yok denecek kadar azdı. İbn Haldûn'un da söylediği gibi "Araplar göçebe hayatına dalmış ilim ve kitab ehli olmayan ümmî bir kavim idiler"⁸³ Peygamber kendisinde ümmî idi. Hiç bir hocadan ders almamış, okuma-yazma öğrenmemişti. Bu husus, "Onlar ki O ümmî

⁸³ İbn Haldûn, Mukaddime, Beyrut, 1989 (7. basım), s.439.

peygambere uyarlar..."⁸⁴ " .. Allâh'a ve O'nun ümmî peygamberine inanın ..." ⁸⁵ (Ey Muhammed) Sen bundan önce bir kitâb okumuyordun, elinle de onu yazmıyorsun. Öyle olsaydı, o zaman bâtila uyanlar kuşku duyarlardı."⁸⁶ Gibi âyet-i kerîmelerle de sabittir.

Rasûlüllâh, ümmî olduğu halde,eşsiz mu'cize Kur'ân-ı Kerîm'i, Allâh'ın izni ile ümmetine okumuş, onları her türlü şirkten, günahlardan ve kötülüklerden arındırmış, onlara "Kitâb"ı (Kur'ân'ı) ve hikmet'i öğretmiştir. Hikmet ki, en büyük hayırdır. çünkü "...Kime hikmet verilmişse, çok hayır verilmiş demektir..."⁸⁷

İstılahlar bahsinde de geçtiği üzere "Hikmet" çok geniş ve zengin manası olan bir hayırdır. Muhammed Hamdi Yazır "Hikmet" 'in tefsirini çok geniş tutmuş, bir kısmı özet halinde şöyledir:

- 1- Hikmet , Kavilde ve fiilde isabettir.
- 2- Hikmet , ilm-ü ameldir.
- 3- Hikmet , ilim ve fıkıh demektir.
- 4- Hikmet , maânî'yi eşyayı ma'rifet-ü fehimdir.
- 5- Hikmet , akıl fî emrillâhtır.
- 6- Hikmet , fehm demektir.
- 7- Hikmet , îcâd demektir.
- 8- Hikmet , ahlâk-ı ilâhiye ile tehalluktur.
- 9- Hikmet , tefekkür fî emrillâh ve ona ittibâdır.
- 10- Hikmet , Allâh'a itaat, fıkıh, din, ameldir.
- 11- Hikmet , bir nurdur ki vesvese ile makam beyni bununla fark edilir.
- 12- Hikmet , salah-ı Din-ü Dünyadır.
- 13- Hikmet , ilm-i ledünnî'dir.
- 14- Mevâiz-ı Kur'ân'dır.
- 15- Nübüvvet'dir.
- 16- Acaibi esrarıyla Kur'ân'dır.

---

84 A'râf 7/157

85 A'râf 7/158

86 Ankebût 29/48

87 Bakara 2/269

17- Bunların hepsidir.⁸⁸

Hız. Peygamberin bi'setinden, Kur'ân'ın nüzûlünden, Peygamberin sohbetinden evvel araplar ne halde idiler? Sonra ne hale geldiler? Bu husus cümlelerin malumudur. Müşrik idiler, sapık idiler ve her hakkı ve hakikatı münkir idiler. Mümin oldular. Müslüman oldular. Ashâb oldular. En hayırlı ümmet oldular. "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz."⁸⁹

"Allâh kendilerinden râzı olmuş, onlar da Allâh'tan râzı olmuşlardır."⁹⁰ Âyet-i Kerimelerine " mâ-sadak " oldular.

Allâh, rasûlünü, sadece ashâb'ına göndermedi. Ashâbından sonrakilere de gönderdi. O, da Allâh'ın âyetlerini sâdece ashâb'ına okumadı. Bütün ümmetine okudu. Sâdece ashâb'ını tezkiye edip, Kitâbı ve hikmeti öğretmeyi onlara tahsis etmedi. Kendisinden sonra gelen bütün ümmetine de tevarüs yolu ile öğretti. Ve ümmetini, sünneti ve şerîatı ile tezkiye etti.

III. Âyetde geçen وَأَخْرَجْنَا مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ " (O peygamberi), onlardan (müminlerden) henüz kendilerine katılmamış bulunan diğerlerine de (göndermiştir)" kısmı ile ilgili olarak, "Henüz kendilerine katılmamış bulunan diğerleri" konusunu aşağıdaki âyet-i kerime bize aydınlatmaktadır.

" Kendileri inanmış, zürriyetleri de imanda kendilerine uymuş olan kimselerin zürriyetlerini de kendilerine katmışızdır..."⁹¹ Anlıyoruz ki; sahâbeden sonraki devirlerde yaşayıp da imanda ve islâmda onlara uymuş olanlar, onlara katılmış ve onlardan sayılmışlardır.

IV. âyet : ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ Bu, Allâh'ın lütfudur. İbn Abbas'a göre "Bu" n dan maksat : Nübuvvet'den, kitâb'tan ve tevhid'den zikrolunandır.⁹² Zemahşerî'ye göre ise, Allâh'ın Muhammed (S.A.S.) e verdiği fazl'ıdır.⁹³

⁸⁸ Hak Dini Kur'ân Dili, II/915-926

⁸⁹ Â-i 'İmrân 3/110

⁹⁰ Beyyine 98/8; 9/100

⁹¹ Tûr 52/21

⁹² Ebû Tâhir Muhammed İbn Ya'kûb el-Firûzâbâdî, Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsîri İbn Abbas (Mecmû' mine't-Tefâsîr'in hâmişi) Beyrut, Tarhs. VI/258

⁹³ Cârullâh Ebû'l-Kâsım Mahmûd İbn Ömer ez-Zamahşerî, el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve U'yûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl, Beyrut Tarhs IV/103

Bu Allâh'ın bir fazlı (lütüf) onu dilediğine verir. Allâh büyük fazl (lütuf) sâhibidir.

Allâh'ın, hak yoldan sapmış, dalâlet bataklıklarında bocalayan, bir çıkış yolu aramaktan bile habersiz insanlığa Rasûlünü, göndermesi, insanlara büyük bir lütüf ve ihsanıdır.

Rasûlüllâhın gönderilmesi ile, insanlar, küfür, şirk, dalâlet ve cehalet bataklığından kurtulmuş, ilim, iman, tevhid, saadet ve selâmet'e kavuşmuştur. " Andolsun ki Allâh mü'minlere büyük bir lütüfte bulundu. Zîrâ daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyorlarken onlara, kendi içlerinden, kendilerine, Allâh'ın âyetlerini okuyan, kendilerini arındıran ve yücelten ve kendilerine kitâb ve hikmet'i öğreten bir peygamber gönderdi."⁹⁴

RASÛLÛLLÂHIN ASLÎ GÖREVLERİ VE Hz. İBRAHİM İLE Hz.

İSMÂİL'İN DUASI

RASÛLÛLLÂH'IN ASLÎ GÖREVLERİ

هو الذى بعث فى الاميين رسولا منهم يتلوا عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة وإن كانوا من قبل لفي ضلال مبين

Bu âyet-i kerîmede veciz bir şekilde, kısa temaslar halinde yer verilen nübüvvet-risalet ve rasûlün görevleri, başka âyetlerde detaylı olarak işlenmiştir. Biz onları da nazar-ı itibara alarak konuyu biraz açmak istiyoruz.

Resûlüllâh'ın risalet görevini îfâ ederken; a-Genelde bütün insanlara karşı, b-Özelde müminlere karşı farklı sorumluluklar taşıdığını görüyoruz.

---

⁹⁴ Âl-i 'Imrân 3/164

a- Resûlüllâh'ın Genelde Bütün İnsanlara Karşı Görevleri:

Bu konu ile ilgili âyet-i kerîmeler:

" Doğrusu biz seni 'Hakk' (Kur'ân) ile müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin."⁹⁵

"Biz Kur'ân'ı hak olarak indirdik : O da hakkı getirdi. Seni de ancak müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik"⁹⁶

"Biz seni ancak müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik."⁹⁷ "Ey Peygamber! Biz seni şahid, müjdecî ve korkutucu olarak gönderdik."⁹⁸

"Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler."⁹⁹

"Biz seni gerçek ile birlikte müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik. Her millet için mutlaka bir uyarıcı (Peygamber gelip) geçmiştir."¹⁰⁰

"Biz seni, şahid, müjdecî ve korkutucu olarak gönderdik."¹⁰¹ Yukarıda meâllerini verdiğimiz âyetlerde geçen 'Beşîr' بشير ve نذير

'Nezîr' kelimelerinin manaları şöyledir.

Beşîr : 'Emîr' vezninde 'fâil' manasınadır. Müjdecîye denir.¹⁰² Nezîr: 'Sarîr' vezninde bir adama bir maddeyi il'âm ve iblâğla tahzîr ve tahvîf eylemek, yani ol maddenin korkunç olduğunu ihbar ve il'âmı ona korku verip âgâh eylemek manasınadır. Ki, 'tebşîr' mukâbilidir.¹⁰³

Peygamberler insanları Allâh'ın rahmeti ile müjdelemişler, azâbı ile korkutmuşlardır. Müjde, söz dinleyenlere, nasihat kabûl edenlere yani, iman edip

95 Bakara 2/119

96 İsrâ 17/105

97 Furkân 25/56

98 Ahzâb 33/45

99 Sebe' 34/28

100 Fâtır 35/24

101 Fetih 48/8

102 Kâmûs Tercemesi II/161

103 Kâmûs Tercemesi II/700

yararlı iş yapanlara olmuş, korkutma da söz dinlemeyen nasihat kabul etmeyen yani inkarcılara ve kötülük yapanlara olmuştur. Korkutma kötülere olduğuna göre asılan müjde ve rahmet olsa gerektir. Nitekim "(Habib'im) biz seni ancak âlemlere rahmet için gönderdik."¹⁰⁴ Buyurulmuştur.

Hz. Peygamber "rahmet" peygamberi, Kur'ân da Allâh'ın "Rahmân" ve "Rahîm" sıfatları ile başlıyor. O halde peygamberin görevlerinin bu çerçevede görülmesi ve değerlendirilmesi herhalde daha uygun olacaktır.

b- Resûlullâh'ın Özelde Müminlere Karşı Görevleri:

Rasûlullâh (S.A.S.) genelde bütün insanları Allâh'ın rahmeti ile müjdelirken, iman edip itaat etmeyenleri de azâb ile korkutmuştur. Özelde ise îmân edenlere, Allâh'ın âyetlerini okumuş onları her türlü kötülüklerden, maddî-manevî kirlerden arındırılmış, kitâb'ı (Kur'ân'ı) ve hikmet'i öğretmiş, onları tezkiye etmiştir. Elbette Kur'ân'ın âyetlerini bölümlere ayırıp bir kısmını bazı insanlara tahsis etmek doğru olmaz. Kur'ân, kâfir'i tehdit ederken, mü'mini ikâz eder. Mü'mini tebşir ederken, kâfir'e de îmân kapısını açık tutmak sûretiyle ümit verir. "İnkâr edenlere söyle: Eğer vazgeçerlerse, geçmişteki (günahları) kendilerine bağışlanır..."¹⁰⁵ Âyetinde olduğu gibi.

Ancak Rasûlullâh'ın görevlerinde ise farklı durum görmekteyiz. Bütün beşeri, Allâh'a îmân'a da'vetin yanında, O'na îmân eden mü'minlere karşı davranışları farklı olmuştur. O'na inanmayan kâfir, başka muamele ve hitâb'a mâ'rûz kalırken, O'na inanıp-itaat eden mü'min, başka muamele ve hitâb'a lâyük olmuştur. Rasûlullâh'ın görevlerini, "a-genelde bütün insanlara karşı", "b-özelde müminlere karşı" kısımlarına ayırırken kastedilen husûs budur. Teşbîh câiz ise, reçeteyi inkar eden ve kabûl etmeyene söylenecek olan başkadır. İmân edip teslim olana yapılacak uygulama başkadır. İmân etmeyen nasıl tezkiye olur?

---

104 Enbiyâ 21/107

105 Enfâl 8/38

HZ. İBRÂHİM İLE HZ. İSMÂİL'İN DUASI

Asırlarca önce Hz.İbrâhîm ve Hz.İsmâîl, Cenâb-ı Hakk'a dua etmişler, nesillerinden Allâh'a teslim olan (müslüman olan) bir ümmet getirmesini, içlerinden, Allâh'ın âyetlerini okuyan, onlara kitâb ve hikmet'i öğreten ve onları tezkiye eden (arındıran) bir rasûl göndermesini istemişlerdi. "Bir zamanlar İbrâhîm, İsmâîl ile beraber Beytullâh'ın, temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı:) Ey Rabbimiz ! Biz den bunu kabûl buyur, şüphesiz sen işitensin, bilensin."¹⁰⁶

" Ey Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan kıl, neslimizden de sana teslim (müslüman) olan bir ümmet (getir). Bize ibadet usullerimizi göster, tevhemizi de kabûl et. Zîrâ sen, tevbeleri çok kabûl eden ve çok merhamet edensin."¹⁰⁷

"Ey Rabbimiz! onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitâb ve hikmet'i öğretecek, onları arındıracak bir peygamber gönder. Çünkü sen azîz ve hakîm'sin."¹⁰⁸

Anlaşıyor ki : Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl'in dualarında istedikleri peygamber, Hz. Muhammed (S.A.S.)dir.¹⁰⁹ gelecek peygamberin görevleride aynen zikredilmiştir.

1- Allâh'ın âyetlerini okuyacak

2- Onlara kitâb'ı ve hikmet'i öğretecek

3- Onları tezkiye edecek (kötü alışkanlıklardan arındıracak) Rasûlüllâh bu görevlerini ifâ etmiş, Allâh da dinini tamamlamıştır. "... Bugün size dininizi ikmâl ettim (tamamladım), üzerinize ni'met'imî tamamladım ve size din olarak İslâm'a râzı oldum."¹¹⁰

---

106 Bakara 2/127

107 Bakara 2/128

108 Bakara 2/129

109 Ebu'l-Fidâ İsmâîl İbn Ömer İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Beyrut 1985, IV/363

110 Mâide 5/3

V. - VIII. AYETLER

مثل الذين حملوا التوراة ثم لم يحملوها كمثل الحمار يحمل أسفارا بئس مثل القوم الذين كذبوا بآيات الله والله لا يهدى القوم الظالمين* قل يا ايها الذين هادوا إن زعمتم أنكم أولياء لله من دون الناس فتمنوا الموت إن كنتم صادقين* ولا يتمنونه ابدا بما قدمت ايديهم والله عليم بالظالمين* قل إن الموت الذى تفرون منه فإنه ملائكم ثم تردون الى عالم الغيب والشهادة فينبئكم بما كنتم تعملون*

A - MEALLERİ

V. Tevrâtla yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin hâli, koca koca kitâblar taşıyan merkebin hâli gibidir. Allâh'ın âyetlerini yalanlamış olan kavmin vasfı ne kötüdür! Allâh zâlimler topluluğunu hidâyet etmez.

VI. De ki: Ey Yahûdiler! Diğer insanların değil de yalnız kendinizin, Allâh'ın dostları olduğunuzu iddiâ ediyorsanız, bunda da samîmî iseniz, haydi ölümü temennî edin.

VII. (Ama onlar) önceden yaptıklarından dolayı ölümü aslâ temennî etmezler. Allâh zâlimleri çok iyi bilir.

VIII. De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra ğaybı da, âşikâr da bilen Allâh'a döndürüleceksiniz de, O, size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.

B- TEFSİR (İHTİVA ETTİKLERİ KONULAR)

Tevrât yahûdilere yükletilmiş, yahûdiler Tevrât'ın hükümleri ile sorumlu tutulmuşlardır. Tevrât'ın yükletilmesinden maksat mûcib'ince amel etmeleri ve Muhammed (S.A.S.) in, Tevrât'taki sıfatlarını açıklamalarıdır.¹¹¹

¹¹¹ İbn Abbâs age, VI/258 ; Keşşâf age, IV/103 ; Ebû Abdillâh Muhammed İbn Ömer (el-Fahru'r-Râzî), Mefâtihu'l-'ayb (Tefsîr-i Kebîr), Tahran, Tarhs. 30/5

1- Yahûdîlerin Tevrâtı Bildikleri Halde Tatbik Etmemeleri :

Yahûdîler Tevrâtla amel etmemişler, onun hükümlerini terketmişler. Bu cümleden olarak, Muhammed (S.A.S.)in Tevrâtta geçen sıfatlarını açıklamamışlar hem değiştirmişler hem de gizlemişlerdir.¹¹²

Tevrât'ı yükledikleri halde onu taşımamaları, yani onunla amel etmemeleri, sırtında kitâblar taşıyıp da ağırlık meşekkatinden başka hiç bir şey hissetmeyen eşeğin durumuna benzetilmiştir.

Eşeğin sırtındaki kitâbların eşeğe hiç bir faydası olmadığı gibi üstelik bir de onları taşıma meşakkati vardır.

"Allâh'ın âyetlerini yalanlayanların meseli ne çirkin."¹¹³ Bunda ilmi ile âmil olmayanların hepsinin de hâl'i, meseli böyle çirkin olduğuna tenbih vardır.¹¹⁴

Allâh Tevrât'la âmel etmeyenleri eşeğe benzetti. Ayrıca Lokman sûresinde de "Yeryüzünde tabîi ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."¹¹⁵ Buyurdu "Himar" kelimesinin şiddet manası ile ilgisi, ma'hûd hayvanın karakterindeki inatçılığı ve çirkin sesi ile yaygaracılığı, sanki yahûdî karakterinin göze çarpan özellikleri gibidir.

Şiddet, inat ve yaygara. Elbette bu evsafa olan "Zâlim kavimleri Allâh, hidayet etmez." Hakka, hayra ulaşmalarına yardım edip yol göstermez. Zulümlerinden dolayı basîret ihsan etmez.

2- Yahûdîlerin Sadece Kendilerinin "Evliyâullah" Olduklarını İddiâ Etmeleri:

Yahûdîler, kendilerinin, Allâh'ın dostları olduğunu iddia ederler ve zu'm ederlerdi. Kur'ân-ı Kerîm onların bu iddialarını da reddeder. "Yahûdîler ve Hiristyanlar,

¹¹² Ibn Abbâs age, VI/258;Ebûssuûd Muhammed Ibn Muhammed Ibn Mustafa el-İskilbî el-İmâdî, İrsâdü'l-Akl's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'ânî'l-Kerîm, Kahire, Tarîh, VIII/243 ; Ebû's - Senâ Şihabuddîn Mahmûd Alûsî el-Bağdâdî, Ruhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Sebu'l-Mesânî, Mısır 1302 h., IX/68

¹¹³ Cum'a 62/5

¹¹⁴ Hak Dini Kur'an Dili, age, VII/4958

¹¹⁵ Lokman 31/19

biz Allâh' ın oğulları ve sevgilileriyiz, dediler. De ki : O halde niçin günahlarınızdan ötürü (Allâh) size azâbediyor? Hayır siz de O'nun yaratıklarından birer insansınız."¹¹⁶

3- Yâhûdîlerin Büyük İmtihanı ve Kur'ân'ı Kerîm'in Onlara Meydan Okuması :

"De ki: Ey Yahûdîler Diğer İnsanların değil de yalnız kendinizin, Allâh'ın dostları olduğunuzu iddiâ ediyorsanız bunda da samîmi iseniz haydi ölümü temennî edin. (Ama onlar) önceden yaptıklarından dolayı ölümü aslâ temennî etmezler. Allâh, zâlimleri çok iyi bilir."¹¹⁷

Ey yahûdiler! Mâdem ki Allâh'ın dostlarısınız, Cennete de yalnız kendinizin gireceğinizi iddiâ ediyorsunuz. "Yâhûdî yahut hiristiyan olandan başkası cennete girmeyecek dediler. Bu onların kuruntusudur. De ki: Doğru iseniz, delîlinizi getirin."¹¹⁸

O halde haydi ölümü temennî etseniz de cennete girseniz ya.

Ama onlar ölümü aslâ temennî etmezler. Alûsî der ki: "Onlardan hiç biri ölümü temennî etmedi. Çünkü onlar, Muhammed (S.A.S.)in doğruluğunu kesinlikle biliyorlardı. Ve ölümü temennî ettikleri takdirde derhal öleceklerini biliyorlardı. Bu mucizelerden biridir."¹¹⁹

Onların ölümü asla temennî edemeyecekleri "Len" لَن edât'ı ile Bakara sûresinde de beyan buyrulmuştur. "Onlar, kendi elleri ile önceden yaptıkları işler (günah ve isyanları) sebebiyle ölümü hiç bir zaman temennî etmeyeceklerdir. Allâh zâlimleri çok iyi bilir."¹²⁰

Ey müminler! Özü sözüne, sözü özüne uymayan zâlimleri, Allâh çok iyi bilir. Siz de bilin.

Böylece yâhûdîlerin, Allâh'ın Rasûl'üne, kitâb'ına ,âyetlerine ve gerçeklere karşı, sahtekârlıkları, şarlatanlıkları ortaya dökülmüş bulunmakta. Ey Yahûdîler!

---

116 Mâide 5/18

117 Cum'a 62/6-7

118 Bakara 2/111

119 Alûsî, age, IX/69

120 Bakara 2/95

Gerçekleri saklayamazsınız. Durumunuzu Allâh çok iyi bilmekte, Rasûl'üne ve müminlere de bildirmiş bulunmaktadır.

4- Ölümden Kaçılamayacağı :

Ey Yahûdiler! Bakın! O, asla temennî etmeyeceğiniz ve korkup kaçtığınız ölüm var ya? Sizi mutlaka bulacaktır. Önünde, sonunda ölümle karşılaşacaksınız. Sonunda da, gizli, âşikâr her şeyi bilen Allâh'a döndürüleceksiniz de, O size yaptıklarınızı haber verecektir. (yaptıklarınıza ceza verecektir.)¹²¹

5- Ölüm :

Kur'ân-ı Kerîm'de "mevt" kelimesi ile ifade edilen ölüm insan oğlunun değişmez kaderidir. "Her nefis ölümü tadacaktır."¹²² Şüphesiz, ölüm, mutlak yokluk değildir. Hakkında çok şey anlatılan ölümü, İmâm Gazzalî şöyle anlatır: "Bilmiş ol ki, bir kimsenin eli ve ayağı felç olursa o kendi yerinde kalır. Çünkü o, el ve ayak değildir. Eli ve ayağı onun âletleridir. O, ise bunları kullandır. Senin "benliğin" in hakîkatı el ve ayak olmadığı gibi, sırtın, karnın, başın ve bedeninin de değildir. Hepsisi felç olsada senin yerinde durman yine mümkündür. Ölümün manası bütün vücûd'un felç olup, çalışmamasıdır. Elin felç olmasının manası, sana itaat etmemesidir. İtaat etmesi için kudret denilen şeye sâhip olması icâb eder. Bu kudret, hayvânî cân'dır. Hayvânî Cân'ın geçiş yolları olan damarlarda bir tıkanıklık olsa, kudret ondan gidip itaat etmesi mümkün olmaz. Sana itaat eden bütün beden de bu hayvânî cân vâsıtası ile itaat eder. Demek ki bedeninin mizâcını bozulup, itaat edemeyince ona ölüm diyorlar. Her ne kadar itaat etmek yerinde kalmazsa da sen yerinde kalırsın."¹²³

Bacağı kesilen bir tanıdık anlatmıştı: Bacağım kesildi. Kesik bacağıma karşıdan bakıyordum. Bacak benim idi. Fakat benimle alakası kalmamıştı. Kendimde benlik bakımından bir eksiklik hissetmiyordum. Sanki, bacağımı kullanmak için irademi kullanıyordum fakat bacağım yoktu. Ve kullanacak bir şey yoktu.

¹²¹ Zemaşerî age, IV/103; Ebussuûd age, VIII/249

¹²² Âl-i 'Imrân 3/185

¹²³ Ebû Hâmid Muhammed Gazzalî, Kitâbu Kimyâyı Saâdet, Terc. A. Farûk Meyan, İst.1976, S.70

Hayat da ölüm de imtihan için yaratılmıştır. "O, hanginizin daha güzel davranacağını denemek için ölüm ve hayatı yarattı. O, azîz'dir, bağışlayıcıdır.."124

Ölümden kurtuluş yoktur. " Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır. Sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile."125

Ölüm kimilerine göre korkunç bir son, kimilerine göre düşün bayram. Kimilerine göre bir kurtuluş, kimilerine göre de bir felâket gibi gelmiştir. Zavallı insanlara nasıl gelirse gelsin, bir ni'met olduğu muhakkak.

"Kahrolası insan, ne kadar nankördür. (Allâh) onu hangi şeyden yarattı? Nutfe (Sperm)den, onu yarattı. Ona biçim verdi. Sonra, ona yolu (ana kamından çıkmasını) kolaylaştırdı. Sonra onu öldürdü. Kabre koydurdu. Sonra dilediği bir vakitte, onu yeniden diriltir."126

Görüldüğü üzere ölüm verilen nimetler arasında zikredilmiş oluyor. Belki, ni'met olduğu, hayatın her safhasında kabullenilemese de nimet olduğu safhalar da inkâr edilemez.

Herkesin ayrı ayrı tavır takındığı bu büyük olay, insan hayatında doğumdan sonra ikinci büyük olaydır. İmân ile iç içedir. Denemesi de yoktur. Amma hakkında sahîh sağlam bilgiler vardır. Bu bilgilerin yanında, varılan ferdî yorumlar, duyulan vicdânî hisler başkaları için bir delil olmasa da , aynı ortamlarda ve aynı şartlarda varılan benzer sonuçlar gönüllerde bir kanaat ve itminân oluşturduğu görülür.

Müstakillen bir araştırma konusu olacak kadar çok önemli ve geniş kapsamlı olan ve hepimizi yakından ilgilendiren bu hâdise hakkında çalışmamızın vüs'atî nisbetinde bahsetmek görevimiz olsa gerektir.

Ölümün bir zâhirî bir de bâtinî yönü vardır. Zâhirî yönü, "kalbin ölümüne bağlı olarak, hayatî fonksiyonların bir daha organizmayı insan olarak hayatta tutamaması halidir."127 Tıp ilminin kapsamına giren bu yönü konumuzun dışındadır. Asıl konumuzu ilgilendiren batınî yönüne gelince;

---

124 Mülk 67/2

125 Nisâ 4/78

126 Abese 80/17-22

127 Prof. Dr. Hasan Doğruyol, sözlü mülâkat.

Ölüm ile ilgili "Allâh'a döneceğiz"¹²⁸ , "Allâh'a döndürüleceksiniz"¹²⁹ , "Dönüşünüz O'na (Allâh'a)dır."¹³⁰

"Ey nefsi mutmeinel Dön rabbine"¹³¹ gibi emsâli,âyet-i kerimelerin çokluğu cümlelerin ma'lûmudur.

Yâni kısaca "İnnâillâh ve İnnâ İleyhi Râciû'n"¹³² = Biz Allâh içiniz, ve biz O'na döneceğiz.

İmân açısından bu ve emsâli âyet-i kerimelerin mana ve muhtevâlarına karşı takınılacak tavır ancak teslimiyettir. Konunun bu yönü müminler için "müttefekun aleyh" olduğu halde ancak hâdis'e'nin keyfiyeti ile ilgili istifhâmlar ve yaşanışı ile ilgili meraklar vardır.

Ölüm, kendisinde çok güzel veya çok korkunç rüyâlar olan derin bir uyku gibi midir? Yoksa daha başka bir hâl midir? Her ne kadar uykuya küçük ölüm, ölüm'e de büyük uyku denmişse de, gerek âyetlerde gerekse hadîslerde geçen haberlerden anladığımız kadarı ile öyle olmasa gerektir.

Şimdi bu konu ile ilgili âyet-i kerimelerden ve hadîs-i şerifelerden örnekler nakledeyim.

6- Şehidler Hayatı :

Şehidlerle ilgili "Allâh yolunda öldürülenlere, ölümler, demeyin. Hayır onlar diridirler. Ama siz anlayamazsınız."¹³³ "Allâh yolunda öldürülenleri ölümler sanma. Hayır (onlar) diridirler. Rableri katında nızıklanmaktadır lar."¹³⁴

Rasûlüllâh (S.A.S.) şöyle buyurdu : Kardeşleriniz Uhud'da şehid olunca, Allâh Teâlâ onların ruhlarını yeşil kuşların kanılarına koydu da cennet ırmaklarına

128 Bakara 2/156

129 Bakara 2/28, 245,231; Yûnus 10/56; Hud 11/34; Enbiyâ 21/35; Kasas 28/70 ve emsâli...

130 Âi-i 'İmrân 3/55 ; Mâide 5/48, 105; Enâ'm 6/60 ve emsâli.

131 Fecr 89/27

132 Bakara 2/156

133 Bakara 2/154

134 Âi-i 'İmrân 3/169

vardılar. Orada cennet meyvelerinden yediler ve Arş'ın gölgesinde altın'dan kandillere ulaştılar. Güzel yeme-içme ve karşılanmayı görünce ; " Bizim cennetde diri olduğumuzu ve bu ni'metlere nâil olduğumuzu dünyadaki kardeşlerimize bizden haber olarak kim ulaştırır ki böylece cihaddan uzak kalmasalar ve harpten yüz çevirmeseler." dediler. Allâh Sübhanehû, "sizden bu haberi onlara ben ulaştırırım" buyurdu. Ve Allâh, "Allâh yolunda öldürülenleri ölümler sanma. Hayır onlar diridirler. Rableri katında rızıklanmaktadırlar."¹³⁵ âyetini indirdi.¹³⁶

Allâh yolunda şehid olanlarla ilgili aynı manâ ve muhtevâyı "Yâsîn" sûresinde de görmekteyiz. "Onlara, şu şehir halkını misal getir. Hani onlara elçiler gelmişti."¹³⁷

Cenâb-ı Hak o Şehr'e iki elçi gönderdiğini sonra üçüncüsü ile takviye ettiğini, elçilerle şehir halkı arasında geçen tartışmaları beyan eder. Sonra şehrin uzağından bir mü'min gelir. Şehir halkına, îmân etmelerini tavsiye eder. Sonra kendi îmânını açıklar: "Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin "¹³⁸ der. Sonra onu taşlarlar ve öldürürler.¹³⁹

"Gir cennete denildi. Keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni cennetle ikrâm edilenlerden kıldığını bilseydi. Dedi "¹⁴⁰

Akla şöyle bir soru gelebilir : Verilen misaller şehidlerle ilgili. Şehidler ölmeyip, diri oldukları ve Allâh nezdinde ikrâm gördükleri gayet açık. Ama ya şehidlerin dışında kalanlar?

Şimdi de kâfirlerle ilgili durumu görelim.

---

¹³⁵ Âl-i 'Imrân 3/169

¹³⁶ Ebû Dâvûd Süleymân İbn el-Eş'as, Sünenu Ebi Dâvûd İst. 1992 III/33 ; Ebû'l-Hasen Ali İbn Ahmed el-Vâhidî en-Neysâbü'rî, Esbâbü'n-Nuzûl, Mısır 1968 S.73 ; Ebû'l-Fidâ İsmâîl İmâdü'd-Din İbn Ömer İbn Kesir, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Beyrut 1985 I/427; Celâlüddin Abdurrahmân es-Suyûtî, Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nuzûl Kâhire Tarhs. (celâleyn tefsîrinin hamîşi) I/87

¹³⁷ Yâsîn 36/13

¹³⁸ Yâsîn 36/25

¹³⁹ İbn Kesir age, III/568

¹⁴⁰ Yâsîn 36/26-27

7- Kâfirlerin İşitmeleri :

Peygamber Efendimiz, "Bedir" savaşından sonra pis bir kuyuya atılan müşrik ölülerine karşı buyurdu ki : "Ey filan ibn filan, ey filan ibn filan, ey filan ibn filan (müşrik ölülerinin baba adları ile beraber kendi isimlerini sayarak) siz, Allâh'a ve Rasûlüne itaat etmiş olsaydınız, itaatınız sizi sevindirir mi idi? (Ey maktuller) Biz rabbimizin bize va'dettiği nusret ve zaferi muhakkak surette gerçek bulduk. Siz de Rabbinizin va'dettiğini gerçek buldunuz mu?" deyince, Hz.Ömer (r.a): "Yâ Rasûlallâh, cansız cesetlere ne söylersin" dedi. Rasûlüllâh: "Muhammedin hayatı kudret elinde olan Allâh'a yemin ederim ki; Benim söylediğim sözleri, siz onlardan daha iyi işitir değilsiniz. İşitirler ve lâkin cevâb vermeye kâdir değildirler." Buyurdu.¹⁴¹

Şehidlerden, kâfirlerden sonra bir de mü'min kuldân misal verelim.

8- Müminlerin Kabirdeki Hâli:

Kul, kabrine konulup onun ashâb ve yârân'ı geri dönüp gittiklerinde O (kabirdeki kul) onların ayakabilannın sesini bile işitir. Ona iki melek gelir. Bu melekler meyyiti oturturlar.Ve ona: Şu Muhammed (S.A.S.) hakkında ne dersin? Derler. O da: Şehadet ederim ki; O, Allâh'ın kulu ve rasûlüdür. Der. Kendisine: Cehennem de ki yerine bak. Allâh o cehennemdeki azâb yerini, cennetten bir makâm'a tebdîl eyledi. Denilir. Fakat, Kâfir yâhûd mûnafık olan meyyit meleklerin sualine karşı: Muhammed (S.A.S.) hakkında bir şey bilmiyorum. Halkın ona dediklerini bende söyledim. Der. Kendisine: Hay sen anlamaz ve uymaz olaydın. Denilir. Sonra bu kâfir yâhûd mûnafiğın iki kulağı arasına demirden bir topuzla vurulur. Vurulur da öyle şiddetli bir sayha ile bağırır ki bu feryâdı ins ve cinden başka ona yakın olan her şey işitir.¹⁴²

Hz.Ömer (r.a) bir gün kabir ahvali hakkında Rasûlüllâh'a: Yâ Rasûlallâh ! Aklımız başımıza iâde olunacak mı? diye sorar. Rasûlüllâh da : Evet bu günkü heyetinizle. Buyurur.¹⁴³

¹⁴¹ Buhârî, K.Meğâzî 8;Müslim, K.Cennet 77; Müsned, III/145, IV/29

¹⁴² Buhârî, K:Cenâiz 68; Nesâî, K.Cenâiz 108,109,110 ; Ebu Dâvûd K.Cenâiz 74, K. Sünne, 24; Müsned, III/126; Kabir ahvali ile ilgili fazla bilgi için bakz: " Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, Diyanet İ.B.Y.IV/496-505

¹⁴³ Müsned, II/172

Ayrıca bu kabir suâli ve cevâbı ile ilgili aşağıdaki âyetle de istişhâd edilmiştir.

Müslümana kabirde sorulduğu zaman "Allâhtan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (S.A.S.)'in Allâh'ın elçisi olduğuna şehadet eder." İşte "Allâh inananları dünyada ve âhirette sağlam bir söz üzerinde tutar."¹⁴⁴ Âyetinin manası budur.¹⁴⁵

Bütün bunlar insan varlığının devâm ettiğini ancak ortamın değiştiğini gösterir. Ayrıca, müjde veren âyet-i Kerîmeler: "Kim Allâh'a ve Râsûl'e itaat ederse işte onlar, Allâh'ın nimet verdiği peygamberler, siddîklar, şehîdler ve sâlihlerle beraberdirler. Onlar da ne güzel arkadaşlardır." ¹⁴⁶ " Allâh'a ve elçilerine inananlar, işte rableri yanında siddîklar ve şehîdler mertebesine erenlerdir. Onların mükâfâtları ve nurları vardır."¹⁴⁷ Gibi âyet-i kerîmeler müminlere ümit ve teselli vermektedir.

9- Allâh'a Kavuşmayı Sevme:

Her kim Allâh'a kavuşmayı severse, Allâh da ona kavuşmayı sever. Her kim de Allâh'a kavuşmayı sevmezse, Allâh da ona kavuşmayı sevmez.

Hızret-i Aişe (r.a) şöyle dedi: Rasûlüllâh (S.A.S.) "Her kim Allâh'a kavuşmayı severse, Allâh da ona kavuşmayı sever. Her kim de Allâh'a kavuşmayı sevmezse, Allâh da ona kavuşmayı sevmez" buyurdu. Ben, ey Allâh'ın Rasûlü! Bu, ölümden hoşlanmamak mıdır? Öyle ise bizler hepimiz ölümü kerih görür hoşlanmayız. Dedim. Bunun üzerine Rasûlüllâh: " Bu sizin bildiğiniz gibi değil, lâkin şöyledir: Ölüm hâli gelince mümin, Allâh'ın rahmeti, rızası ve cenneti ile müjdelendiği zaman, Allâh'a kavuşmayı sever. Allâh da o mümin kula kavuşmayı sever. Kâfir olan ise, Allâh'ın azâbı ve gazâbı ile haberdâr edildiği zaman, o, Allâh'a, Allâh da ona kavuşmayı istemez." Buyurdu.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ İbrâhîm 14/27

¹⁴⁵ İbn Kesîr age, II/531

¹⁴⁶ Nisâ 4/69

¹⁴⁷ Hadîd 57/19

¹⁴⁸ Buhârî K.Rikâk 41; Müslim K.Zikr 14-17; Tirmizî K.Cenâiz 67; Nesâî K.Cenâiz 10; İbn Mâce K. Zühd 31; Dârimî K.Rikâk 43; Müsned, II/313,346,420

IX. - XI. AYETLER

يا ايها الذين آمنوا إذا نردى للصلاة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله و ذروا البيع ذلكم خير لكم إن كنتم

تعلمون * فإذا قضيت الصلاة فانتشروا فى الأرض و ابتغوا من فضل الله واذكروا الله كثيرا لعلكم تفلحون*

وإذا رأوا تجارة أو هوا انقضوا إليها وتركوا قائما قل ما عند الله خير من اللهو ومن التجارة والله خير الرازقين*

A- MEALLERİ

IX. Ey iman edenler ! Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allâh'ı anmaya koşun. Ve alış-verişi bırakın. Eğer bilerseniz, bu, sizin için daha hayırlıdır.

X. Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın. Ve Allâh'ın lütfundan arayın. Allâh'ı çok zikredin ki felâha eresiniz.

XI. Onlar bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman, seni ayakta bırakarak ona yönelip dağıldılar. De ki : Allâh'ın yanında bulunan, eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Ve Allâh rızık verenlerin en hayırlısıdır.

B- TEFSİR (İHTİVA ETTİKLERİ KONULAR)

1- Cum'a Namazı İçin " Nidâ " = Ezân

Ey iman edenler! Cuma günü, cuma namazı için okunan ezân ile çağrıldığınız zaman, hemen Allâh'ın zikrine koşunuz. Ve alış verişini bırakınız. Eğer bilerseniz, dünya menfeati için olan alış verişini bırakıp, Allâh'ı zikretmek olan cuma hutbesini dinlemek ve cuma namazını kılmak sizin için daha hayırlıdır.

Lügat manası itibarıyla, "çağırarak, seslenmek, yüksek sesle ünlemek, çağırışmak"¹⁴⁹ demek olan "nidâ"dan maksat, Rasûlüllâh (S.A.S.)in cuma hutbesini okumak için minbere oturduğu zamanki okunan ezân dır. Rasûlüllâh zamanında cuma vakti, cuma namazı için tek ezân okunurdu. Bu durum Hz.Ebû Bekir ve Hz.Ömer zamanında da devam etti.¹⁵⁰

III. Halîfe Hz. Osman zamanında insanların çoğalmasından dolayı bu ezândan önce bir ezân daha okutulmuştur. Ve bu ezân hâlen günümüzde de devam edegelen Cuma vakti okunan ilk ezândır. Bazı müfessirler cuma gününde, cuma namazı için nidanın imam minbere oturduğu zamanki okunan ezândır. Demişlerdir.¹⁵¹

Âyet'in zâhiri ve asr-ı saadet'teki uygulama bu manaya açıkca delâlet etmekte ise de Muhammed Hamdi Yazır, "Kenz Şerhi", "Bahr-i Râik", "Tenvîru'l-Ebsâr", "Fetâvâ-yi Hindiyîye", "Tahâvî" gibi çeşitli kaynaklardan nakiller yaparak der ki:

¹⁴⁹ Kâmus Tercemesi IV/1197

¹⁵⁰ Ebû Cafer Muhammed İbn Cerir et-Taberî, Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Ayi'l-Kur'ân, Mısır 1321 H.,XXVIII/60; Ebû Abdillâh Muhammed İbn Ömer (Fahruddin er-Râzî),Mefâtihu'l-Ğayb (et-Tefsîru'l-Kebîr) Tahran,Tarhs. XXX/8; İbn Kesir age, IV/366; Alûsî,age,IX/70

¹⁵¹ İbn Cerir age, XXVIII/60; Zemahşerî, age, IV/104; Râzî, age, XXX/8; İbn Kesir, age, IV/366; Alûsî age,IX/71

"Âyetteki nidâdan murâd cumaya davet için olan ezân olmak zâhirdir. Umûmî davet için okunan ezan da zeval'den sonra vaktin duhuli ile dışarda okunan ilk ezandır. İçerde okunan ikinci ezân, hâricdekilere ismâ' mâhiyetinde değil, hazırdakilere karşı hutbeye şurû'u ilân suretiyle sünneti nebeviyyeyi ikame manasındadır. Rasûlüllâh zamanında minbere oturulduktan sonra mescidin kapısı üzerinde okunan bir ezân hem hârice karşı dâvet hem hutbeye şurû'u ilân maksatlarını ifade edebiliyordu. Fakat memleket büyüüp cemaat tekessür ettikten sonra arzu edilen bu iki mana ve maksadın kemâliyle ifası için yalnız bir ezanın kifayet etmemeğe başladığı görüldüğü zaman bervechi meşruh iki ezân tekarrür etmiş ve bi'l-icma' teamül bunun üzerine cereyan eylemiş olmakla âyetten zâhir olan umumî da'vet ma'nasının dışarda okunan birinci ezâna muntabık olacağı da zâhir olur. İşte bu suretle fıkhen bizce esahh olan budur. O halde Cuma günü güneşin zevâliyle öğle vaktinin hulûlünden itibaren Cuma'ya çağırılan ilk ezan okunduğu vakit, sa'yin vücubu başlar.¹⁵²

2- Cuma Namazı :

"Cum'a Namazı" farzdır. Terki câiz değildir. İnkâr eden kâfir sayılır. Farziyyeti, kitâb, sünnet ve icmâu'l-ümmet ile sâbittir.¹⁵³ Mikdârı iki reka'ttir.¹⁵⁴

" Ey iman edenler ! Cuma günü namaz için çağrıldığıınız zaman Allâh'ın zikrine koşunuz " âyetinde " zikrullâh "tan maksat hem namazdır, hem hutbedir. Çünkü her ikisi de "zikrullâh"ı içine almaktadır.¹⁵⁵

Farz olan cuma namazı hiç hilafsız iki reka'ttir. Bu husus, Rasûlüllâh (S.A.S.) in ve ondan sonra da ashabının işlemei ile sâbittir.¹⁵⁶

Bilindiği gibi, öğlenin sünnetleri olduğu gibi cumanın da sünnetleri vardır. Dört reka't hutbeden önce, dört ve iki reka't da farzdan sonra sünnet kılınır. Hz.Peygamberden gelen rivayetlerde O'nun, farzdan sonra iki reka't kıldığı ve dört reka't tavsiye ettiği görülür. Selef, Rasûlüllâh'ın, kavli ile fiil'ini birleştirmişler ve

¹⁵² Elmalılı, age, VII/4964

¹⁵³ Alâuddin Ebî Bekr İbn Mesû'd el-Kâsânî, Kitâbu Bedâiu's-Sanâi fî Tertîbi's-Şerâi', Beyrut Tarhs. I/256

¹⁵⁴ el Kâsânî age, I/269

¹⁵⁵ Ebû Bekir Ahmed er-Râzî el-Cessâs, Ahkâmu'l-Kur'ân, Beyrut 1993 III/667; el-Kâsânî age, I/256;

¹⁵⁶ el-Kâsânî age, VII/269

böylece hutbeden önce dört, farzdan sonra da "zuhr-i âhir" hariç dört, iki olmak üzere altı reka't sünnet kılmışlardır.¹⁵⁷

3- Hz. Peygamberin Kıldırıldığı İlk Cum'a Namazı :

Hz. Peygamber (S.A.S.) Medineye hicret buyurduğu zaman önce "Kuba" da Amr İbn Avf Oğulları'na indi. Orada pazartesi, salı, çarşamba ve perşembe günleri kalıp "Kuba" mescidinin temelini attı. Sonra, Cuma günü Medineye müteveccihen yola çıktı. Sâlim İbn Avf Ogulları'nda, onların "Ranûna" vâdilerinin içinde cuma namazı vakti geldi. Orada hutbe okuyup Cum'a'yı kıldırdı. İşte bu Rasûlüllâh'ın ilk kıldırıldığı Cum'adır.¹⁵⁸

4- Cuma Gününün Fazileti :

Mekânlar içinde mübârek mekânlar, zamanlar içinde de mübarek zamanlar yaratılmıştır. "Cuma günü" de bu mübarek zamanlardan mübarek bir gündür. Bu hususta Peygamber (S.A.S.) şöyle buyurmuşlardır:

"Biz (dünyaya) sonradan gelenler, kıyamet gününde (hesabın görülmesi ve cennete girmek bakımından) geçmiş ümmetlere nazaran önde gelenleriz. Bir farkla ki, kitâb önce onlara, sonra bize verildi. Sonra şu (cum'a günü ve o gündeki ibadet) onlara farz kılınmıştı da onlar onu kabullenmek hususunda ihtilâfa düştüler. Allâh da onu kabul etmeyi bize nasîb etti. Şu halde insanlar bu hususta bize tâbidirler. Yahûdîler (in ibadet günü) yarın (cumartesi), Hristiyanların ise yarından sonraki (pazar) gündür."¹⁵⁹

"Üzerine güneşin doğduğu günün en hayırlısı cuma günüdür. Adem (A.S.) O gün yaratıldı. O gün cennete kondu. O gün de oradan çıkarıldı."¹⁶⁰

"Hiç bir kimse yoktur ki, cuma günü gusl edip elinden geldiği kadar paklandıktan ve (başını ve sakalını tarayıp kullandığı) yağından yağlandıktan yahut evindeki kokudan süründükten sonra (hanesinden mescide) çıksın, yanyana

¹⁵⁷ el-Kâsânî age, VII/285

¹⁵⁸ İbn Hişam es-Sîratü'n Nebeviyye, Tahk., Mustafa es-Sakâ, İbrahim el-lbyârî, Abdühaffz Şelebî, Kâhire Tarhs. II/494; İbn Kesir, el-Bîdayet ve'n-Nihayet, Beyrut 1990 III/198; Eimalılı age, VII/4980

¹⁵⁹ Buhârî, K. Cum'a 1; Müslim, K. Cum'a 19; Nesâî, K. Cum'a 1; İbn Mâce, K. İkâme 78

¹⁶⁰ Müslim, K. Cum'a 17/18; Ebû Davûd, K. Salât 207; Tirmizî, K. Cum'a 1; Nesâî, K. Cum'a 4; İbn Mâce, K. İkâme 79.

oturan iki kimsenin arasını açmasın, daha sonra (Hâk Teâlâ tarafından) ona takdir edildiği kadar namaz kılsın, daha sonra da imam söze başlayınca sussun ve (dinlesin) de O cuma ile öteki cuma arasındaki günahları affolmasın.¹⁶¹ (Müslim rivayetinde " üç gün de fazlası " vardır.) (Tirmizî'de: Kim de hutbeyi dinlemeyip başka şeylerle meşgul olursa, cumayı boşuna geçirmiş olur. İbaresini vardır.)

"Rasûlullah bir gün cuma'dan bahsetti. Onda bir saat vardır ki; Müslüman olan hiç bir kul namaz kılarken o saate rastlayıp da Allâh'tan bir şey istemeye dursun, ille O bunu kendisine verir."¹⁶² Buyurdu.

5- Allâh'ın Zikrine Koşmak :

Âyette geçen "Allâh'ın zikrine koşunuz" فاسعوا الى ذكر الله emrinde, "Allâh'ın zikri"nden maksat, imamın hutbesindeki mev'ize'dir. Denildi.¹⁶³ Yâhut, hutbe ve namazdır. Denildi.¹⁶⁴

"Allâh'ın zikri"nden maksat, cuma namazıdır. Denildi. Hutbedir. Denildi. Şayet hutbe ise, hutbeye koşmak, namazdan dolayıdır. Zirâ, üzerinden, " Cuma namazı " sâkıt olana, hutbeye koşmak gerekmez. Hutbeye koşmanın farz oluşu namazdan dolayıdır. Üstelik "Zikrullâh" ta'biri hem namazı hemde hutbeyi içine alır. Çünkü bunların herbirisi, Allâh'ı zikirdir.¹⁶⁵

Âyette geçen "Fesa'v" فاسعوا = koşunuz, emri soluk soluğa koşmak manasına alınmamıştır. Kalben ve bedenen, cumaya yetişmeye gayret etmek manasına tefsîr edilmiştir.¹⁶⁶

Bu hususta, Rasûlüllâh'ın namaza giderken sekînet ve vakâr tavsiyesi de vardır.¹⁶⁷

¹⁶¹ Buhârî, K.Cum'a 19; Müslim, K. Cum'a 26,27; Tirmizî, K.Cum'a 5. 58

¹⁶² Buhârî, K.Cum'a 37; Müslim, K.Cum'a 13; Ebû Dâvûd, K.Salât 201; Tirmizî, K.Cum'a 6; Nesâî, K.Cum'a 14,45; İbn Mâce, K.ikame 99; Darimî, K.Salât 4; Ahmet İbn Hanbel III/230, 255,257

¹⁶³ İbn Cerîr age, XXVIII/61; Cessâs age, III/667

¹⁶⁴ Zemahşerî, age, IV/105 ; Râzî, age, XXX/8 ; Ebussuûd age, VIII/249 ; Alûsî age, IX/73

¹⁶⁵ El-Kâsânî age, I/256.

¹⁶⁶ İbn Cerîr a.g.e XXVIII/61; Zemahşerî, age, IV/105; Râzî, XXX/8; Ebussuûd age, VIII/249 ; Alûsî age, IX/73 59

¹⁶⁷ Cessâs age, III/666 ; İbn kesir age, IV/365

Hz. Ömer, İbn Mesû'd, Übey, İbn Zübeyr "Fesa'v" emrini " Femdû" şekliyle kıraat etmişlerdir. ¹⁶⁸

فامضوا "Femdû" hemen gidiniz diye tefsir edilmiştir. ¹⁶⁹

Namaza patır, patır koşmamak ile ilgili, Ebû Katâde derki: Rasûlüllâh ile beraber namaz kıldığımız bir sırada bâzı kişilerin patırtısı duyuldu. Rasûlüllâh, namazı bitirince; Ne oluyorsunuz? Dedi. Onlar ; Biz namaz için acele ediyorduk. Dediklerinde ; "Öyle yapmayın. Namaza geldiğinizde sâkin olun. Yetiştığınız namazı kılın. Yetişemediğinizi tamamlayın." Buyurdu. ¹⁷⁰

Alış-verişi bırakmak: Namaz için nidâ olunduğunda, hemen Allâh'ın zikrine olanca himmet ve gayretle, sükûnet ve vakarla yönelmek, diğer meşgaleleri bırakmak gerektiği gibi alış - verişi de terketmek gerekir. Bey' in nehyedildiği vakit konusunda selef ihtilâf etti; Mesrûk, Dehhâk, Müslim İbn Yesâr dan rivayet olundu ki: Bey' , güneşin zevâli ile beraber haram kılındı. Mücâhid de dedi ki: Nidâ ile beraber haram kılındı. Denildi ki: Vakte i'tibâr daha evlâdır. Çünkü vakit girdimi, nidâ'nın te'hîri onlardan alış-verişin hürmetini gidermez. ¹⁷¹ Hasan dedi ki : Cuma günü ezân okununca, alış-veriş helâl olmaz. ¹⁷² Emir vücûb için olduğundan şu halde ezân okununca cumaya koşmak farz ve alış veriş yasaktır. Nehy'in zamanı, imamın namazdan çıkmasına kadar devam eder. ¹⁷³

Namaz için çağrıldıktan sonra alış-verişi bırakıp Allâh'ın zikrine koşmanız, eğer bilerseniz sizin için daha hayırlıdır. Öyle ise bu hayırlı olan da'vete icâbet edin.

Namaz kılınıp bittiğinde yeryüzüne dağılın. Allâh'ın fazlından nasîbinizi arayın. Allâh'ı çok zikredin ki Felâh bulabilesiniz.

¹⁶⁸ İbn Cerîr age, XXV/III/61; Cessâs III/665; İbn Kesîr a.g.e IV/36

¹⁶⁹ Râzî, XXX/8

¹⁷⁰ Buhârî, K.Ezân 20; Müslim K.Mesâcid 155; Müsned V/306; Cessâs age, III/670.

¹⁷¹ Cessâs age, III/670

¹⁷² Râzî, XXX/8

¹⁷³ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri, Terc. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner İst. 1992 XIV/7893; Alûsî, age, IX/74

6- Allâh'ın Fazlından Aramak :

Namaz kılınıp bittiğinde yeryüzüne dağılmak ve Allâh'ın fazlından nasîb aramak izin ve ruhsattır.¹⁷⁴ "Allâh'ın fazlından arayınız" : İbn Abbas (r.a) demiştir ki: "Allâh'ın fazlından aramak demek, dünya istemek değildir. Ancak, hasta ziyareti, cenazeye gitmek, din kardeşini ziyaret etmek gibi şeylerdir."¹⁷⁵ İbn Abbâstan bu görüş nakledilmişse de, müfessirler, Allâh'ın fazlından maksadın, zikredilen şeylerle beraber, 176 وآخرون يضربون في الأرض يبتغون من فضل الله (yeryüzünde gezip Allâh'ın lütfunu arayan başka kimseler) âyetini de delil göstererek ticâret ve tasarruf manasına geldiğini¹⁷⁷ rızık temini ve ticaret olduğunu söylemişlerdir.¹⁷⁸ Hattâ bâzı seleften rivâyet olundu ki : "Kim Cuma günü namazdan sonra alır veya satarsa, Allâh kendisi için yetmiş kere mubarek kılar. Çünkü Allâh Teâlâ: "Namaz kılınıncaya yeryüzüne dağılın ve Allâh'ın lütfundan isteyin" buyurdu.¹⁷⁹

İ'râk İbn Mâlik, cuma namazını kılınca döner ve câminin kapısında durup şöyle demiş: Allâhım senin çağrına koştum, namazımı kıldım, bana emrettiğin gibi dağıldım, artık bana lütfundan rızık ver. Çünkü Sen rızık verenlerin en hayırlısıdır.¹⁸⁰

"Vebteğû" وابتغوا = (arayınız) fiili, bilindiği gibi "beğâ" بغى fiilinden müştâk'tır.

el-Bağy : İki kısımdır. Biri övülmüştür; Adâlet'ten, İhsân'a, farz'dan nâfile'ye geçiştir. İkincisi mezmûmdur; Hakk'tan, bâtil'a yahut şüpheye geçiştir.

Amma, "ibtigâ" ya gelince, istekte içtihad'a tahsis edilmiştir. Övülen şeyi talep olduğu zaman "ibtigâ" makbul ve güzel olur. 181 ابتغاء رحمة من ربك

"Rabbından rahmet bekleyerek", 182 ابتغاء وجهه ربه الأعلى

"Yüce Rabb'inin rızasını istemek" âyetlerinde olduğu gibi.¹⁸³

174 İbn Cerîr age, XXVIII/62; Cessâs age, III/672

175 İbn Cerîr age, XXVIII/62; Zemahşerî, age, IV/106; Ebussuûd age, VIII/250; Alûsî, age, IX/74

176 Müzzemmil 73/20

177 Cessâs age, III/672

178 Râzî, age, XXX/9

179 İbn Kesîr age, IV/367

180 İbn Kesîr age, IV/367

181 İsra 17/28

182 Leyl 92/20

183 Râğîb, age, S.55,56

7- Allâh'ı Çok Zikretmek.

Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın, Allâh'ın lütfundan arayın, Allâh'ı çok zikredin ki felâh'a eresiniz.

Allâh'ı çok zikretmek (zikrullâh), ıstılahlar bölümünde de belirtildiği üzere, Allâh'ı anmak, onu unutmayıp hatırdâ tutmak demektir. Ama ya sadece kâlb ile olur. Yada hem kâlb hem dil ile olur. Allâh'ı, unutmadan, hatırlamaya vesîle olan namaz, duâ ve niyâz, tesbîh yahut kelâmullâh'ı tilâvet hepsi de zikir den sayılmıştır.¹⁸⁴

Yani, Ey Müminler !

Namaz bitti diye hemen Allâh'ı unutuvermeyin, Allâh'ın zikrini sadece namaza tahsîs etmeyin.¹⁸⁵

Namaz bitince yeryüzüne dağılın, meşrû' işlerinizi görün. Allâh'ın fazlından arayın. Bunları yaparken de Allâh'ı çok zikredin ki felâh'a eresiniz yoksa felâh'a eremezsiniz.

Allâh'a hamd ederek, nîmetlerine ve emirlerinin îfâ'sına muvaffak kılmasından dolayı şükrederek çok zikredin.¹⁸⁶ Her hâlûkârda kalp ve lisan ile Allâh'ı çok zikredin.¹⁸⁷ Satışınız, alışınız esnasında; alırken verirken Allâh'ı çok zikredin. Bu dünya, sizi, âhirette fayda verecek şeyden alıkoymasın. Bu sebeple hadîs-i şerîf vârid oldu ki:¹⁸⁸ " Kim çarşılardan bîr çarşıya girer de;

لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير =Allâh'tan başka ilâh yoktur. Yalnız O vardır. Eşi ve benzeri yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'nadır. Ve O herşeye kadîr'dir. Derse, ona bin kere bin iyilik yazılır, bin kere bin günâhı silinir. Ve derecesi bin kere bin yükselir."¹⁸⁹ Mücâhid demiştir ki: kul, Allâh'ı ayakta iken otururken ve yatarken de zikretmedikçe, Allâh'ı çok zikredenlerden olmaz.¹⁹⁰ Nitekim âyette "Onlar, Allâh'ı, ayakta dururken, otururken, yanları üzere yatarken zikr ederler..."¹⁹¹ Buyurulmuştur.

184 Bakz. " İstılahlar " S.27

185 Ebussuûd age, VIII/250; Alûsî age, IX/74

186 İbn Cerîr age, XXVIII/62

187 İbn Abbâs age, VI/265

188 İbn Kesîr age, IV/367

189 Tirmizî, K.Dea'vât 36; İbn Mace, K.Ticârât 40; Dârimî, K.İsti'zân 57; Müsned, I/47

190 İbn Kesîr age, IV/367

191 Âl-i 'Imrân 3/191

Demek ki, Allâh Teâlâ'yı her hâlükârda zikretmeli, buna hiç bir şey mâni olmamalı. Nitekim; " (öyle) Adamlar vardır ki; Onları ne bir ticâret ne de alış- veriş, Allâh'ı zikretmekten, namâz'ı dosdoğru kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymaz.."192 Buyurulmuştur.

Saîd İbn Cübeyr der ki: Allâh'ı zikretmenin manası,O'na itâat' dir. Allâh'a itâat eden O'nu zikretmiş olur. Kim ki;O'na itâat etmezse zikretmiş olmaz. İsterse çok tesbîh çeksin.193

8- Eğlence Ve Ticâret

"Onlar bir ticâret veya bir eğlence görünce, seni ayakta bırakarak ona yönelip dağıldılar. De ki: Allâh'ın yanında bulunan, eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır. Ve Allâh,rızık verenlerin en hayırlısıdır."194

Rivâyet olundu ki: Rasûlüllâh (S.A.S.) bir cuma günü hutbe îrad buyururken dışardan bir erzak kervân'ı geçiverdi. Erzak kervân'ının gelişinden dolayı da davul çalınıyordu. O zaman Medine'de de kuraklık ve kıtlık sürüyordu. Bâzı ashâb mescîdden çıkarak o kervân'a doğru sükûn ettiler. ancak oniki kişi kaldılar. Bu olay üzerine yukardaki mezkûr âyet nâzil oldu.195

" انفضوا اليها " ibaresinde " hâ " zamiri, "ticâret " kelimesine râcî'dir. Çünkü ashâb eğlenceye değil, ticâret kervânına dolayısı ile ondaki erzağa koşmuş oldular.196

Rasûlüllâh (S.A.S.) buyurdu ki; "Nefsim kudret elinde olan Allâh'a yemin ederim ki, sizden hiç kimse kalmıyacak şekilde birbirinizin peşini ta'kib etseydiniz, vâdî'den üzerinize ateş akardı.197

Âyetde geçen "Seni ayakta iken" ibaresi, hutbenin ayakta okunacağı, hükmüne delil sayılmıştır.198

192 Nûr 24/37

193 Muhammed Ali es-Sâbûnî, Safvetü't-Tefâsîr Dersaadet, trhs, III/381

194 Cum'a 62/11

195 Buhârî, K.Cum'a 38, K.Tefsîr 62; Müslim, K.Cum'a 36,37,38; İbn Cerîr age, XXVIII/62; Vâhidî age, S.243; İbn Kesîr IV/367; Suyûtî, İübübü'n-Nukûl age, 168.

196 Ebussuûd age, VIII/250; Râzî, age, XXX/11

197 İbn Kesîr age, IV/367

198 Cessâs age, III/673

9- Allâh "Hayurrâzıkîn"dir.

"De ki: Allâh'ın yanında bulunan (sevâb ve ecir)¹⁹⁹ eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Ve Allâh rızık verenlerin en hayırlısıdır."²⁰⁰

Rızıklarınızı aramada ona râğbet ediniz. Rızığınızın genişletilmesini O'nun fazlından isteyiniz. Başkasından değil.²⁰¹

Allâh'ın katında olan âhîret diyarındaki sevâb ve ihsanlar, Allâh'a dayanıp tevekkül ederek vaktinde rızıkını talep edenler için çok daha hayırlıdır.²⁰²

İnsan asıl rızık, O'ndan istemelidir. O, nasîb etmeyince, sebeplerin hiç birisinin yararı olmaz. Allâh'ın zikrini bırakarak O'nu terkederek rızık peşine koşmak yaraşmaz. Belki onun emirlerini yerine getirdikten sonra, yine de O'nu zikrederek, hâle ve mahalle göre ondan yardım dileyerek, O'na şükrederek rızık talep etmeli. Gerek insanlara, gerekse insanlar için olan hayvanlara her türlü rızık veren O'dur. "Yeryüzünde hiç bir canlı yoktur ki, rızık Allâh'a âid olmasın."²⁰³ Nice canlı vardır ki rızıkını taşıyamaz. Onlara da, size de rızık veren Allâh'tır. O, işitendir, bilendir.²⁰⁴

Malûm olduğu üzere, "Sebeb-i nüzûlün husûsîyyeti, hükmün umumî oluşuna mânî değildir."²⁰⁵ kâidesince günümüzde türlü sebeplerle, cuma namazına râğbet etmeyenlere ihtâr vardır.

"Ticaret sevdasıyla her şeyi unutan yahûdîleri, Allâh Teâlâ bu surede tevbih ettikten sonra, muminleri yükseltmek üzere bu sûrede geçen emirlerle cum'aya hidayet ve irşad buyurmuştur. Bu emirlerden sonra cum'ayı bilâ mazeret terk ve cum'ayı bırakıp da lehv ve eğlenceye koşmak nifâka varacağına işaret olmak üzere bunun arkasından, munafıkların ahvalini anlatan sûre gelecek ve Onun âhîrinde de yine müminleri zikrullâh'a teşvik eder hitab ile bir tetmîm yapılacaktır."²⁰⁶

---

199 İbn Cerîr age, XXVIII/63; Râzî, age, XXX/11; İbn Kesîr age, IV/368; Ebussuûd age, VIII/250

200 Cum'a 62/11

201 İbn Cerîr age, XXVIII/63

202 İbn Kesîr age, IV/368

203 Hûd 11/6

204 Ankebût 29/60

205 Suyutî, el-İtkân, I/95; Mennâ' el-Kattân, Mebâhis fî Ulûmi'l Kur'ân Beyrut 1991, S.82

206 Elmalılı, age, VII/4993

10- Sonuç

Sûrenin başında, tevhîd akîde'sinin temeli olan, Allâh Teâlâ' yı tesbîh, takdîs hatırlatılmakta ve teşvik edilmektedir.

Tevhîd davasına dayalı emaneti taşımak üzere Muhammed (S.A.S)in ümmetinin seçilmiş olduğu ve bu hususun, Allâh'ın sırf bir fazlı olduğu belirtilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in müminlere rahmetle yaklaşma metodu gereği; mukaddes emaneti yükledikleri halde taşımayan yahûdiler tevbih edilmekte dolayısı ile müslümanların mukaddes emanete sâhib çıkmaları sıkı sıkıya tenbihlenmektedir. Bu arada âhirete nazaran ancak az bir şey olarak nitelenen dünya hayatından, âhirete intikal demek olan ölüm olayına temas edilmekte, Allâh dostluğunun gereği, dünyayı fânî bilip asıl âhirete hazırlanmayı ve dolayısı ile Allâh'a kavuşmaya hazırlanmayı teşvik etmektedir.

Allâh'ın dinini yaşamak için, fert ile cemiyet hayatının içiçe yaşandığı, islâmî cemeat şuurunun perçinlendiği cemeat ve cum'a esasını vaz' etmekte ve bu esasın hiç bir sebeple ihlâl ve ihmâl edilemeyeceğini, namazın dışındaki her hâl'de de zikr-i kesîr'in unutulmamasını tenbih ve tavsiye etmekte, başka türlü felâh'ın mümkün olmadığı da hatırlatılmaktadır.

Cum'a sûresinin tefsîri özellikle günümüzü ilgilendiren açıklamaları, yorumları elbette burada söylediklerimizden ibaret değildir. Ancak bir tez sınırları çerçevesinde bu kadarla yetinip, tezimizin ikinci derecede ağırlıklı konusunu oluşturan "Yahûdî Kişilik ve Karakteri"ni, önce sûrede verilenleri esas almak, sonrada Kur'ân bütünlüğü içinde genişletmek suretiyle tesbite geçiyoruz.

III. BÖLÜM

YAHÛDİ KARAKTERİ

A - KUR'AN'I KERİMDE "İSRÂİL" (YA'KÛB A.S.)

İsrâil : "İsrâîl" kelimesi, Ya'kûb (a.s.)un lakâb'ıdır. Bu lafız ibrânî'dir" Safvetullâh "yahut" Abdullâh" demektir.²⁰⁷

Ya'kub (a.s.) kardeşi "İs" den korkarak gündüzleri saklanıp geceleri yürüdüğü için, kendisine ; Nereye gidersin ? diyenlere : Allâh'ıma giderim demiş. "İsrâ", geceleyin yolculuk yapmaya denir. "İl" de ibrânicede, Allâh demektir. "İsrâîl" ,geceleyin Allâh'a yolculuk eden demektir.²⁰⁸

"İl" Esmâ-i Hüsnâ'dandır. Süryanîdir. " İsrâîl ", Abdullâh yahut safvetullâh demektir.Bunun gibi İsmâîl "de mutîullâh demektir.²⁰⁹ Abdullah İbn Abbas (r.a.) dan nakledildi:" İsrâîl " kelimesi, Abdullâh demek gibidir.²¹⁰

Yahûdîlerden bir grup, Peygamber (S.A.S.)in huzuruna geldiklerinde, Rasûlüllâh onlara dedi ki: "İsrâîl"in, Ya'kûb olduğunu biliyor musunuz? Evet, Allâh için doğru, dediler.Rasûlüllâh : Allâh'ım şâhid ol. Buyurdu.²¹¹

Ayrıca " İsrâîl " kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de de geçmektedir. "İşte bunlar, Allâh'ın ni'met verdiği peygamberlerden, Adem neslinden, Nûh ile beraber gemide taşıdıklarımızın neslinden, İbrâhim ve İsrâîl neslinden yol gösterdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir..."²¹²

207 Kâmûs Terc. IV/1006,1007

208 İbn Cerir, Taberi Tarihi, Tercemesi, İst, 1327, I/175

209 Kâmûs Terc. III/1163

210 İbn Kesîr, age. I/82

211 Müsned I/82

212 Meryem 19/58

B - KUR'AN-I KERİMDE "BENÜ İSRÂİL" VE "YAHÛDİLER "

Bilindiği üzere " Benû İsrâîl ", İsrâîl oğulları yani yahûdîler demektir. Fakat, "Yahûdî " kelimesi "İsrâîl" kelimesinden daha umumîdir. Bu bakımdan her İsrâîlî, yahûdî olduğu halde, her yahûdî, İsrâîlî neseb sayılmaz.²¹³ Yâni Hz.Ya'kûb neslinden gelenlerin hepsi, Mûsâ (a.s) dan sonra yahûdî olduğu halde, bir kısım yahûdîler başka milletlerden olabilir. Böylece, "Benû İsrâîl" Ya' kûb (a.s.) neslinden gelenler, yahûdî de Mûsâ (a.s.) dinine mensub olan demektir.²¹⁴ Tarihte Hz. Ya'kûb neslinden başkaları da yahûdî olmuşlardır. Bu hususta, Mevlânâ Şibî, Ömer Rıza Doğrul'un terceme ettiği "Asr-ı Saadet"²¹⁵ isimli İslâm tarihinde şöyle der : "Arab tarihçilerine göre, Arabistan yahûdîleri, ırk bakımından da yahûdîdirler. Hz.Mûsâ'nın Amalika'ya karşı bir heyet göndermesi yüzünden bunların, Arabistanda kaldıkları ifade olunuyor. Fakat tarihî deliller, arab tarihçilerinin bu görüşlerini takviye etmiyor. Çünkü, Yahûdîler,dünyanın her tarafına yayılmakla beraber kendilerine yabancı isimler takmamışlardır. Bugün bile, Musevîler, kendilerine mahsûs isimlerle bilinmektedirler. Halbuki arap yahûdîlerinin isimleri Nadîr, Kaynukâ', Marhab, Hâris gibi, hâlis arabca isimlerdir. Bundan başka Yahûdîler, ırk bakımından korkak ve düşük kişilerdir.Hz.Mûsâ onları harbe davet ettiği zaman, O'na " Ya Mûsâ, O zorbalar orada buldukca biz oraya aslâ giremeyiz. Rabbin ile beraber gidip (onlara) karşı harbedin. Bizler burada oturacağız, dediler."²¹⁶ Halbuki; Medîne yahûdîleri çok cesur insanlardı. Mûdhiş cengâver idiler.

Bu mantıkî esaslardan başka " Yakûbî" gibi büyük bir tarihcinin sözleri de vardır. "Yakûbî", "Kurayza" ile "Nadîr"ın aslen arab olup, yahûdîliği kabul ettiklerini söyler. "Margoliouth", bu noktayı gayet âlimâne bir sûretle tahlil ederek bu neticeyi kabul eder. Tarihçi "Mes'ûdî" de "Kitâbü'l - Eşrâf ve't - Tenbîh" adlı eserinde, Arab yahûdîlerinin "Cuzâm" kabilesine mensub olduklarını, Hz.Mûsâ'nın zamanında yahûdîliği kabul ederek Amâlîka' nın zulmüne uğradıklarından, Suriye'den, Arabistan'a hicret ettiklerini ifade eder. ²¹⁷

"Benû İsrâîl" yahut "Benî İsrâîl" (İsrâîloğulları) şeklinde Kur'ân-ı Kerim'in kırk

213 Cerrahoğlu İsmâîl, Tefsîr Tarihi, Ankara 1988, I/120

214 Ayrıca " Garîb lafızlar " bölümüne bak.

215 Mevlânâ Şibî en-Nu'mânî Terc. Ömer Rıza Doğrul, İst.1973 I/213

216 Mâide 5/24

217 Mevlâna Şibî, age. I/213

yerinde geçtiğini görmekteyiz. Kur'ân-ı Kerimin başından itibaren sırasıyla geçtiği âyetlerden bir-kaç misal verebiliriz."Ey İsrâîloğulları size verdiğim nimetimi hatırlayın." "Biz İsrâîloğullarının şöyle söz almıştık..." "Ey İsrâîloğulları size verdiğim nimetimi... hatırlayın." "İsrâîloğullarına sor onlara nice açık âyetler verdik." "Mûsâ'dan sonra İsrâîloğullarının ileri gelenlerini gördünmü?"²¹⁸

Bu ve emsali Âyet-i Kerîmelerden konumuzla ilgili olanlarını yeri geldikçe ayrıca zikredeceğiz.

1- Verilen Nimetler ve Nimetlerin Hatırlatılması (Tezkîru'n - Ni'me):

Kur'ân-ı Kerîm, " Benû İsrâîl " ve " Yahûdîler" den bahsederken onların her türlü karakteristik özelliklerini de beyân etmiştir. Nakledeceğimiz âyetlerde onların nice lütuf ve nimetlere nâil olmalarına rağmen, tâ Hz. Mûsâ zamanından itibaren nasıl nankörlük ettiklerini, kendi peygamberlerine bile, o kadar mûcize ve nimetlere rağmen nasıl karşı geldiklerini, utanmadan bir buzağı heykeline taptıklarını, tapınmak için Mûsâ (a.s.) dan bir put bile istediklerini göreceğiz."İsrâîloğullarını denizden geçirdik,kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bîr kavme rastladılar." Ey Mûsâ, bunların nasıl tanrıları var, bize de öyle bir tanrı yap, dediler. Mûsâ, siz gerçekten câhil bir toplumsunuz, dedi."²¹⁹ "Biz zenginiz Allâh borç istiyor"²²⁰ gibi saçmalamalarını, Kur'ân'ı inkar pahasına "Allâh hiç bir beşere bîr şey indirmedir"²²¹ diyerek bütün ilahî kitapları inkar etmelerini, kendilerine yol göstermek için gelen,ancak hak ve adaleti emreden peygamberlerini nasıl öldürdüklerini, Tevrât'ı nasıl tahrif ettiklerini, gerçekleri bile bile inkâr edip, İslâma ve onun peygamberine nasıl kin ve düşmanlık beslediklerini, bu küstahca inkâr ve isyanlarının cezası olarak da nasıl la'net'e uğradıklarını bir bir göreceğiz.

Kur'ân'ın sûre tertip sırasına göre, İsrâîloğullarına ilk hitâb'ı, "Bakara" sûresinde şöyle başlamakta : "Ey İsrâîloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki ; Ben de size verdiğim sözü tutayım. Ve sadece Ben'den korkun."²²²

Burada, âyette ki temel fikirler olan,

²¹⁸ Bakara 2/40,47,83,122,211,246

²¹⁹ A'râf 7/138

²²⁰ Âl-i 'Imrân 3/181

²²¹ En'âm 6/91

²²² Bakara 2/40

- a- Allâh'ın İsrâîloğullarına verdiği nimet(ler)i,
- b- İsrâîloğullarının, Allâh'a verdikleri sözleri,
- c- Allâh'ın onlara verdiği sözü, ayrı başlıklar halinde izâhı uygun görüyoruz.

a- Allâh'ın İsrâîloğullarına verdiği nimetleri :

"Mûsâ, kavmine demişti ki; Ey kavmim, Allâh'ın size olan nimetini hatırlayın, zîra O, aranızda peygamberler çıkardı. Sizi hükümdarlar yaptı. Ve size, âlemlerde hiç kimseye vermediğini verdi."²²³

Burada (âlemlerden maksat muasırları olan,yunan,kıbtî gibi sâir milletlerdir. Zira o zamanda yaşayan milletlerin en şerefli idiler.)²²⁴ "Sizi Fir'avn hanedânından kurtarmıştık. Hani onlar size azâbın en kötüsünü revâ görüyor, oğullarınızı boğazlayıp, kızlarınızı hayatta bırakıyorlardı."²²⁵ "Sizin için denizi yarmıştık,sizi kurtarmış, Fir'avn hanedânını (denizde) boğmuştuk. Siz de bunu görüyordunuz."²²⁶ "Mûsâ ile kırk gece için sözleşmiştik. Sonra siz onun ardından buzağı (heykelini tanrı) edinmiştiniz. (Kendinize böylece) zulmediyordunuz."²²⁷ "Bundan sonra da yine belki şükredersiniz diye sizi affetmiştik."²²⁸ "yola gelinesiz diye, Mûsâ ya kitâb ve furkân vermiştik."²²⁹

" Bir zaman da ey Mûsâ, biz Allâh'ı açıkca görmedikce sana inanmayız, demiştiniz de bakıp dururken derhal sizi yıldırım çarpmıştı. Sonra belki şükredersiniz diye sizi ölümünüzün ardından tekrar diriltmiştik. Bulutu üzerinize gölgelik çektik, size kudret helvası ve bıldırcın indirdik. Size verdiğimiz güzel rızıklardan yiyin, dedik. Ama onlar bize değil kendi kendilerine zulmediyorlardı. Demiştik ki : Şu kent'e girin, orada bulunanlardan dilediğiniz şekilde bol bol yeyin. Kapısından secde ederek girin. Ve "hıtta"= (ya Rabbi, bizi affet) deyin ki,Biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım, Biz güzel davrananlara daha fazlasını da veririz. Derken o zâlimler onu (kelimeyi) kendilerine söylenenden başka bir sözle değiştirdiler. Biz de yaptıkları kötülüklerden dolayı zulmedenlerin üzerine gökten acı bir azâb indirdik. Bir zaman da Mûsâ, kavmi için su

---

223 Mâide 5/20
224 İbn Kesir, age, II/37
225 Bakara 2/49
226 Bakara 2/50
227 Bakara 2/51
228 Bakara 2/52
229 Bakara 2/53

istemmişti. Asâ'nla taşa vur, demiştik. Bunun üzerine taştan oniki kaynak fışkırmıştı. Her bölük kendi içecekleri pınarı bilmişti. Allâh'ın rızkından yiyin, için ve sakın sakın yeryüzünde bozgunculuk yapmayın, demiştik. Hani siz demiştiniz ki : Ey Mûsâ, biz bir tek yemeğe (kudret helvası ve bildircin eti) dayanamıyacağız, bizim için Rabbi'ne duâ et de bize yerin bitirdiği sebzesinden, acurundan, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarırsın. Mûsâ, iyi olanı, daha aşağı olanla mı değiştirmek istiyorsunuz ? O halde şehre inin. Orada size istedikleriniz var, demişti. Üzerlerine alçaklık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allâh'ın gazâbına uğradılar. Bu musibetler (onların başına) Allâh'ın âyetlerini inkâra devâm etmeleri, peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi sâdece İsyancıları ve taşkınlıkları sebebiyledir."²³⁰

"Sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden buyruğumuzla doğru yola ileten önderler yetiştirmiştik."²³¹

2- İsrâîloğullarının " Üstün İrk " İddiaları ve " Alemlere Üstün Kılınmaları " Meselesi :

İsrâîloğulları, kendilerini " Üstün İrk " yahut " Seçilmiş Millet " kabul ederler. Bu inançlarını da mukaddes kitâbları, muharref Tevrât'a dayandırıyorlar : "Bana bütün kavimlerden has kavim olacaksınız. Çünkü bütün dünya benimdir. Ve siz bana,kâhinler melekûtu ve mukaddes millet olacaksınız. Senin İsrâîloğullarına söyleyeceğin sözler bunlardır."²³²

Yahûdilik inançlarına göre,Allâh bütün yahûdilere hâkimiyet, ruhaniyet ve kudsîyet vermiştir.²³³

Kur'ân-ı Kerîm, ırkçılığa dayanan yahûdî üstünlüğünü kesinlikle reddetmiştir. "Ey İsrâîloğulları, size verdiğim nimetimi ve sizi âlemlere üstün kılmış olduğumu hatırlayın."²³⁴ Âyet'i ve emsâl'inde geçen "Alemlere üstün kıldık" ibaresinin manası hakkında Mücâhîd," onları, içlerinde buldukları kimselerden daha seçkin kıldık.manasınadır." demiştir.²³⁵ Katâde, "onlar içinde buldukları zamanın halkı

²³⁰ Bakara 2/55-61

²³¹ Secde 32/24

²³² Kitâb-ı Mukaddes İst.1958, Çıkış 19/5,6

²³³ Doç.Dr. Yaşar Kutluay, İslâm ve Yahûdî Mezhepleri,Ankara 1965, S.158

²³⁴ Bakara 2/122

²³⁵ İbn Kesîr, age. IV/143

üzerinde seçkin kimseler kılınmıştır."der.²³⁶ "Alemler den maksat kendi zamanlarındaki insanlardır. Zîra onlar, o zamanın insanların en şerefli idiler. Yunanlılar, kıbtîler ve diğer o zamanki Adem oğulları arasında en üstün idiler."²³⁷ Mücâhid'in açıklamasına göre ; Bu âyet-i kerîmeler (âlemlere üstün kıldık...), Allâh Teâlâ'nın şu sözleri gibidir."Ey Mûsâ, risaletim ve kelamımla seni insanlar arasından seçtim."²³⁸ " Hani melekler, Ey Meryem, şüphesiz Allâh seni seçip temizledi. Alemlerin kadınlarından seni üstün tuttu. Demişlerdi."²³⁹ Halbuki Hz.Hatice ondan daha üstündür.²⁴⁰

Buna benzer başka âyetler de var: " İsmâîl'e, el-Yesea'a, Yûnus'a ve Lût'a da (yol gösterdik) hepsini âlemlere üstün kıldık."²⁴¹ "Allâh, Adem'i, Nûh'u, İbrâhîm âilesini ve 'Imrân âilesini seçip âlemlere üstün kıldı."²⁴²

Ayrıca başka âyetler de yâhûdîlerin bu bâtil üstünlük inançlarını kesinlikle reddeder.²⁴³

" Yahûdîler ve hiristiyanlar,biz,Allâh'ın oğulları ve sevgilileriyiz, dediler. De ki: O halde niçin günahlarınızdan ötürü (Allâh) size azâb ediyor? Hayır siz de O'nun yaratıklarından birer insansınız. O dilediğini bağışlar, dilediğine azâb eder. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan herşeyin mülkü Allâh'ındır. Dönüş de O'nadır."²⁴⁴ O halde " Ey yahûdîler ! Zannettiğiniz gibi beşer üzerine üstünlüğünüz var da Allâh size ne diye ceza veriyor?

Kur'an nazarında hiç bir ırkın siyah olsun,beyaz olsun başka bir ırka üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak, Allâh'a iman, hayra davet, kötülükten nehiy, adâlet'in gereklerini yerine getirmekle olur.Nitekim, Kur'ân, Ümmet-i Muhammed (S.A.S.) i ümmetlerin en hayırlısı olarak nitelendirmiştir."²⁴⁵ "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allâh'a inanırsınız. Ehl-i

---

²³⁶ İbn Kesîr, age. IV/143

²³⁷ İbn Kesîr, age. II/37

²³⁸ A'râf 7/144

²³⁹ Âl-i l'mran 3/42

²⁴⁰ İbn Kesîr, IV/143

²⁴¹ En'âm 6/86

²⁴² Âl-i 'Imran 3/33

²⁴³ Aff, Abdulfettâh Tabbâra, el-Yehûd fî'l-Kur'ân, Beyrut, 1979, S.44

²⁴⁴ Mâide 5/18

²⁴⁵ El-Yehûd fî'l-Kur'ân, age.S.44

kitâb da inansaydı elbet bu kendileri için hayırlı olurdu. İçlerinde iman edenler var. (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır."²⁴⁶

İnsanlar arasında üstünlük takvâ ileidir. "Ey insanlar, Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabîlelere ayırdık. Allâh yanında en üstün olanınız en çok takvâ sâhibi olanınızdır. Şüphesiz, Allâh Alîm'dir, Habîr'dir."²⁴⁷

3- İsrâîloğullarının Allâh'a Verdikleri Sözleri :

"Ey İsrâîloğulları, size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun."²⁴⁸ buyrulmuştu. Acaba Kur'ân'ın "ahd" ve "mîsâk" olarak adlandırdığı İsrâîloğullarının Allâh'a verdikleri sözleri ne idi?

"Biz İsrâîloğullarından şöyle söz almıştık:Allâh'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anaya - babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz. İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin. Sonra siz pek azınız hariç döndünüz. Hâlâ da yüz çevirip duruyorsunuz."²⁴⁹ " Andolsun ki Allâh İsrâîloğullarından söz almıştı. Ve içlerinden oniki de başkan göndermiştik. Allâh, onlara şöyle demişti: Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar. Zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz ve Allâh'a güzel borç verirseniz (O'nun rızasını gözeterek, O'nun yolunda harcarsanız) elbette sizin günahlarınızı örterim. Ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere koyarım. (Ama) Bundan sonra sizden kim inkâr ederse, doğru yoldan sapmış olur."²⁵⁰ "Andolsun, biz İsrâîloğullarından söz almış ve onlara elçiler göndermiştik. Ne zaman bir elçi onlara, canlarının istemediği bir şey getirdi ise, bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler."²⁵¹ Görülüyor ki, Kur'ân-ı Kerîm, İsrâîloğullarının Allâh'a vermiş oldukları sözleri başlıca üç kategoride binâ ediyor.

A-Allâh-kul münasebetleri açısından,

b-İsrâîloğulları-Peygamberler ilişkileri açısından,

---

246 Âl-i 'Imran 3/110

247 Hucurât 49/13

248 Bakara 2/40

249 Bakara 2/83

250 Mâide 5/12

251 Mâide 5/70

c-İsrâîloğullarının birbirleri ile ilişkileri açısından.

Demek ki, Allâh Teâlâ onlara;

I-Dünya hayatı,

II-Ahiret hayatında olmak üzere gerçek mutluluğu vadetmiş bu vadini şartlara bağlamıştı.Fakat İsrâîloğullarının bu şartlara uydukları dönemler de çok değildir.

4- Allâh'ın İsrâîloğullarına Verdiği Sözü:

"Ey İsrâîloğulları, size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım. Ve sadece benden korkun."²⁵²

"Ben de size verdiğim sözü tutayım" : Size güzel âkibet ve güzel sevap, mağfiretimle muamele edeyim, nimetlerimi îhsan edeyim.²⁵³

" Elbette sizin günahlarınızı örterim. Ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere koyarım..."²⁵⁴ "Eğer kitap ehli inanıp (Allâh'ın azâbından) korunsalardı onların hatalarını örter, onları nimeti bol cennetlere koyardık."²⁵⁵ "Eğer onlar Tevrât'ı, İncil'i ve Râb'lerinden kendilerine indirileni (Kur'ân'ı) uygulasalardı, muhakkak hem üstlerinden hem de ayaklarının altından yerlerdi. (yeraltı ve yerüstü servetlerinden istifade ederek refâh içinde yaşarlardı.)

5- İsrâîloğullarının Allâh'a Verdikleri Sözde Durmamaları :

Kur'ân-ı Kerîm bize, İsrâîloğullarının ahde vefâ gibi bir hasletleri olmadığını, söz verdiklerini ve döndüklerini, yeminlerle pekiştirdikleri ahd ve mîsâklarını bozduklarını haber vermektedir.Şu âyetler buna delalet ediyor:

"Hani sizden (Tevrât ile âmil olacağınıza dâir) sapasağlam söz almıştık. Tû'ru da tepenize iniverecek bir durumda üstünüze kaldırmıştık. (Ve demiştik ki :) Size verdiğimiz (kitâb)ı (ın hükümlerini) kuvvetle tutun.Onda olanlar (la amel etmeniz gereğini)ı hatırlayın. Tâ ki (günahlardan ve cehennemden) sakınmış olasınız."²⁵⁶

"Allâh kendilerine kitâb verilenlerden, onu insanlara mutlaka açıklayacaksınız,

²⁵² Bakara 2/40

²⁵³ Abdullah İbn Ömer, İbn Muhammed İbn Ali el-Beyzâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl (kitabu mecmûa' mine't-Tefâsîr), Beyrut Trhs. I/113

²⁵⁴ Mâide 5/12

²⁵⁵ Mâide 5/65

²⁵⁶ Bakara 2/63

gizlemeyeceksiniz, diye söz almıştı. Fakat onlar verdikleri sözü arkalarına attılar. Ve onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları değişim ne kadar kötü oldu."²⁵⁷ "Andolsun biz İsrâîloğullarından söz almış, onlara elçiler göndermiştik. Ne zaman bir elçi onlara canlarının istemediği bir şey getirdi ise (gelen elçilerin) bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürüyorlardı."²⁵⁸ "Sözlerini bozmalarından, Allâh'ın âyetlerini inkâr etmelerinden haksız yere peygamberleri öldürmelerinden ve kalplerimiz kılıflı, demelerinden dolayı (başlarına belalar getirdik). Hayır (kalpleri kılıflı değil) fakat inkârlarından dolayı, Allâh o kalplerinin üzerini mühürlemiştir. Artık pek az inanırlar."²⁵⁹ "Sözlerini bozdukları için onları la'netledik. Ve kalplerini katılaştırdık. Kelimeleri yerlerinden kaydırıyorlar, Uyarıldıkları şeyden pay almayı unuttular. İçlerinden pek azı hâriç dâima onlardan hâinlik görürsün."²⁶⁰ "Ama Allâh'a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanlar ve yeryüzünde fesât çıkaranlar işte la'net onlar içindir. Ve kötü yurt (cehennem) onlaradır."²⁶¹

6- İsrâîloğullarının Dünyada Zillet ve Meskenete, Ahirette de Büyük Bir Azâba Uğrayacakları :

Yahûdîler, bu isyanları ve inkârları, ahdi bozmaları, mîsâk'ı çözmeleri yüzünden gazaba ve la'net'e uğradılar. "Üzerlerine zillet ve meskenet damgası vuruldu. Allâh'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allâh'ın âyetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir."²⁶²

"Nefislerini ne kötü şeye değişip sattılar. Allâh'ın, kullarından dilediğine fazlından (kitâb) indirmesine hased ederek Allâh'ın indirdiğini inkâr ettiler ve gazab üstüne gazaba uğradılar. Küfredenlere alçaltıcı bir azâb vardır."²⁶³

Süddî dedi ki : Yahûdîler araplar içinde yaşarken ezâyâ uğradıklarında, Muhammed (S.A.S.)in sıfatlarını kitaplarında bulduklarından Allâh'ın o peygamberi göndermesini ve onunla beraber araplara karşı savaşmalarını isterlerdi. Vaktâ ki Muhammed (S.A.S.) geldi, hasedlerinden onu inkâr ettiler. Ve peygamberler ancak

257 Âl-i 'Imran 3/187

258 Mâide 5/70

259 Nisâ 4/155

260 Mâide 5/13

261 Ra'd 13/25

262 Bakara 2/61

263 Bakara 2/90

Benî İsrâil'den olur. Bu niçin Benî İsmâilden? Dediler.²⁶⁴

"Ey Rasûl ! Kalpleri iman etmediği halde ağızları ile inandık diyen kimselerden ve yahûdilerden küfür içinde koşuşanlar seni üzmesin. Onlar durmadan yalana kulak verirler, ve senin huzurunda olmayan başka bir kavim hesabına seni dinlerler. Kelimeleri (Allâh'ın âyetlerini) yerlerinden kaydırıp değiştirirler. Onlar için dünyada rezillik vardır. Ve âhirette de özellikle onlara büyük bir azâb vardır."²⁶⁵

7- Yâhûdîlerin Tevrât'ı Tahrif Etmeleri Meselesi :

"(Yâhûdîlerin) sözlerini bozmaları sebebiyle onları lâ'netledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler (kitaplarını tahrif ederler). Kendilerine öğretilen ahkâmın (Tevrât'ın) önemli bir bölümünü de unuttular."²⁶⁶
"Şimdi (ey müminler) onların size inacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa ki onlardan bir zümre, Allâh'ın kelâmını işitirlerde iyice anladıktan sonra, bile bile onu tahrif ederler."²⁶⁷ " Yahûdîlerden öyleleri vardır ki kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek, bükerek ve dine saldıracak (peygambere karşı) işittik ve karşı geldik, dinle, dinlemez olası, râinâ, derler. Eğer onlar, işittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet, deselerdi, şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı. Fakat küfürleri (gerçeği kabul etmemeleri) sebebiyle, Allâh onları la'netlemiştir. Artık pek az inanırlar."²⁶⁸

Yukarda zikredilen ve emsali birçok Âyet-i kerîmeden Tevrât'ın yahûdiler tarafından tahrif edildiğini öğreniyoruz. Ayrıca, Kur'ân-ı Kerîm Tevrât'ın sonradan yazıldığına da işaret etmektedir. "Elleri ile (bir) kitâb yazıp sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için, bu Allâh katındandır, diyenlere yazıklar olsun! elleri ile yazdıklarından ötürü vay onların haline! Ve kazandıklarından ötürü vay onların haline"²⁶⁹

Aslında Kur'ân'daki bu işaret ve bilgilerin yanında Tevrât ve yahûdîlik tarihinde de bu tahrife işaret eden bilgiler mevcuttur. Bugün elde mevcut Tevrât'ın tarihi ile ilgili

---

264 Vâhidî, age, S.15

265 Mâide 5/41

266 Mâide 5/13

267 Bakara 2/75

268 Nisâ 4/46

269 Bakara 2/79

merhum Doç.Dr.Yaşar Kutluay bize şu bilgileri vermektedir.:

"Yahûdî öğretilerinin tamamına "Tora" adı verilir,Tora kelimesi arabça "Tevrât"ın karşılığı olmakla beraber,anlamı çok daha geniş tutulmuştur,daha doğrusu, hem Moşe (Mûsâ)'ye verilen Kitâb'ın hem de öğretilerin bütününün adı olmuştur. Tora, "Yazılı" ve "Şifahî" olmak üzere ikiye ayrılır. Birincisi Sîna Dağında Allâh tarafından Moşe'ye verilen beş kitabı ve bunun eklerini, ikincisi de Moşe'ye atfedilen ve ondan intikal ettiği kabul edilen sözleri ve Tora üzerindeki açıklamaları içine alır ki, birincisinin mütemmimi durumundadır. Şifahî Tora olmaksızın yazılı metin açıklanamadığı gibi birbirini tutmaz ve zıt görünen birçok husus da izah edilemez. Şifâhî kısmın önemi üzerine çok söz söylenmiştir.Talmud bu önemi şöyle açıklar: " Rabbi Yohannan'a göre Allâhu Teâlâ, İsrâil ile olan ahdini Şifâhî Tora'da ifade etmiştir." Nitekim:"...ve Rab Mûsa'ya dedi,bu sözleri yaz,çünkü seninle ve İsrâil'le bu sözlere göre ahdettim" den anlıyoruz ki Şifahî olarak verilenlerin kıymeti büyüktür.

"Yazılı Tora" deyimi önceleri yalnız Mûsâ'ya vahyedilen ilk beş kitab için kullanılırken,bu anlam genişlemiş ve bütün " Ahd-i Atîk "i içine almıştır. İbranice'de "Tanah" denilen ve "Tora", "Neviim (=Nebîler) ve "Ketuvîm" (=Yazılar) kelimelerinin ilk harflerinden meydana gelen Ahd-i Atîk'in tamamlanması takriben M.Ö. 1200-100 arası bin yıldan fazla sürmüştür.

Yahûdî inancına göre,Musa Tevrât'ı ortaya koymuş,sonra gelen nebiler de kendilerine vahyolunanları tebliğ etmişler,nasihat ve vaazlarda bulunmuşlar ve bunlar yazılmıştır. Bu nebilerin ödevi,yoldan çıkmış olan İsrailoğullarını yeniden yola sokmak,tahrife uğrayan Mûsâ şeriatini yenilemektir. Fakat bu görüş tenkidlere uğramakta, "Hiçbir peygamberin eski dini yeniden kurduğunu ifade ettiği görülmemiştir " denmektedir.

Diğer taraftan, bazı yazarlar da,doğrudan doğruya temele hücum etmektedirler: "Mûsâ'nın bir kanun yapıcısı (vâzıı) olduğundan şüphe edilemez,fakat Tevrât'ın bugünkü metninden bir tek unsuru dahi ona irca etmek imkânsızdır" demektedirler.

Tanah, Mişna ve Talmud :

Bugün elde bulunan ve bütün Yahûdî öğretilerini teşkil eden Tanah (Tevrât ve Ahd-i Atîk),Mişna,Yeruşalim Talmudu ve Babil Talmudu serisini anlayabilmek için

maziye dönerek bunların tarihte veya daha doğru bir deyimle, an'ane ve rivâyetle karışık zamanlarda meydana gelişlerini görmek lazımdır.

Tevrât'ın Mûsâ'ya Sîna dağında vahyi ile başlayan Yahûdilik'ten önce İsrailoğullarının durumu hakkında yazılanlar da söylenenler de an'anelere dayanır, buna rağmen bu hususta teoriler ve hatta ekoller kurulacak kadar derin çalışma ve tartışmalar yapılmıştır ve hâlâ da yapılmaktadır.

Mûsâ'nın hangi yıllar arasında yaşadığı hususunda da kesin bilgiye sahip bulunmamaktayız. yazarlar tarafından ileri sürülen tarihlerden bazıları kesin gibi görünürse de gerçekte bu vasıftan uzaktırlar.

Musa beş kitaptan müteşekkil Tora (=Tevrât) yı ortaya koymuş, Mısırdan Firavun'u n esaretinden kurtardığı İsrailoğullarını bir "millet" haline getirmiş, fakat kendisi "Mev'ûd Arza" giremeden ölmüştür. Yerine geçen Yoşua (Yeşu) zamanında "Ken'an Memleketi" ele geçirilmiş ve Şilo'da, Gerizim dağında, dinî merasim ve takdimelerin yerine getirilmesi için bir Mezbah inşa edilmiştir. Burası M.Ö. takriben 1100 yılında Şiliştî'ler tarafından işgal edilmiş, Musa'dan kalma emanetler (ki mahiyeti hâlâ bilinmemektedir) götürülmüş ve Mezbah da yakılmıştır. Bu tahribe sebeb, İsrailoğullarının dinden uzaklaşmaları, emirleri tutmamaları ve başka ilâhlara kulluk etmelerinden dolayı ilâhî cezayı hak etmiş olmalıdır.

Bundan sonra Şmuel (Samuel) nebi olarak halkı tekrar eski itikâdına döndürme faaliyetine girişmiş ve bunda başarı da kazanmıştır. Memleketin hep düşmanlarla çevrilmiş olması ve her an bir tecavüze uğrama korkusu içinde bulunması yüzünden halk, komşu memleketlerdeki gibi kendilerinin de başına bir kral geçmesini istiyordu. Samuel, krallığın fenalıklarını anlatmakla beraber arzuya uyarak M.Ö. 1067 yılında Saul'u ilk kral nasbetti.

Saul kral olarak pek tutulmadı, onun devrinde Davud parlamağa başladı, savaşlarda kahramanlıklar gösterdi ve sonunda Saul'un ölümü üzerine kral oldu. Bu saltanat 1015 yılına kadar sürdü. Davud Yeruşalim'i merkez yaptı, fakat malzemesini hazırladığı Mabed'i inşa imkân bulamadı. Krallık en muhteşem devrine Şlomo (Süleyman) ile ulaştı, M.Ö. 1007 yılında Mabed (Beytha-Mikdaş) inşa edildi. 977 yılında Süleyman'ın ölümü ile memleket ikiye ayrıldı, güneyde Yehuda ve kuzeyde

İsrail Krallıkları kuruldu. 719 yılında İsrail'in Asur ve 586 yılında da Yehuda'nın Babil Krallıkları tarafından işgali ve Mabed'in tahribi ile bağımsızlıkları son buldu.

Yıllar süren Babil esaretinden İran İmparatorunun lütfu ile kurtulup tekrar Filistin'e döndüler. Musa'dan Birinci Mabed'in tahribine kadarki devir, İsraililerin millî edebiyatının "Altın Çağı", M.Ö. 586-538 arasındaki Babil Devri "Gümüş Çağı" sayılır. Bundan sonra M.Ö. 332 yılında Büyük İskender'in istilasına kadar " İran Devri " devam eder.

İran İmparatorunun şahsî yardımı ile M.Ö. 516 yılında Mabed'i yeniden inşa ederler ve bu yıllarda, kendileri daha sürgünde iken Yahûdiliği din olarak benimsemiş bir cemaat, Şomronim ile ilk çatışma olur. Şomronim'e ileride geniş olarak temas edeceğimiz için burada sadece işaretle yetinip asıl konumuza devam edelim.

Tora (Tevrât) nın kanunlarına tam riâyeti sağlamak üzere belli başlı âilelerin temsilcilerinden ve başında Büyük Kohen'in bulunduğu "Yetmişler Meclisi" ni kurdular, bu meclis İsrail'in dağılışına kadar devam etti. Bunlar "Kitâb" ın eski karakterli harflerini değiştirip zamanlarına uydurdular. Gençleri yetiştirmek için dinî okullar (Beyt Vaad) açtılar. Bu okuldaki öğretmenlere Soferim (=Yazıcılar) denilirdi. Soferim'in iki vazifesi vardı:Tevrât'ı açıklamak ve bunun toplum yahut kişi tarafından uygulanmasını sağlamak. Bunların bazı kaidelere bağlı olarak yaptıkları sistemli tefsirlere "Midraş" adı verilir. Bunlar, yani Soferim,Tevrât'ın beş kitabından başka peygamberlerin sözlerini de Kitâb'a ek olarak yazdılar ki isimlerini bu çalışmalarından almışlardır. Önce İlk Peygamberler (Yeşu, Hakimler, Samûel ve Krallar) sonra üç kitap (İşaya, Yeremya, Ezekyel) ve sonra da oniki küçük peygamber gelir (Hoşea, Amos, Yoel, Obadya, Yona, Mika, Nahum, Habakkuk, Zefaniye, Haggay, Zekeriya ve Malaki).Bu arada, bazı müelliflere göre israilî olmayan, yabancı asıllı bazı kitaplar da İsrailileştirilerek kitaba eklendi.

Meydana gelen koleksiyona "Kutsal Yazıt" denmekle beraber Tevrât'tan sonra gelenlerin kutsallığı ikinci derecededir.

Bir taraftan Tanah bu şekilde meydana getirilirken,bu Kitâb' ın hükümleri üzerinde de çalışmalar oluyor, tartışmalar dolayısıyla hukuk ekolleri dahi meydana geliyordu. Üzerinde tartışılan ve aslında Tora'nın tefsiri mahiyetinde olan bu hususlar

yazılmamakla beraber nesilden nesilden nesile intikal edip geliyordu. Çok sonra (Milâdî ikinci yüzyılda) Yehuda ha-Nasî isimli rabbi tarafından toplanıp "Mişna" adı altında kitap haline getirilmiştir, dili ibrance'dir,altı büyük kısma ayrılmıştır ki, herbirine "Seder" tamamına "Şişa Sedarîm" (=Altı bölüm) adı verilmiştir.

Yehuda ha-Nasi mevcutların hepsini toplayamamıştı. Üzerinde tartışılan birçok husus dışarıda kalmıştı. Mamafih toplananların içinde -523 babdır- ihtilafı olmayanların sayısı sadece altı tanedir. Sonradan,dışarıda kalanlar "Baraita" adı altında anılırlar, Mişna'dan ikibuçuk yüzyıl kadar sonra "Tosefta" (=ilâve) adıyla bir araya getirilmişlerdir. Mişna'da bulunmayan birçok meseleler bunda bulunmaktadır. Bunlar arasında esaret, miras v.s. gibi konular yer almaktadır. Hahamlar bir taraftan bunlar, diğer taraftan Mişna'nın tefsiri üzerinde çalışarak "Talmud"u meydana getirmişlerdir. Talmud çalışmaları hem Babil'de esarete olanlar arasında, hem de Yerusâlim'de kalanlar arasında devam ettirilmiş olduğu için "Bavelî" (=Babilî) ve "Yerusâlmî" olarak iki tane meydana gelmiştir. Bavelî'nin dili, "Doğu Aramicesi", Yerusâlmî'nin dili ise Süryânice ve Yunanca karışık "Batı Aramicesi" dir.İkisi de Mişna'dan bir cümle alıp altında uzun uzun izah ve münakaşasını yaparlar. Talmud'a "Gmara" da denilir.Yerusâlmî, diğerine nazaran çok eksiktir, fakat daha önce yazılmıştır. Buna karşılık Babil'de bilhassa İnan hâkimiyetinden sonra daha rahat ve baskısız çalışma imkânını bulduklarından Bavelî Talmud'a daha çok önem verilir.

Genel olarak "Hahamîm" (=Hakîmler) adı ile anılan bu yazarların, yukarıda zikrettiğimiz Soferîm'in arkasından, Mişna hocalarına "Tannaîm", talmudculara da "Amoraîm" (=açıklayanlar) denilmekte ve çağları da bu isimle anılmaktadır.

Milâdî onbirinci yüzyılın başında,"Geonîm" (=Gaon'un çoğulu, fetva veren din adamları) çağının başına kadar, her iki Talmud da yazılmadan intikal edegelmiştir. Her ikisi de Yehuda ha-Nasî'nin Mişna metnine dayanmakla beraber aralarında büyük farklar, daha önemlisi Mişna metinleri arasında da tutarsızlık vardır. Bundan dolayı her iki taraf birbirinden farklı sonuçlara varmışlardır.Farkların asıl sebebi yazılmış oldukları çevreden ileri gelmektedir. Babil ve İnan ile temasın meydana getirdiği ve Yahûdîlik için tamamen yabancı olan unsurlar önce folklor,sonra Talmud yoluyla dine girmiştir.

Talmud'un kitap halinde basılışı çok sonra 1522-3 yıllarında Venediktedir. Ortaçağlardan zamanımıza kadar birçok Yahûdî yazarlar aradaki tezat ve ihtilafları -ki

bunların çoğu hukuk sahasını da aşarak teolojik hüviyete bürünmüşlerdir- telif ve izah için gayret sarfedegelmişlerdir.

Apokrif (uydurma) Kitaplar:

Tanah, Mişna, Talmud serisi dışında Apokrifa (Apocrypha) adı altında tanınan (İbranicesi Hasıfarım Hahitsoniyyim) bir kısım kitaplar daha vardır ki, bunlar aslında İbranice olarak Tanah'ta iken Yunanca'ya tercüme edilmiş, sonradan Tanah'ın İbranice nüshasında bulunmadıkları görülmüştür. Bir kısım yahudiler tarafından hiç kabul edilmez ve okunması dahi yasak sayılır, hristiyanların kendi dinlerinin meşruiyetini isbat için ortaya attıkları kabul edilir, bir kısmının okunmasına ise müsaade edilmiştir, bunlara

"Ahd-i Atik Apokrifası" denilir, tamamı dokuz kitaptır.²⁷⁰

Bütün bu tarihî bilgiler bize, Kur'ân-ın ifade ettiği "Tevrât'ın Tahrîfi" konusuna açıklık kazandırmakta ve Kur'ânî bilgileri tarihen teyid etmektedir.

8- Yahûdîlerin Saçmalaması ve Müşrikleri Tercihleri :

Kur'ân, müslümanlara, müşriklerin bile putlarına sövmeyin "(Onların) Allâh'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki onlar da bilmiyerek taşkınlıkla Allâh'a sövmesinler."²⁷¹ tavsiyesinde bulunurken, yahûdîler Allâh'a karşı edepsizce laflar etmişler, saçma sapan sözler söylemişlerdir. "Yahûdîler, Allâh'ın eli bağlıdır (Allâh cimridir), dediler. Kendi elleri (hayır işlerine harcamaya karşı) bağlandı. Ve söyledikleri sözden ötürü lânetlendiler.Hayır, Allâh'ın iki eli de açıktır (cömerttir). Dilediği gibi verir."²⁷² "Muhakkak ki Allâh, Allâh fakirdir, biz zenginiz, diyenlerin sözünü işitti.Onların dediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürmelerini yazacağız. Ve, yangın azâbını tadın, diyeceğiz."²⁷³

Yahûdîler vaktiyle Mûsâ (a.s.) ya karşı da cahilce lâflar etmişler, hattâ ondan bir put bile istemişlerdi. " İsrâiloğullarını denizden geçirdik,kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar, Ey Mûsâ, bunların nasıl tanrıları var,bize de öyle

²⁷⁰ Yaşar Kutluay,İslam ve Yahûdî Mezhepleri,Ankara,1965,S.114-120

²⁷¹ En'âm 6/108

²⁷² Mâide 5/64

²⁷³ Âi-i 'Imrân 3/181

bir tanrı yap, dediler. (Mûsâ) da, siz gerçekten câhil bir toplumsunuz, dedi."²⁷⁴

İslâm, yahûdilere " ehl-i kitâb " unvanıyla puta tapanlara karşı bir takım imtiyazlarla farklı muamele yaparken, onlar kendilerinin de ilâhı olan Allâh'a iman eden ve onların înanıldığı peygamberlere de inanan ve " ehl-i tevhid " olan müslümanlara karşı müşrikleri tercih etmişlerdir.

İbn Ebu Hâtim rivayet eder: Huyey ibn Ahtab, Kâ'b İbn Eşref gibi ehl-i kitâb'ın ileri gelenleri Mekke'ye geldiler. Mekkeliler, onlara, siz kitap ve ilim sâhibisiniz. Bizim dinimiz mi hayırlı yoksa Muhammedin dini mi dediler. Onlar da, sizin dininiz daha hayırlıdır, dediler. Bunun üzerine Allâh aşağıdaki âyeti indirdi.²⁷⁵

"Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? (Baksana onlar) cibt ve tâgût'a inanıyorlar ve inkarcı müşrikler için, bunlar müminlerden daha doğru yoldadır, diyorlar."²⁷⁶

9- Yahûdilerin Hakikatı Gizlemeleri ve Hz.Muhammedi Bile Bile İnkâr Etmeleri :

Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle " Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu (Hz. Muhammedi) oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar, ama yine de onlardan bir grup, bile bile gerçeği gizlerler."²⁷⁷

Muâz b.Cebel, Sa'd b.Muâz ve Harice b.Zeyd,Tevrât'da olanlardan bazı şeyleri yahûdî alimlerinden sormuşlardı. Yahûdî âlimleri onları haber vermekten kaçındılar ve gizlediler. Bunun üzerine, Allâh Teâlâ şöyle buyurdu.²⁷⁸ " İndirdiğimiz açık delilleri ve kitâbda insanlara, apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allâh hem de bütün lânet ediciler lânet ederler."²⁷⁹

Ensâr'ın yaşlıları naklettiler ki: Biz ehl-i şirk idik.Ehl-i kitab olan yahûdilere gâlip gelirdik. Onlar,Şimdilerde bir peygamber gelecektir, biz ona uyacağız,onunla beraber sizi Ad ve İrem'in katli gibi katledeceğiz. O peygamberin gelme zamanı yaklaştı, der-

²⁷⁴ A'râf 7/138

²⁷⁵ İbn Hişam age.,I,II/561-562; İbn kesîr age.,I/513

²⁷⁶ Nisâ 4/51

²⁷⁷ Bakara 2/146

²⁷⁸ İbn Hişam age. I-II/551;Lübabü'n-Nükul, S.34

²⁷⁹ Bakara 2/159

lerdi. Allâh, Rasûlünü Kureyşlilerden gönderince onlar bunu inkâr ettiler.²⁸⁰ İşte "O bildikleri gelince onu inkâr ettiler."²⁸¹ Âyeti buna işaret eder.²⁸²

Yahûdîler, Rasûlüllâhın gönderilmesinden önce, Evs ve Hazrec kabilelerine karşı, gönderilecek peygamberlerle üstünlük sağlayacaklarını bekleyip dururlarken vaktâ ki Allâh, O peygamberi arabtan gönderince onu inkâr ettiler. Muaz bn Cebel, yahûdîlere, Ey Yahûdî Cemaâti ! Allâh'tan korkun da müslüman olun. Biz müşrik iken siz gelecek peygamberle bize karşı yardım isteyip duruyordunuz. O'nun gönderileceğini bize haber veriyordunuz. O'nun sıfatlarını bize anlatıyordunuz. Dedi. Benî Nadîr'den Selâm b.Mişkem : " Bize bildiğimiz bir şey gelmedi. Size zikrettiğimiz o değildir." dedi. Allâh da aşağıdaki âyeti gönderdi.²⁸³ "Ne zaman onlara,Allâh katından yanlarında bulunan (Tevrât)ı tasdik edici bir kitab (Kur'ân) geldi. Daha önce inkâr edenlere karşı yardım isteyip dururlarken, O bildikleri (Kur'ân) kendilerine gelince onu inkâr ettiler. Allâh'ın la'neti kâfirlerin üzerinedir."²⁸⁴

Yahûdîler, iman edenlere rastladıklarında, biz de iman ettik, sâhibiniz (Hz. Muhammed), Allâh'ın rasûlüdür, lâkin size mahsusdur derlerdi.Nitekim, Allâh buyurur: "iman edenlere rastladıklarında biz de iman ettik derler."²⁸⁵ Birbirleriyle yalnız kaldıkları zaman da bunu arab'a anlatmayın. Siz O'nunla onlar üzerine üstün olacağınızı umuyordunuz. Rabbiniz katında aleyhinize delil gösterebilir diye mi Allâh'ın size açıkladığını onlara anlatıyorsunuz? Buna aklınız ermiyor mu? O'nun peygamber olduğunu ikrar etmeyin. Çünkü O'na ittibâ konusunda, Allâh'ın sizden bir ahid aldığını biliyorsunuz. Allâh, O'nun bizim beklediğimiz peygamber ve kitabımızda nite liklerini bulduğumuz kişi olduğunu haber veriyor.O'nu inkâr edin ve kabul etmeyin, derlerdi.²⁸⁶

Bu hususa aşağıdaki ayet de işaret etmektedir."İnananlara rastladıkları zaman, inandık, derler. Birbirleriyle yalnız kaldıkları zaman, Allâh'ın size açtığını onlara söylüyorsunuz ki, onu Rabbiniz katında sizin aleyhinizde delil olarak mı kullansınlar?

---

280 İbn kesîr, I/124

281 Bakara 2/89

282 İbn kesîr I/124

283 İbn Hişam a.g.e. I-II/547 ; İbn kesîr a.g.e. I/124

284 Bakara 2/89

285 Bakara 2/76

286 İbn Hişam age. I-II/537 ;İbn Kesîr age. I/115

Aklınızı kullanmıyormusunuz? Derler,²⁸⁷ "Bilmiyorlar mı ki, Allâh onların gizlediklerini ve açığa vurduklarını biliyor."²⁸⁸

Hz. Peygamber (S.A.S.) haç mevsiminde Akabe' de Hazrec kabilesinden küçük bir kâfileye rastlamıştı.Onlara, siz kimlersiniz, dedi.Onlar da, biz Hazrec'deniz, dediler.Rasûlüllâh, yahûdîlerin komşularından mı, dedi.Evet dediler.Rasûlüllâh, oturamaz mısınız, konuşalım, buyurdu. Olur, dediler ve onunla oturdular.Rasûlüllâh onları, Allâh'a imana davet etti.İslamı onlara arz etti. Onlara Kur'ân okudu.

Bunlar ehl-i şirk ve puta taparlardı.Medine'de, yahûdî kabileler vardı. Onlar ehl-i kitap ve ehl-i ilim idiler.Zaman, zaman onlarla araları açılırdı. Yahûdîler, onlara, yakında bir peygamber gönderilmek üzeredir.Geleceği zamanın gölgesi düştü.O peygamber gelince biz ona tâbi olacağız.İrem ve Ad kavimleri gibi sizi yok edeceğiz, derlerdi. Peygamberimiz onları imana davet edip, islami arz edip, Kur'an okuyunca birbirlerine bakıp şöyle söylemeye başladılar.Ey kavim!Vallâhi bu, yahûdîlerin, size geleceğini haber verdikleri peygamber olsa gerektir.Sakın yahûdîler, O'na inanmak ve tâbi olmakta sizi geçmesinler, diyerek hemen peygamberimizi tasdik edip müslüman oldular.²⁸⁹

Zavallı yahûdîler! başkalarına ışık tutan kör misali.Bilgileri ile başkalarının imanına vesile oldular.Kendileri ise küfürde ve dalâlette kaldılar.Hep, inkarlarının, inat ve isyanlarının cezasını çektiler. Atalar ne güzel söylemiş:

"Kuluna zulmetmez mevlâsı, Kulun çektiği kendi belâsı."

"Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı." ²⁹⁰ Misalleri çoğaltmak mümkün ise de konuyu uzatmamak için bir misal daha vermek suretiyle konuyu tamamlamaya çalışacağım.

Yahûdî âlimlerinden Râfi b. Harîse, Sellâm b. Mişkem, Mâlik b. Dayf, Râfi b. Hureymele, Rasûlüllâh'ın yanına geldiler.Yâ Muhammed! İbrahim'in (a.s.) dininde olduğunu, Tevrât'tan yanımızdakine inandığını ve onların Allâh'dan gelen bir hak olduğunu söyleyen sen değil misin? Dediler. Peygamberimiz, evet ben'im.Fakat siz

---

287 Bakara 2/76

288 Bakara 2/77

289 İbn Hişam, age, I-II/428,429

290 Nahl 16/33

Tevrât diye bir takım şeyler ihdâs ettiniz. Asıl tevrât'ın içindekileri ve içindekilerden olanı-ki, Allâh'ın sizden aldığı mîsâk da onlardandı. -İnkâr ettiniz.İnsanlara açıklamak üzere emrolunduğunuz şeyleri de gizlediniz.Ben sizin uydurduklarıınızdan uzağım, dedi.

Yahûdî âlimleri, biz ancak, elimizdekine sanlınz.Biz doğru ve hak üzereyiz. Sana inanmayız. Ve tâbi de olmayız, dediler.Allâh'da "De ki:Ey kitâb ehli! Siz Tevrât'ı , İncil'i ve Rabbinizden size indirileni uygulamadıkça (dinden) bir şey üzerinde değilsiniz. Rabbinden sana indirilen onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette arttırır. Kafirler topluluğuna üzülme"²⁹¹ âyetini indirdi.²⁹²

10-Hz. Muhammed'in Tevrât'taki Vasıfları

Yukarıda geçen "Tevrat'ın tarihçesi" konusunda da görüleceği üzere bugün elde mevcut "Ahd-i Atik" nâmıyla bilinen Tevrât, yahûdiliğin, mukaddes kitâbı ve Hz. Mûsâ'ya indirilen Tevrât olmaktan çıkarılmıştır.Adı geçen bölümde, Yaşar Kutluay'ın uzunca yazdıklarından da anlaşıldığı üzere asıl Tevrât kaybolmuş bugünkü Tevrât sonradan an'ane ve rivayetle karışık zamanlarda meydana gelmiştir.²⁹³ "Tora"adı verilen Yahûdî öğretilerinin tamamı, "yazılı" ve "şifâhi" olmak üzere ikiye ayrılıyor. "Şifâhî Tora" olmaksızın yazılı metin açıklanamıyor.²⁹⁴ Anladığımız kadarıyla yahûdî bilgileri bu şifahi kısmı istedikleri gibi işlerine gelecek şekilde yorumlayıp istedikleri gibi tahrif ediyorlar.Bu hususu asr-ı saadetteki değişik yahûdî alimlerinin davranışlarından da anlayabiliyoruz.

Tespit edilebildiği kadarıyla Hz. Muhammed (S.A.S.)'in sıfatları bugünkü elde mevcut "Ahd-i Atik" yahut Tevrât'ta gayet muhtasar geçtiği halde, müslüman olan yahûdî âlimleri, bildikleri şifâhî bilgilere dayanarak genişçe açıklamalarda bulunmuşlardır. Hattâ, Abdullâh b. Selam , O'nu, oğlumun tanır gibi tanıdım demiştir.²⁹⁵

Şimdi bu hususta mevcut Tevrât'ta olan ve samîmi yahûdî âlimlerinden nakledilen Muhammed (S.A.S.)'in sıfatlarına bir göz atalım.Piyasalarda, "Kitâb-ı

291 Mâide 5/68

292 İbn Hişam, age, I-II/568

293 Yaşar Kutluay, age, s.116,117

294 Yaşar Kutluay, age, s.114,115

295 İbn Kesir, age, I/194

Mukaddes" namıyla maruf eserde "Allâh'ın Rab, senin için aranızdan kardeşlerinden benim gibi bir peygamber çıkaracak;onu dinleyeceksin." 296 Bu sözler Mûsâ (a.s.) ya ait olduğuna göre acaba Mûsâ gibi şeriat sahibi bir peygamber kimdir?.Ey yahûdîler! daha gelmedi de gelecek mi? Yoksa, geldi de geçti mi?

"Onlar için kardeşleri arasından senin gibi peygamber çıkaracağım; Ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim herşeyi onlara söyleyecek."297

Bu sözlerden açıkca anlaşılıyor ki, Mûsâ (a.s.) gibi şeriat sahibi büyük bir peygamber herhalde Muhammed (S.A.S.)dir.

"İşte, kendisine destek olduğum kulum, canımın kendisinden râzı olduğu seçme kulum, Ruhumu onun üzerine koydum;milletler için hakkı meydana çıkaracaktır. Bağırmiyacak ve sesini yükseltmeyecek ve onu sokakta işittirmeyecek. Ezilmiş kamışı kırmıyacak ve tüten fitili söndürmeyecek, hakkı hakikate erdirecek ve dünyada hakkı pekiştirinceye kadar zayıflamayacak ve cesareti kınılmayacak ve adalar onun şeriatını bekliyecekler."298

Acaba yukarda geçen sıfatlara haiz zat kimdir? "Milletler için hakkı meydana çıkaracak" "Hakkı hakikata erdirecek" "Dünyada hakkı pekiştirinceye kadar zayıflamayacak" olan kimdir?

"O kavim ki, hamdimi beyan etsin diye, onu kendim için teşkil ettim."299 İslam, Kur'ân, İslâm'ın ibadetleri "hamd" ağırlıklı değildir.İslam, insanları sırf, Allâh'a ibadet için çağırıyor mu?

Müslüman olan yahûdî âlimlerinin açıklamalarına gelince:Abdullah b. Abbas, müslüman olan yahûdî âlimi Ka'bu'l-Ahbâr'a sorar.Rasûlüllâh'ın vasıflarını Tevrât'ta nasıl buldun? O da "Biz O'nu , Mekke'de doğacak Tâbe (Medine)ye hicret edecek, Şam'a mâlik olâcak, kendisi kötü huylu değildir, çarşılarda bağırıp-çağırılmaz, kötülüğü, kötülükle karşılaşmaz aksine affeder ve bağışlar, O'nun ümmeti çok hamdedicilerdir, genişlikte ve darda Allâh'a hamdederler, yükseklerde Allâh'ı tekbir ederler, abdest

296 Kitab-ı Mukaddes Eski ve yeni Ahit (Tevrât ve İncil) İstanbul.1958,Tesniye 18/15

297 Kitab-ı Mukaddes, Tesniye 18/18

298 Kitab-ı Mukaddes, İşaya 42/1-4

299 Kitab-ı Mukaddes, İşaya 43/21

alirlar, peştamal tutarlar, savaşlarda saf bağladıkları gibi namazlarında da saf tutarlar meşcidlerde an uğultusu gibi uğuldarlar, onların münâdilerinin (nidaları=ezanları) göklerde duyulur." diye cevap verdi.³⁰⁰

Abdullah b. Amr b. As, "Ey peygamber biz seni şâhid müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.Ve O'nun izni ile Allâh'a davet edici ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik"³⁰¹ Ayeti ile ilgili olarak "Evet vallâhi bu ayette geçen sıfatları biz Tevrat'ta bulduk. Dedi ve ilave etti.Tevrât'ta ey peygamber, biz seni şâhid, müjdeci, uyarıcı, ümmilere sığınak olarak gönderdik sen benim kulum ve peygamberimsin.Ben, sana, mütevekkil ismini verdim, kötü huylu, katı kalpli olmayan, çarşılarda, sokaklarda bağırıp çağırmayan, kötülüğü, kötülükle savmayan,aksine affeden ve bağışlayansın. Allâh sapmış bir kavmi. Lâ İlâhe İllâllâh, dedirterek doğrultmadıkça O peygamberin ruhunu almayacak, kör gözleri, sağır kulakları, kapalı kalplei O'nunla açacaktır. Diye O'nun vasıflarını bulduk." Dedi.³⁰²

Ayrıca "Hiristiyan"ların bugün ellerindeki İncil'de de, Hz.peygamber ile ilgili işâretler vardır. O'ndan "o peygamber"³⁰³ "Başka bir tesellici ve hakikat ruhu"³⁰⁴ diye bahseder.

"Hz. Yahya, benden sonra benden daha kuvvettisi geliyor"³⁰⁵ "Gerçek Mûsâ demiştir. Râb Allâh, size kardeşleriniz arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak bütün şeylerde, size her ne söylerse onu dinleyeceksiniz.Ve vâki olacaktır ki, o peygamberi dinlemiyen her can helak olacaktır."³⁰⁶

Rivayet olundu ki; Sehl, annesi ile beraber, amcasının himayesinde bulunan Meris'li bir yetimdi.Hiristiyanı ve İncil okurdu.Sehl bir gün, amcasının İncil sahifelerini alıp okurken, rastladığı bir yaprağın yazılan hoşuna gitmedi.Yaprağın birbirine tutkalla yapıştırılmış olduğunu gördü. Onları birbirinden ayırdığı zaman, orada peygamberimizin sıfatlarını şöyle yazılı buldu: O ne kısa,ne de uzun boyludur.Ak tenlidir. O'nun saçı iki bölük halinde örgülüdür. İki omuzunun arasında peygamberlik

³⁰⁰ Abdurrahman ed-Dârimi, Sünen, K.Mukaddime 2/8

³⁰¹ Ahzâb 33/45,46

³⁰² Buhârî, K.Tefsîr, (Fetih sûresi tefsiri) 48/3; Müsnet II/174; Sünen-i Dârimî, K. Mukaddime II/5,6,7

³⁰³ Yuhanna 1/21

³⁰⁴ Yuhanna 14/16,26;15/26,27

³⁰⁵ Markos 1/7

³⁰⁶ Rasûllerin İşleri 3/22

mührü vardır. Kendisi, çok zaman dizlerini dikip iki elini kavuşturarak oturur. Sadaka kabul etmez. Merkebe ve deveye biner, davar sağar, eskimiş elbise giyer. Böyle yapan kişi kibirden uzaktır. O, İsmail'in soyundandır. O'nun ismi Ahmed'dir. Sehl, İncil sahifelerini buraya kadar okuduğu zaman amcası çıkageldi. Elinde İncil sahifesini görünce, kızdı. Sehl'i tokatladi. Bu yaprağı, açmak, okumak senin nene gerek, dedi. Sehl, orada Ahmed peygamberin vasıfları var deyince, amcası, O, artık bundan sonra gelmeyecektir, dedi.*

C ASR-I SAADETTEKİ YAHUDİLERİN, İSLAM VE MÜSLÜMANLARA KARŞI HEPSİNİN BİR OLMAMASI

Şüphesiz İslâma ve müslümanlara karşı davranışlarda, yahûdilerin hepsi bir olmamıştır. Bu hususa Kur'ân-ı Kerîmde işaret buyurmaktadır."Ama hepsi bir değildir. Kitâb ehli içinde, gece saatlerinde ayakta durup Allâh'ın âyetlerini okuyarak secdeye kapanan bir topluluk da vardır."³⁰⁷ "Onlar Allâh'a ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği emreder, kötülükten men ederler;hayır işlerine koşarlar.İşte onlar iyilerdendirler."³⁰⁸ "Hiç bir iyilik inkar edilmeyecektir.Şüphesiz Allâh,(günahlardan) korunanları bilmektedir."³⁰⁹

İbn Abbas'dan gelen rivayete ve birçok müfessirden nakledilen meşhur görüşe göre bu ayetler ehl-i kitâb bilginlerinden iman eden Abdullah b. Selam, Esed b. Ubeyd, Sa'lebe b. Sa'ye, Useyd b. Sa'ye ve diğerleri hakkındadır."³¹⁰

"Kitab ehlinden öyleleri vardır ki, Allâh'a inanırlar, size indirilene ve kendilerine indirilene inanırlar;Allâh'a karşı saygılıdırlar. Allâh'ın ayetlerini birkaç paraya satmazlar.Onların da Râbleri katında ecirleri vardır.Şüphesiz Allâh, hesabı çabuk görendir."³¹¹

Bu âyet-i Kerîmenin Necâşî ve emsali hakkında olduğu rivayet edilir.³¹² "Onlar ki yanlarındaki Tevrât ve İncil'de yazılı buldukları O elçiye, O ümmî peygambere uyarlar. O (peygamber) ki kendilerine iyiliği emreder, kendilerini

* İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrut, trhs, I/363

307 Al-i 'Imran 3/113

308 Al-i 'Imran 3/114

309 Al-i 'Imran 3/115

310 İbn Kesir, age, I/397

311 Al-i 'Imran 3/199

312 İbn Kesir, age, I/443

kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar. Ağırıkları ve üzerlerindeki zincirleri indirir. (Musamaha ve kolaylık getirir.) O peygambere inanıp O'na saygı gösteren, O'na yardım eden ve O'nunla birlikte gönderilen nur (Kur'ân)'a uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır."³¹³ "De ki:Siz, O (Kur'an)'na ister inanın, ister inanmayın, O, daha önce kendilerine bilgi verilenlere (ehi-i kitâbin sâlihlerine) okunduğu zaman onlar yüzleri üstü secdeye kapanırlar."³¹⁴ "Ve derler ki:Tenzih ederiz Rabbimizi.Rabbimizin vâdi şüphesiz yerine gelmiş olacaktır."³¹⁵ "Yüzleri üstü kapanarak ağlarlar ve bu onların huşû'unu artırır."³¹⁶ "Bundan önce kendilerine kitâb verdiklerimiz bu (Kur'ân)'a inanırlar."³¹⁷ "Onlara (Kur'ân) okunduğu zaman ona inandık, O, Rabbimizdan gelen gerçektir.Zaten biz ondan önce de müslümanlar idik,derler."³¹⁸ "İşte onlara sabretmelerinden (gerçeğe uymada meşakketlere tahammül etmelerinden) ötürü mükâfâtları iki kez verilir. Onlar kötülüğü, iyilikle savarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (hayır yoluna) harcarlar."³¹⁹

Elbette yukarıda misâl verdiğimiz âyetlerin ehi-i kitâb ve, bu arada yahûdîlerin islâm geldikten sonra müslüman olanlarını kapsadığı açıktır.

D) İMAN EDİP İLTİFATA MAZHAR OLANLAR

Bundan önceki bahiste meallerini verdiğimiz âyetlerden de anlaşılacağı üzere elbette yahûdîlerin hepsi bir olmamıştır. Cenab-ı Hakkın iltifatına mazhar olmuş ehi-i kitâb'tan pek çok mümin çıkmıştır. Bunlardan Abdullah b. Selâm (r.a.) ile Muhayrnk (r.a.) misâl olarak, numune-i imtisaldir.

1- ABDULLAH B. SELAM (R.A.)

Medine yahûdîlerinin büyüklerinden ve âlimlerinden.Kendisi der ki: Rasûlüllâh'ı işittiğim zaman, O'nun sıfatını ismini ve zamanını biliyordum. O'nu gözleyip duruyordum. Ben buna şahsen sevinip susuyordum.Tâ ki; Rasûlüllâh Medine'ye gelip Kubâ'ya indiğinde bunu bana bir adam gelip haber verdi.O anda ben, bir hurma ağacının başında yaş hurma topluyordum.Rasûlüllâh'ın geliş haberini işitince ben

---

313 A'râf 7/157

314 İsrâ 17/107

315 İsrâ 17/108

316 İsrâ 17/109

317 Kasas 28/52

318 Kasas 28/53

319 Kasas 28/54

yükses sesle tekbir getirdim. O esnada ağacın altında bulunan halam Halide bintü'l-Hâris, tekbirimi işitince Allâh seni emeline ulaştırmasın.Vallâhi Mûsâ b. İmrân'ın gelişini işitmiş olsaydın bundan fazlasını yapmazdın,dedi. Ona, ey hala, vallâhi O, Mûsâ b. İmran'ın kardeşidir. Ve O'nun dini üzeredir. O da O'nun gibi bir peygamberdir,dedim. Halam, ey kardeşimin oğlu, yoksa O, kıyamete yakın gönderileceğini haber aldığımız peygamber midir? Dedi. Ben, ona evet dedim.O da, öyle ise haklısın dedi.

Sonra Rasûlüllâh'a gittim, müslüman oldum. Evime döndüğümde, ev halkına da emrettim, onlar da müslüman oldular.

Ben islamımı yahudilerden gizlemiştim. Bir gün Rasûlüllâh'a geldim. O esnada yahudilerden bir grup peygamberimize gelmişlerdi.Ben, yâ Rasûlallâh, bu yahudiler, yalan söyleyen, iftirada bulunan zâlim ve haksız bir kavimdir. İsterim ki, ben senin evinin bir köşesine saklanayım.Sonra beni onlara sor, onlar sana benim içlerindeki durumumu haber versinler, ondan sonra benim müslüman olduğumu öğrensinler, dedim. Ve ben evin bir köşesine gizlendim. Rasûlüllâh, onlara, Husayn b. Selâm nasıl bir adamdır, diye sordu.

Onlar da, O, bizim efendimizdir, efendimizim oğludur, âlimimizdir, bilginimizdir, dediler. Onlar sözlerini bitirince ben meydana çıktım ve onlara, ey yahûdî cemaati, Allâh'tan korkun, size geleni kabul edin, vallâhi siz O'nun Allâh'ın Rasûlü olduğunu bilirsiniz,yanınızdaki Tevrât'ta O'nun isminin ve sıfatının yazılı olduğunu buldunuz. Ben şehâdet ederim ki, O, Allâh'ın Resûlüdür. O'na iman ediyorum ve O'nu tasdik ediyorum, bunu da ilân ediyorum, dedim. Bu sefer onlar beni, yalancılıkla itham ettiler ve benim hakkımda, o, bizim şerli olanımızmış, dediler.

Sonra hem kendimin, hem de ailemin müslüman oluşunu açıkladım.Ve halam Bintü'l-Haris de müslüman oldu.³²⁰

Abdullah b. Selâm'ın daha önceki ismi El-Husayn b. Selâm, idi. Rasûlüllâh O'na Abdullah ismini verdi.

Abdullah b. Selâm anlatır:Yahûdî âlimlerinden Huyey b. Ahtab, Kâ'b b. Esed, Ebu Râfi', Eşya' ve Şenvil b. Zeyd, senin arkadaşın hükümdardır. Arab'dan

---

³²⁰ İbn Hişam, age, I-II/516,517

peygamber olmaz, dediler.³²¹

İrkî bir taassub. Halbuki isrâîloğulları ile araplar amca çocuklarıdır.

İsrâîloğulları, Hz. İbrahim'in iki oğlundan biri Hz. İshâk'ın neslinden, araplarda diğerk oğlu Hz. İsmail'in neslinden çoğalmışlardır.

Abdullah b. Selâm ki, Allâh'ın aşağıdaki âyette bahsettiği zattır.³²²

"Kendilerine kitap verdiklerimiz, O'nu (Hz. Muhammed'i), oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar, ama onlardan bir grup bile bile gerçeği gizlerler."³²³

Rivayet olundu ki, Hz. Ömer, Abdullah b. Selâm'a sorar. Muhammed(S.A.S.)i çocuğunu tanıır gibi tanımısın ? Abdullah, evet, hem de daha çok. Çünkü, emîn olan (Allâh) emîn olana (Mûsâ'ya) O'nun sıfatlarını bildirdi. Halbuki bu kadınların ne yapacağı bilinmez, dedi.³²⁴

Vefâkârlık ve sadâkat örneği başka bir sahabî.

2- MUHAYRIK (R.A)

Muhayrnk, yahûdilerin büyük bilgin ve zenginlerindendi. Peygamberimiz hakkında bildiklerini Uhud kazasına kadar açıklamasına dininin baskısı mani olmuştu. Peygamberimiz Uhud kazasına çıkınca, Muhayrnk vicdanından gelen hakikatı artık daha fazla gizleyemedi. Ve ey yahûdî cemaati, vallâhi siz, Muhammedin peygamber olduğunu, ona yardım etmenin üzerinize bir borç olduğunu pek âla bilmektesiniz, dedi. Yahûdîler, bugün cumartesi günüdür (hiçbir iş yapılmaz) dediler. Muhayrnk, sizin için cumartesi diye birşey yoktur, dedi.

Muhayrnk, akrabasına, eğer bugün öldürülürsem bütün mallarım

Muhammed'indir. O, onlar hakkında Allâh'ın gösterdiği şekilde dilediğini yapar, diye vasiyette bulunarak silahını aldı, Uhud'da peygamberimize erişti, çarpıştı ve şehid oldu.

³²¹ İbn Hişam, age, I-II/571

³²² İbn Kesir, age, I/194

³²³ Bakara 2/146

³²⁴ İbn Kesir, age, I/194

Peygamberimiz, Muhayrik, yahûdilerin hayırlısıdır, buyurdu.³²⁵

E) YAHUDİLERİN KORKAKLIĞI

Kur'ân-ı Kerîmin açıklamasından ve verdiği misallerden, yahûdilerin korkak bir illet olduğunu anlıyoruz. Peygamberleri Mûsâ (a.s.) başlarında olduğu halde, onları hada teşvik etmiş, onlar ise çok korkakça ve küstahça bir laf etmişlerdi."Hani Mûsâ, Ey kavmim, Allâh'ın size olan nimetini hatırlayın. Zîrâ (O) içinizden Peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar kıldı. Alemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi. Ey kavmim Allâh'ın size (vatan olarak) yazdığı mukaddes yere girin ve korkunuzu dönmeyin yoksa kaybederek dönmüş olursunuz, demişti. Onlar ise, ya Mûsâ, burada zorba bir toplum var, onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer oradan çıkarılsa biz de o zaman oraya gireriz, dediler. (Allâh'dan ve Allâh'ın emrine muhalefetten korkanlardan) Allâh'ın kendilerine nimet verdiği iki kişi, o korbaların üzerine kapıdan girin, oraya bir girdiniz mi, artık siz muhakkak galip olursunuz. Eğer müminler iseniz Allâh'a güvenin, demişlerdi. Onlar da, ey Mûsâ onlar (orbalar) orada buldukları sürece biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabb'in gidin, evaşın, biz burada oturacağız, dediler.³²⁶

Halbuki Ümmet-i Muhammed (S.A.S.) ise, Bedir savaşında, kendilerinden kat, kat fazla düşman kuvvetlerine karşı savaşmak için Peygamber(S.A.S.)e demişlerdi ki: Rasûlallâh, biz İsrâîloğullarının, Mûsâ (a.s.)ya dediği gibi, sen ve Rabbin gidin evaşın biz burada oturacağız, demeyiz. Fakat deriz ki: Git, Sen ve Rabbin onlarla çarpışın, biz de sizinle birlikte çarpışırız. Seni Hak din ve kitâbla gönderen Allâh'a güven ederiz ki, sen bizi Birkül Gimâd'a (Mekke'nin arkasında denize doğru beş mil mesafe) kadar yürütecek olsan, Seninle birlikte oraya kadar yürür, Senin sağında ve solunda, önünde ve arkanda çarpışırız, demişlerdi.³²⁷

Hiz. Peygamber (S.A.S.) Bedir zaferinden sonra yahûdileri, islâma davet ettiğinden, onlar," yâ Muhammed, Sen harp ilmini bilmez bir kavimle savaşın. Onları korkutmadan seni aldatmasın. Vallahi eğer biz seninle harp edersek o zaman bizim nasıl olacak damlar olduğumuzu anlarsın, demişlerdi."³²⁸ Demişlerdi demesine ama, bilâhere,

³²⁵ İbn Hişam, age, I-II/518

³²⁶ Mâide 5/20-24

³²⁷ İbn Hişam, age, I-II/615;İbn Kesir, age, I/39

³²⁸ İbn Hişam, age, I-II/552

Rasûlüllâh'ın, kal'alarını kuşatması üzerine korkularından teslim olmuşlardı.³²⁹

Yahûdiler ya korkmuşlar teslim olmuşlar ya da türlü hile ve desiselerle veya ancak üstün silahlarla düşmanlarının planlarını bozmuşlardır. Günümüzdeki İsrail Devleti ile Araplar arasında yapılan savaşlarla ilgili olarak, Yaşar Kutluay şunları söyler: "Üzerinde pek çok söz söylenen ve dedikodu edilen Filistin savaşı çok enterasan safhalar geçirmiştir. Irak, Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan ve Mısır ordularının hep birden ve üstün kuvvetlerle taaruza geçtikleri bölgede bir türlü kat'i netice alınamamıştır. 1948 yılı baharında Arap orduları, Tel-Aviv civarında birbirlerine kavuşup sonuca ulaşacakları sırada, kuvvetlerin hiç sebep yokken hep birden ric'at'a başlamalarını bazı çevreler o zamanki Mısır kralı Faruk, Irak kral Naibi Abdullah ve Ürdün kralı Abdullah'ın Siyonist teşkilat tarafından, "satın alınmış olmalarına" bağlamışlardır.³³⁰

Bugünkü yahûdilerin üstün silahlarla, zavallı filistinli çocuklara karşı galipmiş gibi görünmeleri insanları kandırmaya yetmiyor. Üstün silahlara karşı, sapan ve taşlarla mücadele veren filistinli çocukların geleceğinden bile korktukları İsrail askerlerinin tedirginliğinden belli olmaktadır. Acaba yarın aynı silahların o çocukların eline geçtiğinde durum nasıl olacaktır.

Netice itibariyle, "onlar toplu olarak sizinle savaşamazlar, ancak müstahkem kaleler içinde yâhut duvarların ardından (savaşırlar). Kendi aralarında şiddetli ayrılık vardır. Sen onları toplu sanırsın, ama kalpleri dağınıktır. Öyledir, çünkü onlar akıl erdirmez bir topluluktur."³³¹

F) YAHUDİLERİN DÜNYAYA BAĞLILIKLARI

Kur'ân-ı Kerim, yahûdilerin dünyaya aşırı derecede bağlılıkları konusunda bize şu bilgileri vermektedir. "Andolsun, sen onları (yahûdileri) insanlardan (hatta) müşrik olanlardan ziyade hayata düşkün bulursun. Onlardan herbiri bin yıl ömür verilmesini ister. Halbuki onun çok yaşatılması, kendisini azabtan uzaklaştıracak değildir. Allâh ne yaptıklarını görüyor."³³² Diğer taraftan "ey iman edenler, Allâh'ın kendilerine gazap

³²⁹ İbn Hişam, III-IV/48

³³⁰ Yaşar Kutluay, Siyonizm ve Türkiye, Ankara, 1973, s.394 328. Haşr 59/14

³³¹ Haşr 59/14

³³² Bakara 2/96

ettiği bir kavmi dost edinmeyin. Zira onlar, kâfirlerin kabirlerdekilere ümit kestikleri gibi âhiretten ümit kesmişlerdir."³³³

Yoksa âhireti kâfir midirler? Zira "...kâfirler topluluğundan başkası Allâh'ın rahmetinden ümit kesmez."³³⁴

Dünyaya aşırı bağlılıkları, hayata düşkünlükleri, yoksa âhirete güven ve imanlarının yokluğundan mıdır?

Abdülfettah Tabbâra, "Kur'ân'da Yahûdîler" adlı kitabında "Beşer tarihinde, meşrû' olsun, gayri meşrû' olsun her ne pahasına olursa olsun, mal sevgisi ve mal toplama konusunda, yahûdîler kadar şöhret bulmuş başka bir toplum yoktur." der.³³⁵

Onların hırsı ve cimriliği konusunda da, Allâh Teâlâ şöyle buyurur:"Yoksa onların mülkten bir payı mı var ? Öyle olsaydı insanlara bir çekirdek zerresi bile vermezlerdi."³³⁶

G) YAHUDİLERİN İNATÇILIĞI

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerîm, Mûsâ (a.s.)dan ve O'un Ümmeti yahûdîlerden uzun uzun bahseder. İsrâîloğullarının Mısır'da Firavun'dan çektiklerini sonra kurtuluşlarını, denizden geçirilmelerini, çölde Allâh'ın kendilerine bıldırcın eti ve kudret helvesi indirdiğini, taştan su fışkırtıldığını anlatır. Ki, bunların herbiri yahûdîlerin gözü önünde ceryan eden büyük mucizelerdir. Böyle olmasına rağmen yahûdîler, Mûsâ (a.s.)a ,biz Allâh'ı açıkça görmedikçe sana inanmayız, diye inat ettiler."Bir zaman da, ey Mûsâ biz Allâh'ı açıkça görmedikçe sana inanmayız, demiştiniz de bakıp durur olduğunuz halde hemen sizi yıldırım çarpmıştır."³³⁷

Yahûdîler, meşhur "Bakara" kıssasında da inatçılık edip ip'e un sermişlerdi. "Mûsâ, kavmine, Allâh size bir inek kesmenizi emrediyor, demişti. Bizimle alay mı ediyorsun? dediler. Cahillerden olmaktan Allâh'a sığınırım, dedi. Bizim için Rabbına dua et, onun ne olduğunu bize açıklasın, dediler. Dedi ki: O, diyor ki: O(inek) ne yaşlı ne de körpe, ikisinin ortasında (bir inek)tir. Haydi, size emredileni yapın. Dediler ki:

³³³ Mümtebine, 60/13

³³⁴ Yusuf 12/87

³³⁵ Abdülfettah Tabbâra, age, s.36

³³⁶ Nisâ 4/53

³³⁷ Bakara 2/55

Bizim için Rabbına dua et, renginin nasıl olduğunu açıklasın. Dedi ki: O diyor ki: Rengi parlak, sarı bir inektir, bakanlara sevinç verir. Dediler ki: Bizim için Rabbına dua et, onun nasıl birşey olduğunu bize açıklasın. Zira, o inek bize (başka ineklere) benzer geldi. Ama, Allâh dilerse mutlaka yol buluruz, dediler. Dedi ki: O, şöyle diyor: O, henüz boyunduruk altına alınmamış bir inektir. Yeri sürmez, ekin sulamaz, salma(çifte koşulmamış) hiç alacası yok. İşte şimdi gerçeği getirdin deyip, ineği boğazladılar, az daha yapmayacaklardı."³³⁸

Yahûdiler, islâma da inat ve kıskançlık yüzünden inanmamışlardı. "Kitab sahiplerinden çoğu, gerçek kendilerine besbelli olduktan sonra sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler."³³⁹

Çalışmamızın diğer bölümlerinde de geçtiği gibi daha pekçok misal getirmek mümkün ise de konunun uzayacağı endişesiyle bu kadarla yetiniyoruz.

H) CUMA-SEBT KARŞILAŞTIRMASI

Cuma günü ile ilgili, "Cuma Gününün Fazileti" bahsinde de açıklandığı üzere, Cuma günü, Ümmet-i Muhammed (S.A.S.) için en hayırlı gündür."Sebt" yani cumartesi günü de yahûdiler için ayrılmış bir gündür. "Cumartesi (gününe saygı, onu yalnız ibadet günü yapmak), onda ayrılığa düşen (yahûdî)lere (farz) kılındı. Rabbin, elbette ayrılığa düştükleri şey hakkında kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir."³⁴⁰ Bu âyetin açıklamasında İbn Kesîr şöyle der: "Şüphesiz Allâh, her millete ibâdet için toplanacakları haftada bir günü meşrû' kılmıştır. Allâh Teâlâ bu ümmet için Cum'a gününü koymuştur. Zîrâ cum'a günü, Allâh'ın yaratıkları ikmâl ettiği, yaratıkların kendisinde toplandığı ve Allâh'ın kulları üzerinde nimetinin tamamlandığı altıncı gündür. Allâh Teâlânın bu günü Hz. Mûsâ'nın dilinden İsrâîloğullarına meşrû' kıldığı onların bundan ayrılarak cumartesi gününü seçtikleri söylenir. Zîrâ Rab Teâlâ o günde cum'a günü yaratılışları kemâle eren yaratıklardan herhengi bir şey yaratmamıştır. Allâh Teâlâ bugünü, Tevrât şeriatında onlara farz kılmış, onlara bu farza sarılmalarını ve onu muhâfaza etmelerini tavsiye etmiştir. Ayrıca onlara Peygamber olarak gönderdiği zaman Muhammed (S.A.S.)e uymalarını emretmiş, Hz. Mûsâ'ya bu hususta onlardan söz ve ahid almasını emretmiştir. Bu sebeptendir ki Allâh Teâlâ,

³³⁸ Bakara 2/67-71

³³⁹ Bakara 2/109

³⁴⁰ Nahl 16/127

"cumartesi (çalışmamak) ancak o gün üzerinde ihtilafa düşenlere farz kılındı." buyurmuştur. Mücahid, onlar cumartesiye uydular ve cum'a yı terkettiler, demiştir. Sonra yahûdiler Meryem oğlu İsa gönderilinceye kadar cumartesi yasağına uymuşlardır. Hz. İsa'nın, onların bu gününü pazar gününe çevirdiği söylenir. Hz. İsa'nın, kaldırılan bazı hükümleri dışında Tevrât şeriatını terketmemiş olduğu, kaldırılincaya kadar cumartesiye muhafaza ettiği, hristiyanların Hz. İsa'dan sonra Konstantin zamanında pazar gününe, yahûdilere muhalefet etmiş olmak için çevirdikleri, namazlarını da sahrâdan doğuya dövdükleri söylenir. En doğrusunu Allâh bilir."³⁴¹

Bu hususta Peygamber efendimiz (S.A.S.)de şöyle buyurur: "Biz (yaradılıştâ) sonuncular, kıyâmet günü ise ilkeriz. Şu kadar varki onlara kitâb bizden önce verilmiştir. Sonra onlar (Allâh'ın) kendileri üzerine farz kılmış olduğu günlerinde ayrılığa düşmüşler ve Allâh Teâlâ o güne bizi hidâyet buyurmuştur. İnsanlar bu hususta bize tâbidirler. Yahûdiler yarın, hristiyanlar yarından sonradır."³⁴² Başka bir hadîs-i şerîflerinde de şöyle buyurdular: "Allâh Teâlâ bizden öncekilere cum'ayı kaybettirmiştir. Cumartesi günü yahûdiler için, pazar günü de hristiyanlar içindir. Allâh Teâlâ bizi getirdi ve bizi cum'a gününe erİştirdi. Böylece cum'a, cumartesi ve pazarı farz kılmış oldu. Onlar burada olduğu gibi kıyâmet günü de bize tâbidirler, dünya halkından sonuncular biziz, kıyâmet günü ise ilkeriz.(Bütün) yaratıklardan önce haklarında hüküm verilecek olanlar da biziz."³⁴³

Bilindiği gibi Kur'an, fertlerin ve toplumların her türlü hastalıklarını tespit, teşhis ve tedavi eder. Yahûdilerin, ırkî, dinî ve ahlâkî hastalıklarını, Kur'an-ın ifadesi ve tarihi misallerle anlatmaya çalıştık. Maksudumuz onları kötölemek değil, gerçekleri ortaya koymaktır. Bundan sonra tezimizin son bölümünde, Kur'an'ın yahûdilere ve yahûdiler hakkında, müslümanlara tavsiyesini göreceğiz.

---

³⁴¹ İbn Kesir, age, II/591

³⁴² Buhârî, K. Cum'a 1; Müslim, K. Cum'a, 19; Nesâî, K. Cum'a 1; İbn Mâce, K. İkâme 78

³⁴³ Müslim K. Cum'a 22; Nesâî, K. Cum'a 1; İbn Mâce, K. İkâme 78.

J) KUR'ÂN'IN YAHUDİLERE TAVSİYESİ

"Ey İsrâiloğulları, size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun!"³⁴⁴ "Sizin yanınızda bulunanı tesdik edici olarak indirmiş bulunduğum (Kur'ân)'a inanın ve onu ilk inkar eden siz olmayın, benim âyetlerimi birkaç paraya satmayın ve benden sakının."³⁴⁵ "Bile bile gerçeği batıla karıştırmayın, hakkı gizlemeyin."³⁴⁶ "Namazı kılın, zekâtı verin, rükû' edenlerle beraber rükû' edin."³⁴⁷ "Siz kitâbı okuduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip, kendinizi unutupmuyorsunuz? Aklınızı kullanmıyorsunuz ?"³⁴⁸ "Sabırla, namazla (Allâh'tan) yardım dileyin. Şüphesiz bu, (Allâh'a) saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese ağır gelir."³⁴⁹ "O saygılı insanlar, kesinlikle Rablerine kavuşacaklarını ve gerçekten O'na döneceklerini bilirler."³⁵⁰ "Ve öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse, kimsenin cezasını çekmez, kimseden şefaât de kabul edilmez. Kimseden fidye de alınmaz ve onlara hiçbir yardım yapılmaz."³⁵¹ "Ey kitab ehli, (gerçeği) gördüğünüz halde niçin Allâh'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?"³⁵² "Ey kitab ehli, niçin hakkı bâtıla karıştırıyor bile bile gerçeği gizliyorsunuz ?"³⁵³ "De ki, ey kitab ehli, Allâh yaptıklarınızı görüp dururken neden Allâh'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?"³⁵⁴ "De ki, ey kitab ehli, gerçeği görüp bildiğiniz halde niçin Allâh'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek, Allâh yolundan çevirmeye çalışıyorsunuz ? Allâh yaptıklarınızdan habersiz değildir."³⁵⁵ "Eibette biz elçilerimize ve inananlara hem dünya hayatında, hem de şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım edeceğiz."³⁵⁶

Hiz. peygamber (S.A.S.) Bedir zaferinden sonra yahûdîlere, ey yahûdî cemaati,

-
- 344 Bakara 2/20
345 Bakara 2/41
346 Bakara 2/42
347 Bakara 2/43
348 Bakara 2/44
349 Bakara 2/45
350 Bakara 2/46
351 Bakara 2/48
352 Âl-i 'Imrân 3/70
353 Âl-i 'Imrân 3/71
354 Âl-i 'Imrân 3/98
355 Âl-i 'Imrân 3/99
356 Mümin 40/51

Kureyş'in başına gelen belanın benzerinin başınıza gelmesinden Allâh'tan korkun da müslüman olun. İyi bilirsiniz ki, ben, Allâh tarafından gönderilmiş bir peygamberim. Siz bunu kitâbınızda buluyor ve Allâh'ın size olan ahdinde biliyorsunuz, diye nasihatta bulununca, onlar, yâ Muhammed, senin, harp ilmini bilmez bir kavimle karşılaşman ve onları yenmen seni aldatmasın. Vallâhi, eğer biz seninle harbedersek o zaman bizim nasıl adamlar olduğumuzu anlarsın, dediler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak buyurdu.³⁵⁷ "İnkâr edenlere söyle, yakında yenileceksiniz ce cehenneme sürüleceksiniz. Orası kalınacak ne kötü bir yerdir."³⁵⁸

J) KUR'ÂN'IN YAHUDİLER HAKKINDA MÜSLÜMANLARA TAVSİYESİ

Kur'ân-ı Kerîm, hem davasını hem de metodunu vaz' eden, beşerin kurtuluş reçetesidir. Bu bakımdan ehl-i kitâb'a karşı davranışlarda müslümanlara da nasihat etmiştir. "Kitab ehliyle, haksızlık edenler hariç, en güzel tarzda mücadele edin. Ve deyin ki: Bize indirilene de size indirilene de inandık. Bizim tanrımız da, sizin tanrınız da birdir. Ve biz O'na teslim olmuşuzdur"³⁵⁹

Bu âyetin "Kılıç âyeti" ile mensûh olduğunu söyleyenler olmuşsa da, kılıç âyetinin haksızlık edenlerle ilgili olduğu söylenmiş ve âyetin hükmünün bâkî olduğu kabul edilmiştir."³⁶⁰

"Allâh katında din, İslâm'dır. Kitâb verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allâh'ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allâh, hesabı çabuk görendir."³⁶¹ "Seninle tartışmaya girişirlerse, de ki: Bana uyanlarla birlikte ben kendimi Allâh'a teslim ettim. Ehl-i kitâb'a ve ümmilere, de: siz de Allâh'a teslim oldunuz mu (müslüman oldunuzmu)? Eğer islâm olurlarsa doğru yolu bulmuşlardır Yok eğer dönerlerse, sana düşen sadece duyurmaktır. Allâh kullarının yaptıklarını görmektedir."³⁶² "(Rasûlüm) De ki: Ey ehl-i kitâb, sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz; Allâh'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım. Ve Allâh'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmayın, eğer onlar yine yüz

357 Suyûtî, Lübabü'n-Nukûl, s.70; İbn Kesir, age, I/350

358 Â-i 'Imrân 3/12

359 Ankebût 29/46

360 İbn Kesir, age, III/415

361 Â-i 'Imrân 3/19

362 Â-i 'Imrân 3/20

çevirirlerse, işte o zaman şahit olun ki biz müslümanlarız, deyiniz."³⁶³

Rasûlüllâh (S.A.S.) da, "Ehl-i kitâb'ı ne yalanlayın ne de tasdik edin." buyurdu.³⁶⁴

Ebu Hureyre'den rivâyet olundu: Ehl-i kitâb, Tevrât'ı ibrânice okur, arapça açıklarlardı. Rasûlüllâh (S.A.S.), ehl-i kitâb'ı ne yalanlayın ne de doğrulayın "Biz Allâh'a, bize indirilene ve size indirilene inandık. Bizim ve sizin ilâhınız birdir. Biz O'na teslim olmuşlarız. Deyiniz"³⁶⁵ buyurdu.³⁶⁶

Câbir b. Abdillâh'dan rivâyet olundu: Rasûlüllâh (S.A.S.), ehl-i kitâb'a birşey sormayınız. Kendilerini sapıtmışken sizi aslâ hidayete erdirebilecek değillerdir. Şayet onlara birşey soracak olursanız, ya gerçeği yalanlamış veya bir batılı tasdik etmiş olursunuz. Şayet Mûsâ (a.s.) aranızda hayatta olsa idi, ancak bana uyardı. Buyurdu.³⁶⁷

---

363 Âl-i 'Imrân 3/64

364 Buhârî, K. Şehâdet, 29

365 Ankebût 29/46

366 Buhârî, K. İ'tsâm 25

367 Müsned III/338

SONUÇ

Gerek âyetlerden meydana gelen sûreler ve gerekse sûrelerden meydana gelen Kur'ân, hem âyetleri ve müstakil sûreleri, hem de bütünü ile tüm insanları, yaratılış hikmetleri istikametinde, Allâh'a imana O'na itaat ve ibadete, böylece, hem bu dünyada saadete hem de âhirette selamete erişmelerine davet etmektedir. Ve bu daveti müjde ile rahmetle, hikmetle yapmaktadır. Ne var ki, cibilliyeti bozulan nefisler, bu müjdeyi, rahmeti ve hikmeti bir türlü kavrayamamakta, Kur'an, onları da azâb ile korkutmaktadır.

Kur'an, davetine icabet etmeyen insanın, hem kendine ve hem de etrafına

en büyük zulmü yapan zalim olacağını ihtar etmektedir.

Kur'an bu davet ve ilâm'ını yaparken belli bir zümreyi, belli bir toplumu, yahut milleti, hedef seçmemekte, güzel vasıfları taşıyan herkesi müjdelemekte, zulmeden her zâlimi de korkutmaktadır.

Tüm insanlara: "Ey insanlar, sizi ve sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibadet edin ki(Allâh'ın azâbından) korunasınız."³⁶⁸ Buyrulmakta, ve gerek müminler

---

³⁶⁸ Bakara 2/21

ve ehl-i kitâb'a ve gerekse diğer bütün insanlara, ey insanlar! "Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabîlelere ayırdık. Allâh'ın yanında en üstün olanınız, günahlardan en çok korunmanızdır. Allâh bilendir, herşeyden haberdardır."³⁶⁹ Gerçeğine davet etmektedir.

Allâh'ın Kitâb'ı Kur'ân-ı Kerim, gerek tek, tek âyetleri ile, gerekse âyetler manzumesi sûreleri ile, ilâhî murâdın beyanını hâvidir. Bilhassa sûreler ihtiva ettikleri konuları bir âhenk içerisinde insanlara sanki bir tablo gibi sergilemektedirler. Cum'a sûresindeki konularda ismini aldığı cum'a günü ve cum'a namazı konuları etrafında kümelenmektedir. Ne kadar çalışılıp çabalanırsa, çabalansın beşer tâkati, ilâhî mucize olan ilâhî beyanın idrakinde âciz kalacaktır. Bununla beraber beşerin, kendisinden anlaması beklenileni de anlamaya çalışması tabiidir. Bu anlayışla âcizâne tefsirini yapmaya çalıştığımız cum'a sûresinden anladıklarımızı, netice itibariyle şöyle özetleyebiliriz: Sûre-i Celile, Tevhid akidesinin esasını ve gayesini teşkil eden, Allâh Teâlâ'yı tesbîh, takdîs ile başlamakta, göklerde ve yerde ve varsa herşey Allâh'ı tesbîh etmekte, binaenaleyh, ey insanlar, sizde Rabbiniz Allâh'ı tesbîh ediniz, emrini tavsiye etmekte, ve bu tavsiyenin zaruret olduğunu da Allâh'ın "Azîz" ve "Hakîm" sıfatları ile ihtar etmektedir. İnsanların yaratılış gayesi olan bu hedefe ulaşabilmeleri için peygamberlerin gönderilişinin büyük bir lütuf olduğu belirtilerek özellikle Muhammed (S.A.S.)in sadece zamanına değil, sonraki zamanlarda yaşayan insanlara da gönderildiği beyan olunmakta, Rasûlüllâhın risalet görevlerinden olan, ümmetini tezkiye, onlara kitâbı ve hikmeti öğreteceği konuları özellikle vurgulanmaktadır.

Daha önce gönderilen peygamberlere yaptıkları gibi âhir zaman Peygamberine de üzerlerine düşeni yapmayan, o zaman ki toplumun içinde gerek kültürleri ve gerekse içtimaî durumları itibariyle önemli bir yer tutan yahûdiler tevbih edilerek ele alınmakta dolayısıyla, ey müminler siz de aynı duruma düşmeyiniz, ihtarını hatırlatılmaktadır.

İslâm ümmetinin manevî harcını teşkil eden cemaat şuurunun pekiştirildiği cum'a namazı ve önemi belirtilmekte, Allâh'ın zikrinin önemi bir kez daha hatırlatılarak asla ihmal edilmemesi, hele hele insanların mübtelâ kılındığı dünyalık ve dolayısıyla ticaret ve rızık temini gibi hususların fitneye dönüştürülmeden Allâh'tan istenmesi ve aranması

---

³⁶⁹ Hücürât 49/13

tavsiye olunmaktadır.

Şüphesiz bu özetlemeye çalıştıklarımız sûreden anıyabildiklerimizdir

yoksa sûreden anlaşılan ve anlaşılabilir olan bunlardan ibaret değildir. Meleklerin dediği gibi biz de deriz ki: "...Seni tesbîh ederiz Yâ Rabb, ancak senin bize öğrettiğin ilimden başka bizim bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen Alîmsin, Hakîmsin."³⁷⁰

---

³⁷⁰ Bakara 2/32

BİBLİYOGRAFYA

Adil nüveyhid, Mu'cemu'l-Müfessirin, 1988/1409

Asım Efendi, Kâmûs Tercemesi, İstanbul, 1305.

Alûsi, Ebu's-Senâ Şihabuddin Mahmud (el-Alûsî), Ruhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'ânî'l-Azim, ve's-Seb'i'l-Mesânî, Mısır, 1301.

Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş tefsiri, İstanbul, 1988.

Bağdatlı İsmail Paşa, Keşfu'z-Zunûn Zeyli, İstanbul, 1945.

Beydâvî, Abdullah b. Ömer el-Beydâvî, Envaru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl Beyrut, trhs.

Bilmen, Ömer Nasuhî, Büyük Tefsir Tarihi ve Tabakâtû'l-Müfessirin, İstanbul, 1973.

Buhârî, Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, İstanbul, 1992.

Cessas, Ebû Bekir Ahmed er-Razi el-Cessas, Ahkâmu'l-Kur'ân, Beyrut, 1993/1414.

Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Tarihi, Ankara, 1988.

Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah Abdurrahman ed-Dârimî, Sünenü'd-Dârimî, İstanbul, 1992.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as, Sünenü Ebi Dâvûd, İstanbul, 1992.

Ebûssuud, Muhammed b. Muhammed el-'Imâdî, Irşadü'l-Aklî's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'ânî'l-Kerîm, Kahire, trhs..

Fîrûzâbâdî, Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî, Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsiri ibn Abbas, Beyrut trhs.

_____el-Kâmûsu'l-Muhit, Mısır, 1952/1371.

Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed, Kitâbu Kimyayı Saadet, Terc. A. Faruk Meyan, İstanbul, 1976.

Hamîdullah, Muhammed, Kur'an-ı Kerîm Tarihi, Terc. Salih Tuğ, İstanbul, 1993.

İbn Haldun, Mukaddime, Beyrut, 1989.

İbn Hanbel, Ahmed b. Hanbel, Müsnedu Ahmed b. Hanbel, İstanbul, 1992.

İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviyye, Kahire, trhs.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail İmadüddin b. Ömer İbn Kesir, Tefsiru'lKur'âni'l-Azım,
Beyrut, 1985/1405.

_____ Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm tefsiri, Terc. Bekir Karlığa - Bedreddin Çetiner,
İstanbul, 1988.

_____ el-Bidaye ve'n-Nihaye, Beyrut, 1990/1411.

İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezid (İbn Mâce), Sünenü İbn Mâce, İstanbul,
1992.

İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, Beyrut, 1968.

İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrut, trhs.

Kâtib Çelebi, Keşfu'z-Zunun, İstanbul, 1971.

Kâsânî, Alauddin Ebî Bekr b. Mesud el-Kâsânî, Kitabu Bedâi's-Senâi' fî Tertîbi'ş-Şerâi',
Beyrut, trhs.

Kitabu Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit(Tevrât ve İncil), İstanbul, 1958.

Kutluay, Yaşar, İslâm ve Yahûdî Mezhepleri, Ankara, 1965.

_____ Siyonizm ve Türkiye, Ankara, 1973.

Mâlik b. Enes(İmâm Mâlik), Muvatta', İstanbul, 1992.

Mennâ'u'l-Kattân, Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân, Kahire, 1981/1401.

Müslim, İbn Haccâc, Sahîhu Müslim, İstanbul, 1992.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb(Nesâî), Sünenu'n-Nesai, İstanbul, 1992.

Râgıb, el-İsfahânî, el-Müfredât fî Garîbî'l-Kur'ân, Beyrut, trhs.

Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddin er-Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb
(et-Tefsîru'l-Kebîr), Tahran, trhs.

Şibî Mevlâna, Asr-ı Saadet-Peygamberimizin Sireti, Terc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul,
1963.

Tabbâra, Abdulfettah, el-Yehûd fî'l-Kur'ân, Beyrut, 1979.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Ayil-Kur'ân,
Mısır, 1321.

_____Tarih-i Taberî-i Kebîr Tercemesi, İstanbul, 1327.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, Sünenü't-Tirmizî, İstanbul, 1992.

Sâbûnî, Muhammed Ali, Safvetü't-Tefâsir, Dersaadet, trhs.

Suyûtî, Hâfız Celalüddin Abdurrahman es-Suyûtî, el-itkân fî Ulumi'l-Kur'ân, Beyrut,
1987.

_____Lübâbü'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nüzûl, Kahire, trhs.

Vâhidî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidî en-Neysâbü'rî, Esbâbü-Nüzûl, Mısır, 1968.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hâk Dini Kur'ân Dili Yeni Mealli Türkçe Tefsir,
İstanbul, 1960.

Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer (Carullâh) ez-Zemahşerî, el-Keşşâf an
Hakâiku't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vücûhi't-Te'vil, Beyrut, trhs.

Zerkânî, Muhammed Abdulazım ez-Zerkânî, Menahilü'l-l'rfân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut,
1988/1409.

Zerkeşî, Bedruddin b. Abdillâh ez-Zerkeşî el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut, trhs.